

KARÁCSFALVA.

*Karachunfalwa, villa Karachini, Karachon-, Karachan-,
Karachfalva.*

Neve már 1260-ban előfordul, mint a Feketepatakkal határos terra-é.¹ Első lakosai ekkor már elhagyták, legalább is 1300-ban a Viskért elcserélt Ardóval, Rakasszal és a puszta Nyírtelekkel együtt lakatlan területként került a Hontpázmány nemzetség birtokába.² A csereoklevél ugyan Karácsfalvát nem említi, de mivel a nemzetség tagjainak osztozkodása alkalmával 1310-ben már újra név szerint és a Nyírtelekre települt Újhellyel szerepel,³ minden bizonnyal a nagy kiterjedésű nyíri puszta részeként jutott a területet rövidesen újra benépesítő nemzetség kezére. Mindvégig az ugoctsi Hontpázmányok egyetlen fennmaradt fiága, az Ujhelyi-család birtokában maradt. Neve arra mutat, hogy első megtelepülői, akik még a királyi uradalom gazdasági szervezetéhez tartoztak, magyar nyelvűek voltak. A Hontpázmányok újból magyarokkal telepítették be a falut. A XVI. sz. második felében a jobbágynévsorokban szinte kizárólag magyar neveket találunk. A falu azonban valami ok folytán még a század végén elpusztult s csak évtizedek múlva népesült újra be. Új lakosai rutén vidékről származtak⁴ s bár a további utánpótlást is elsősorban a ruténység szolgáltatta, a faluban némi magyar réteg is elhelyezkedett.⁵ Ez a réteg a falu rutén lakosságának a többi Ujhelyi birtok s általában a környék magyar lakosságával való keveredése folytán vert itt gyökeret s e tényezők hatása alatt lett végül a falu nyelve ismét általánosan magyar.

¹ Wenzel VII. 538–539.

² Ujh. Dl. 38130, 38131, 38138; Fejér VII. 2. 253–255; NRA 1060–51.

³ Ujh. Dl. 38410.

⁴ A falu 1584–1625. között nem szerepel a dézsmajegyzékekben, az 1625. évi dézsmajegyzékben (Dec. Ber.) pedig ezt olvashatjuk róla: „Novi coloni rutheni hoc praedium incolunt terrasque dominorum suorum terrestrium arant et seminant ac decimam non dant. Privilegium producere non possunt.” Az 1633. évi dézsmajegyzékben: „Nolunt decimam dare, sunt rutheni”, az 1636. éviben: „rutini incolunt”. A rutének és vlachok dézsmamentességét törvények biztosították. A mentesség magyarázata kétségtelenül e hegyvidéki pásztornépek gazdasági életformájában keresendő, éppen ezért a Karácsfalvára, tehát sík földre települő s az itteni földművelő életformát átvevő ruténeknek az a követelése, hogy mentességük itt is ismertessék el, formailag ugyan igen, de tartalmilag alaptalan volt. Sokáig nem is tudták fenn tartani, a XVII. sz. második felében már beszolgáltatják a dézsmát, de nem terményt, hanem a két ellentétes álláspont kompromisszumaként – csak a zsellérek által fizetni szokott keresztyénpénzt fizették.

⁵ A falu neve ruténul is: Karačfalva (Petrov Mat. VI. 200).

BIRTOKOSOK.

1567.⁶ Ujhelyi András 1 ip, 1 pp, 2 eb; -János 1 ip, 1 pp, 1 ch, 1 nd; -Zsigmond 1 mp, 1 des. – 1754/55.⁷ Farkas József, Pak Ferenc, -Mihály. – 1775.⁸ Ujhelyi Ferenc 1 c, 1 si; -József 5 c, 1 si; -László 6 c, 1 i, 2 si; -Zsigmond 2 e, 2 i; Zékány János 1 c, 1 si.

HELYI KISNEMESSÉG.

1743.⁹ Armalisták. *B*: Pák.

JOBBÁGYSÁG.

1470.¹⁰ *M*: Bede, Kerekes, Myko, 2 Pethenye, Thamasty, Wegh; *N*: Netzel; *Sz*: Palyk; *B*: Hazaus (?) s a következő, csupán egyes nevek: Johannes filius Petri, Petrus filius Valentini.

1481.¹¹ *M*: Bede, Kosa, Pethenye; *B*: Gebel.

1490.¹² *M*: 2 Alberth, 2 Badoch, Badochy, Bartha, Bedeu, Bodach, 3 David, Dyenes, 2 Faber (1572: Kowach Dec. Ber.), Kemyves, Keserew, 2 Lelezy, 2 Myhal, Myklos, 4 Myko, Petheny, Symon, Zekel, Zenes, Wary, Weg.

1516.¹³ *M*: Alberth, Balas, David, Kewmyes, Kowach, Michael, Warga.

1522.¹⁴ *M*: Ilyes, Matyus.

1567.¹⁵ 2 ip, 1 mp, 2 pp, 3 cb (1 név nélkül), 1 nd, 1 des. *M*: Badoch, David, Imredy, Kosa, Marthon, Mathe, Pethenie (1580: Pettina, 1581: Pettneo Dec. Ber.), Zilagi.

1567–1659. között új nevek.¹⁶ 1572. *M*: Bartha, Kowach. – 1576. *M*: Gall; *B*: Botthy. – 1577. *M*: Juhaaz. – 1578. *M*: Agoston. – 1579. *M*: Lelezi, Nagj. – 1583. *M*: Balogh.

A falu a század végén elpusztult s a XVII. sz. első felében teljesen újra települt.

1659.¹⁷ 1 j, 31 chr. *M*: Fazokas, Füst, Nagy, Sipos (1665: Szipos Dec. Ber.), Szeöcz, 2 Seller; *B*: Bodnar, 2 Ilonczay, Kopa (1662: Kopia Dec. Ber.), 3 Lengjel, 3 Medenczey, 2 Oláh, 3 Orosz, Oszlas, 3 Remethey, 3 Szolyvaj, Zajkafalusi, 2 Tökésy (1665: Fülkeszy Dec. Ber.).

⁶ Dic.

⁷ Nemesi összeírás. Helyt.

⁸ UT.

⁹ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

¹⁰ Hatalmaskodásban részt vett jobbágyok. Ujh. Dl. 38362.

¹¹ Zálogosításban. Ujh. Dl. 38420.

¹² Hatalmaskodásban részt vett jobbágyok. Lel. Acta. 1490. Ns 16.

¹³ Tanúskodó jobbágyok. Dl. 22792.

¹⁴ Hatalmaskodási ügyben megnevezett jobbágyok. Lel., Kom. jz.

¹⁵ Az adó alá eső porták összeszámlálásakor készített jegyzék teljes névsora. Dic.

¹⁶ A felsorolt nevek a dézsmajegyzékekben. Dec. Ber.

¹⁷ A dézsmajegyzék teljes névsora. Dec. Ber.

1659–1715. között új nevek. 1662.¹⁸ *M*: Kis; *Sz*: Fulicka, Kuczapa. – 1665.¹⁹ *M*: Meszaros, Saffrany, Sandor; *Sz*: Libokory; *B*: Korniz, Kurta, Tatár. – 1671.²⁰ *M*: Kerekes, Nagyhaju, Talpas; *Sz*: Demko. – 1672.²¹ *M*: Lovas. – 1695.²² *B*: Medve, Zabb.

1715.²³ 6 c, 5 i, 1 libertinus, 2 extr. (si). *M*: Fekete, Hatházy, 2 Kis, Nagy; *Sz*: 2 Borcsik, Ivanyina, Petrik; *B*: 2 Orosz, Pap, Sárady, Szalvay.

1715–1775. között további új nevek. 1743.²⁴ *M*: Balas, Korpa, Molnár, Rostas, Sarjusi; *Sz*: Hvasdik; *B*: Hajdu, Puskás.

1775.²⁵ 16 c, 3 i, 5 si. *M*: Bujdosó, Kerekes, Rostás; *Sz*: Bagle, 4 Bortsik, Dubik, 2 Nohács, Severa; *B*: Homoki, 2 Major, Oláh, Orosz, 2 Papp, Pap alias Orosz, Puskás, Sustay, 2 Toth.

A falu lakosainak nyelve (usitata lingua) az úrbérrendezés során 1772-ben felvett bevallások záradéka szerint *magyar*, a végrehajtásról 1775-ben kiadott bizonyáglevél szerint a lakosok rendes nyelve (ordinaria lingua) – bár magyarul mindnyájan értenek – *rutén* (UT); az 1773. évi hivatalos helységösszeírás (Bpest, 1920. 284) szerint a faluban főképpen a *rutén* nyelv divatozik; a falu jegyzőjének 1802. évi jelentése (Helyt. 20895/1862. eln.) szerint „ámbar itt a lakosok igen kevés kivétellel oroszok, de azért közöttük divatozó nyelv a *magyar nyelv*”.

FÖLDRAJZI NEVEK.

1522.²⁶ *Csene laz*.

Szemerdek, folyó. L. még Fancsika (1642), Isoteleke (1424), Mátyfalva (1411), Nagyszöllős (1336), Szöllősvégardó (1642), Tiszakeresztúr (1655), Tiszaújhely (1522) és Verbóc (1410–20) határában is.

1610. körül.²⁷ *Gyepiu mellett*; 1865: Gyepü allya (Pesty); 1823: Gyepü (Petrov 31).

*Kadarcs*²⁸ *kezőt*, kurta Kadarcs; 1698: Kadarcz felől (Ujh. 1698. dec. 8). L. a Kadarcs patakot még Tiszakeresztúr (1332) és Tiszaújhely (1580–90) határában is.

Tekeres kezőt. L. a Tekeres folyót még Tiszakeresztúr (1655) és -újlak (1698) határában is.

Szugoly ut.

Szilas alatt; 1671: Szilas allya-n (UC 64–40).

1680.²⁹ *Kársz*-ban szántó; 1698 (Ujh. 1698. dec. 8).

Kender áthó.

¹⁸–¹⁹ U. ott.

²⁰ Néhai Ujhelyi János elkobzott birtokához tartozó jobbágy. UC 64–40.

²¹ Egresy János elkobzott birtokához tartozó jobbágy. UC 8–3.

²² Dec. Ber.

²³ Az országos összeírás alkalmával készített tabella teljes névsora CR.

²⁴ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

²⁵ Az úrbérrendezés alkalmával készített tabella teljes névsora. UT.

²⁶ Lel., Kom. jz.

²⁷ Ujh. XVII. sz. v. F. 27. Ns 42.

²⁸ A magyar *Kádár* szn. a „cs” kicsinyítő képzővel. V. ö. MNy. VIII. 399, XVII. 163.

²⁹ Ujh. 1680.

KÉRŐ.*Kurew, Kyre, Kerew, Kyrew, Kewve, Kerő.*

Korán elpusztult település, ma pusztá Fancsika határában. Először 1356-ban találkozunk nevével, mikor a Hontpázmány nemzetség ugocsai ágából származó fancsikai nemesek megosztottak rajta.¹ A felosztásnál meghúzott határvonalban szerepelnek bizonyos Symon és Crystul kérii fundusai. A falut a nemzetség alapításának tekinthetjük, minthogy az általa 1251–1300 között összegyűjtött birtoktest szerzéséről szóló oklevelek még nem említik.² Földrajzi fekvése alapján legvalószínűbbnek látszik az a feltevés, hogy Kérő is az 1300-ban Ardóval és Rakasszal szerzett nyírteleki pusztá területén, ennek Mátyfalva és Fancsika közé eső északi felén települt meg. Lakott helyként utoljára 1411-ben szerepel,³ ezután csak 1558-ban találkozunk ismét nevével, mikor már pusztaként említik.⁴ Így tehát a közbeeső időben, minden bizonnyal még a XV. sz. első felében elnéptelenedett. Neve⁵ s a nemzetség egy birtoktestben fekvő többi települései alapján⁶ következtethetünk csupán, de így is elég megbízhatóan arra, hogy a korán elpusztult helység magyar település volt.⁷

KÉTKÁPOLNAMEZŐ (*Kethkapulnamezew*) és **DUBOWCH.**

Az oklevelek azoknak a „possessio”-knak sorában említik, melyeket az Ujhelyi család állítása szerint a bilkei vajdák és a szöllősi hospesek jogtalanul foglaltak el Ardó és Rakasz nevű falvaik határából.¹ E birtokot a Nagyszöllősi hegység bor-

¹ Dl. 4621; Fejér IX. 2. 520–523. Az utóbbi helyen közölt 1336. évi kelet hibás.

² Az idevonatkozó adatok Verbőcnél, Fancsikánál és Szöllősvégardónál.

³ Ujh. Dl. 38225. „via de Kewre ad Maghfalwa”.

⁴ Dl. 22687. V. ö. NRA 306–20, 307–2, 1297–13 (1581).

⁵ Hasonló nevű helység Szolnok-Doboka m.-ben is. Az utóbbi *Kereu* várjobbágytól vette a nevét (Szoln. Dob. mon. IV. 341).

⁶ V.ö. még a fenti 1356. évi osztozkodásban szereplő Symon és Crystul (talán: Crystuf = Kristóf) jobbágyok neveit is.

⁷ Lásd a Kérőre, mint a fancsikai határ részét képező pusztára vonatkozó további adatokat Fancsikánál, a földrajzi nevek között (1650.-tól). A név (Kérő) él a szomszédos Szöllősvégardó határában is, a pusztából tehát bizonyára ide is jutott. Itt említjük meg, hogy a 69. l.-on közölt vázlaton *Kerő* tévesen helyeztetett el. Helyesen Fancsikának Szöllősvégardó felé eső, tehát északkeleti határára teendő.

¹ Idevonatkozólag általában az a 96. s köv. l.-okon.

sovavölgyi oldalára nyilván a vajdák és a hospesek telepítettek 1330–1350 között. Közülük Kétkápolnamező csupán két ízben 1351-ben és 1397-ben,² Dubouch pedig éppen csak egyszer (1351) szerepel s többé nem találkozunk neveikkel. Ha tehát egyáltalában lakott helyek voltak, már csíráikban elpusztultak. Az együtt említett, később „oláh” majd „orosz” településként jelölt possessiók (Rákóc, Misztice, Csongova, Sárad) az ugocsai hegyvidékre elterjeszkedő rutén hullám első lerakódásai voltak, így Kétkápolnamezőt és Dubowchot³ is rutén eredetűeknek tekinthetjük. Az előbbi magyar neve csak alátámasztja azokat a következtetéseket, melyeket az ugocsai rutén települési vidéknek már kezdetben, de később is magyar elemekkel történt kevertségéről esetenként levontunk.

KIRÁLYHÁZA.

*Domus regalis (1262), Felzaz apud domum regalem (1272),
Kyralhaza, Kiralhoza, Kiraly Haza.*

Nevét a királyi háztól, a domus regalistól nyerte, mely a mellette emelkedő dombon állott s a XIII. században az Ugocsa megye területén kialakult királyi erdőuradalom központja volt. A mellé települt hospesfaluról, illetve ennek „királyháziak”-nak nevezett lakóiról 1262-ben hallunk először.¹ A község Felszász néven 1272-ben,² majd Királyháza néven 1355-ben Szászfaluval, Feketeadóval és Verécével közösen királyi kiváltságokat kapott,³ de már 1378-ban földesúri hatalom alá került⁴ s a királyi ház helyére épült Nyaláb vár révén a XV. század eleje óta Perényi-birtokot képező váruradalom feje volt.⁵ A szász hospesek a XVI. századig szinte nyomtalanul eltűntek

² Ujh. Dl. 38161, 38213,

³ Ez a Dubouch nem azonos az Ugocsa megye déli részén fekvő Dabolcal. A név azonban azonos eredetű (szláv *dubovъсь*).

¹ Fejér XII. 3. 46–48.

² U. ott V. 1. 176; Per. 1272. F. 1. Ns 2.

³ Per. 1355. F. 3. Ns 10; 1364. F. 4. Ns 3; Anj. VI. 407–409, 634–635.

⁴ Dl. 26566.

⁵ Az 1720. évi regnikoláris összeírásban Királyháza a nemesi faluk sorában kúriális falunak vétetett fel, de ez esetben a „curialis” nem a nemesi községet jelöli, hanem az uradalmi központot, ahol nincsenek jobbágytelkek, csak zsellérek, szolgák, cselédek. Ezt a beállítást azonban sem az előbbi, sem az utóbbi adatok nem igazolják s az úrbérrendezés során szabályszerűen ki is mérték a jobbágy telkeket.

a faluból, mely a század második felében teljesen magyarnak látszik, a XVIII század második felében pedig az időközben történt beszivárgás következtében már túlnyomólag rutén.^{5a}

BIRTOKOSOK.

1567.⁶ Perényi János 1 ip, 7 pp, 1 ss, 7 des. – 1775.⁷ Br Perényi Ferenc Jakab 4 e, 3 i, 2 si; -Imre (id) 8 c, 8 i, 6 si; -József 2 e, 2 i; -Sándor 1 c.

HELYI KISNEMESSÉG.

1743.⁸ Armalisták. *M*: Tegze; *B*: Horvát.

JOBBÁGYSÁG.

1272.⁹ *B*: Stephanus filius Senyg.

1364.¹⁰ *B*: Blasius magnus iudex.

1402.¹¹ *B*: Sartor.

1458.¹² *M*: Heges, Hekfyw, Weres; *B*: Sartor.

1470.¹³ *M*: Bene, 2 Heges, Palagar, Zekeres, Thanir; *N*: Fewlder; *B*: Pellifex, Franciscus pastor porcorum.

1567.¹⁴ *M*: Barthos, Borsi, Bewchi (1574: Bechy Dic), Chedreki, Geore (1628: Gure Per. 1628. P. 36. Ns 138: 1653: Györe Per. 1653. F. 25. Ns 29), Nagy, Santha; *Sz*: Balko; *B*: Gaspar (e. n.).

1567–1775. között új nevek. 1572.¹⁵ *M*: Dobos (1574: Dohos Dic), Pinthek, Sitew, Zakach (1574: Coquus Dic.), Talas. – 1574.¹⁶ *M*: Rostakeoteo, Vinche. – 1600. körül.¹⁷ *M*: Kertesz (des). – 1622.¹⁸ *M*: Csaholczj, Megiessj, Szabo, Therebessy; *B*: Horvat. – 1626.¹⁹ *M*: Szivos. – 1628.²⁰ *M*: Aiak, Lovas. – 1638.²¹ *M*: Haláz, Huzti,

^{5/a} A helység rutén neve: Kirihaza (Petrov Mat. VI. 201).

⁶ Dic.

⁷ UT.

⁸ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

⁹ Fejér V. I. 176–177.

¹⁰ A község képviseletében Per. 1364. F. 4. Ns 3; Anj. VI. 634–5.

¹¹ Hatalmaskodás miatt panaszt emel. Lel. Acta 1402. Ns 10.

¹² Hatalmaskodásban részt vett jobbágyok. U. ott. 1458. Ns 1.

¹³ U. azok u. ott 1470. Ns 19.

¹⁴ Az adó alá eső porták összeszámlálásakor készített jegyzék teljes névsora. Dec. A csoportosítás fentebb a birtokosok rovatában, a des.-ák név nélkül.

^{15_16} Dic.

¹⁷ Per. XVI. sz. v. Ns 173.

¹⁸ Néhai Perényi Ferenc jószágainak urbáriumában. Per. 1622. F. 31. Ns 8.

¹⁹ Szomszédként. Per. 1626. F. 33. Ns 9.

²⁰ A szöllősi jószág jobbágyságai között. Per. 1628. F. 36. Ns 138.

²¹ Néhai Perényi Imre jobbágyságai között. Per. 1638. Ns 101.

Kulczár, Kupai, Szücs; *B*: Rác, Teky, Toth. – 1653.²² *M*: Bányai, Bartha, Czyk, Deli; *Sz*: Horoly (1675: Hörölly Per. 1675. P. 15. Ns 9). – 1661.²³ *B*: Szaszi. – 1673.²⁴ *M*: Kupas (v. ö. 1638: Kupai). – 1675.²⁵ *M*: Trombitás; *B*: Kirvay. – 1689.²⁶ *M*: Dudas. Varga. – 1715.²⁷ *M*: Batisy, Eczetes; *Sz*: Lemák; *B*: Kupányi (Kupai? 1. 1638), Sárody. – 1720.²⁸ *M*: Boros, Csordas, Sarkany, Vas; *O*: Bandra; *Sz*: Verkovina; *B*: Solya, Tatár. – 1743.²⁹ *M*: Botos, Kümives, Sárkány; *Sz*: Kalinics, Lóga, Maruska, Renjo (v. ö. 1775: Hrinju), Szirko, Szvitlik, Zádnyay (v. ö. 1775: Zadnyanszki), Zajko; *B*: Izai, Kovacs, Kövesligeti.

1775.³⁰ 15 c, 13 i, 8 si. *M*: Béres, 3 Botos, Csépes; *Sz*: 2 Dobak, Huzicska, 2 Hrinju, 4 Ivaniga, 2 Korpánczu, 3 Lemák, Marusko, 4 Szeverenku (Sverenka), Szirko, 3 Sztrizak (Strizak), Vaszilinko, Zadnyanszki; *B*: 2 Ahi, 2 Kocsis, Koszta, Lukács.

A falu lakosságának nyelve (usitata lingua) az úrbérrendezés folyamán 1772-ben felvett bevallások záradéka szerint *magyar*, a végrehajtásról 1775-ben felvett jelentés szerint rendes nyelve (ordinaria lingua) – bár magyarul mindnyájan értenek – *rutén* (UT), az 1773. évi hivatalos helységösszeírás (Bpest, 1920. 283) szerint is a helységben főként a *rutén* nyelv divatozik.

FÖLDRAJZI NEVEK.

1272.³¹ *Stulba*³² nevű erdő.

1575.³³ *Naboyza*,³⁴ Nyaláb vár tornyának neve; 1639: Nyeboysza (Per. 1639. F. 39. Ns 22);

Palank, fortalitium a várhoz.

Mocharka, rivulus; Mocsaras tó (Per. 1805. szept. 18); 1923: Močaroš (Petrov 32).

Beczke,³⁵ silva.

Nagh Mochar, silva; 1802: Mocsár, Mocsáros nevű hely

²² Tanúkként. Per. 1653. F. 25. Ns 26.

²³ Per. 1661. F. 52. Ns 59.

²⁴ A Perényi Ferenctől elkobzott jószág leltárában. UC 57–35.

²⁵ Perényiek közötti cserében. Per. 1675. F. 15. Ns 9.

²⁶ Elkobzott Perényi-jószág leltárában. UC 34–39.

²⁷ Az országos összeírás alkalmával készített kimutatásban. CR.

²⁸ Perényi Pál jobbágjai. Per. 1720. Ns 4.

²⁹ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

³⁰ Az úrbérrendezéskor készített tabella teljes névsora. UT.

³¹ Fejér V. 1. 176–177.

³² *Stulba* = esetleg a német „Stillbach”, vagy inkább az orosz „Stolb” (oszlop) szóból.

³³ NRA 931–15; Per. 1590. Ns 76.

³⁴ *Nebojsza* < szl. *Nebojsa* („nem félő”), gyakori bástyanév. Melich, MNY. VI. 246; Csefkó MNY. XXV. 216. Melich szerint a szó szerb eredetű, Csefkó – éppen a nyalábi elnevezés alapján – műkifejezést ismer fel benne, melyet a magyar katonák átvettek és továbbvittek.

³⁵ *Beczke* vlg. személynév.

(U. ott); 1807 (Per. XVIII. sz. v. A. 2); 1887: Mocsár erdő (a 75000-es kat térképen); 1923: Močar (Petrov 32).

Fatthyu Janos Dombja, monticulus.

1075.³⁶ *Vadkert*-ben rét; 1689 (UC 34–39).

1689³⁷ *Felsőmező*; 1725 (Ujh. 1725. F. 20. Ns 13); 1802: Felső forduló (Per. 1805. szept. 18. 37); 1807 (Per. XVIII. sz. v. A. 2.).

Alsómező; 1802: Alsó forduló (U. ott).

Sziget; 1865: Szigetyi (Pesty); 1923: Sigetii (Petrov 32).

Mocsar Laz sen Nagy Reth (v. ö. 1575: Mocharka, Nagh Mochar).

*Valocz*³⁸ *keze*; 1802: Volocz nevezetű helyen máléföld (Per. 1805. szept. 18. 39.); 1805 (Per. XVIII. sz. v. A. 2); 1865: Valócz (Pesty); 1923: Valovc (Petrov 32).

Nagy ortvany.

Kys reth; 1802 és 1807 (Per. 1805. szept. 18. és XVIII. sz. v. A. 2); 1923: Ryt (Petrov 32).

Nagy kert; 1802 és 1807. (U. ott); 1865 (Pesty).

Szaszi sziget.

1802.³⁹ *Rosztoka*⁴⁰ felől való oldal; 1805 (Per. XVIII. sz. v. A. 2); 1865: Pozá Suchó rosztokó (Pesty).

Rosztoka árka; 1807 (U. ott).

Verécsi gyepü alatt; 1807 (U. ott).

Körtvélyfánál föld; 1807 (U. ott).

Lencse tarló nevezetű hely; 1807 (U. ott); 1865 (Pesty).

*Pást*⁴¹-on máléföldek; 1807 (Per. XVIII. sz. v. A. 2).

Bársony liget-en máléföld; 1807 (U. ott).

Füves kert nevezetű helyen máléföld; 1807 (U. ott).

Forgó rét nevezetű helyen máléföld; 1807 (U. ott); 1865 (Pesty).

Lapos nevezetű helyen máléföld; 1807 (U. ott); 1923: Lapos (Petrov 32).

Nagy Lapos nevű rét; 1807 (U. ott).

1807.⁴² *Hideg víz*. L. Még Tekeháza határában is (1795).

³⁶ Per. 1675. F. 15. Ns 9.

³⁷ UC 34–39.

³⁸ *Valocz*, *Volócz* szó származhatok a szl. (cseh, lengyel, orosz) val (‘töltés’) szóból (a szl. szó < a német *Wall*). E mellett az eredet mellett szól az a körülmény, hogy Királyháza határában töltések, sáncok valóban voltak is, minthogy itt állott Nyaláb vár. A név hangalakja azonban arra mutat, hogy az ‘*ökör*’ jelentésű szl. *vol* az alapja. Tehát *volovъcъ* ökörmező, ökörlegelő. Hasonló nevek: *Volovec* hegy Szepes m.; *Volóc* – tót *Volovec* hn. Bereg m.; *Volová*, Zemplén m.; Ökörmező – *Volova*, Máramaros m. stb. (Kniezsa).

³⁹ Per. 1805. szept. 18.

⁴⁰ *Rosztoka* < szl. *roztoka* ‘vízelágazás’ (Kniezsa).

⁴¹ A magyar *pást*, *pázsit* = gyep, fű. NyTsz. II. 1254; MTsz. II. 100; Oklez. 760.

⁴² Per. XVIII sz. v. A. 2.

KIRVA.

Kyrwa, Kyrva, Kryva, Krywa, Kirwa.

Kirva az avasvidéki „Oláhság” legészakibb faluja, a Tiszára meredeken leeső hegyfal tövében. A hegy lába és a Tisza folyása között ma beépített terület nem az első megtelepülés helye. A XVII. sz. derekán lejátszódott határviillongások irataiban azt olvashatjuk, hogy a falu eredetileg más helyen állott s a Tisza árja kényszerítette a kirvaiakat új lakóhely keresésére.¹ Bizonyára akkor történt ez, mikor a Tisza ma halványokból (morotva) felismerhető medre helyett délebbre keresett magának új folyást.² Így szorult közvetlenül a hegy lába s a Tisza szélső ága közé, ahol nyugodt élete szintén nem lehetett. A XVIII. sz. elején pusztán áll s bár ennek okát nem tudjuk, azt ez alkalommal is bizonyára a Tisza pusztításaiban kell keresnünk. Csak 1714-ben kezdett ismét betelepülni, de alig néhány év múlva új csapás érte a feléledő falut: 1717-ben a tatárok elpusztították és újra néptelen maradt.³ Ismét megtelepülni csak 1719-ben kezdett.⁴ Fekvése egyébként is veszedelmes volt: a Tiszának az Avas és a Nagyszöllősi hegység között keskenyen összeszűkülő kapujában, tehát egészen a hadak útjában feküdt. A sok átélt viszontagság visszatükröződik az alábbi névsorokban is. Bár a falu szláv neve⁵ arra mutat, hogy e ponton a ruténség vetette meg lábát, mely észak felől e ponton érte először a Tisza balpartján fekvő Avasvidéket, az 1450. évi nevek tükrében akár magyarnak is mondhatnánk a falu lakosságát. A XVI. sz. második felében már észrevehető a további szláv betelepülés, mely a tatárpusztítás után újra települő faluban a XVIII. sz.-ban kizárólagos volt. Oláh nevű lakost egyáltalában nem ismerhetünk fel váltakozó népességében s így az az ellenmondás, mely „oláh” megjelölése s lakossága nemzetisége között mutatkozik s amelyről más helyen már szölvünk,⁶ az Avasvidéken éppen Kirvánál a legszembetűnőbb. A Perényiek nyalábi uradalmának tartozéka.⁷

¹ Lel. Met. Ug. Ns 23.

² E halványok felismerhetők az 1887. évi kat. térképen is.

³ CR 1715.

⁴ CR 1720.

⁵ *Kirva* < szl. *Kriva* ‚görbe’. Hasonló nevű falu több is van. (Kniezsa). A falu neve a ruténajkúak nyelvén: 1773. *Kriva* (Loc. 283); *Krivka* (Petrov 32); *Krivyj* (Petrov Mat. VI. 202).

⁶ L. a 103–105. és 119–125. l.-okon.

⁷ A falu neve a 145.921/1907. sz. belügyminiszteri rendelettel „*Tiszakirvá*”-ban állapított meg.

BIRTOKOSOK.

1567.⁸ Perényi János 1 vajda (pp), 2 ip, 4 pp. 1 ss. – 1775.⁹ Id. br. Perényi Imre 13 e, 7 i, 3 si.

JOBBÁGYSÁG.

1450.¹⁰ *M*: Hayas, Kazas; *B*: Keves és a következő két egyes név: Danch, Simon.

2567.¹¹ *M*: Karkas, 2 Tewrsewk; *B*: Demien, Kathalin, Markus, Oroz.

1567–1775. között új nevek. 1572.¹² *Sz*: Babuch, Bobolich; *B*: Dan, Hathia, Thewrchin (1574: Turcian des, Dic). – 1574.¹³ *M*: Magyar (des), Nag (des), Santa (des); *Sz*: Dracus (des). – 1634.¹⁴ *B*: Buzugan. – 1638.¹⁵ *B*: Kirvai. – 1661.¹⁶ *M*: Halasz. – 1673.¹⁷ *M*: Tivadar. – 1715.¹⁸ *M*: Siketh; *B*: Lengyel, Vajnagy. 1743.¹⁹ *M*: Pall, Szabados; *Sz*: Dranik, Mandics; *B*: Oláh, Pap.

1775.²⁰ *Sz*: Bánik, Buricz, Dancza, Dobáka, Filep, 2 Klenu (Kleno), Kovács, Maxim, Muszka, Oricho, Posták, Rakuszcinecz, Szvitlik, 2 Urbár; *B*: Cikli, Izrael, Orosz, 2 Rákóczi, Sváb, Ternoczi.²¹

A falu lakosságának nyelve az úrbérrendezés során 1772-ben felvett bevallások záradéka, a végrehajtásról 1775-ben kiadott bizonyoságlevél (UT), az 1775. évi hivatalos helységösszeírás (Bpest, 1920. 283) s a falu jegyzőjének 1862. évi jelentése (Helyt. 20895/1862. eln.) szerint: *rutén*.

FÖLDRAJZI NEVEK.

1802.²² *Borkutó* nevű hely; 1887: Borkot (a 75000-es kat. térképen). *Rosztoka* közt nevű hely.

⁸ Dic.

⁹ UT.

¹⁰ A Perényiek osztályozásakor Jánosnak (Imre fia) jutott negyedrészbirtok jobbágyságai. Per. 1450. F. 13. Ns 6 s Tört. Tár 3908. 10.

¹¹ Az adó alá eső porták összeszámlálásakor készített összeírás teljes névsora. Dic. A csoportosítás fentebb a birtokosok rovatában, a des. név nélkül.

^{12–13} U. ott, u. az.

¹⁴ Tanúk között. Per. 1634. Ns 40.

¹⁵ Néhai Perényi Imre javain levő jobbágyságok között, u. ott 1638. Ns 101.

¹⁶ Tanúk között. Per. 1661. F. 52. Ns 55.

¹⁷ A Perényi Ferenc által Hetei Istvánnak zálogba adott 2 jobbágyság egyike. Per. 1673. F. 1. Ns 4.

¹⁸ Az országos összeírás alkalmával készített kimutatásban. CR.

¹⁹ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

²⁰ Az úrbérrendezés alkalmával készített tabella teljes névsora. UT. A csoportosítás fentebb a birtokosok rovatában.

²¹ A XVI–XVII. sz.-ban Rakasz, Veresmart, Kirva között dúló határvilongások irataiban szereplő földrajzi neveket Rakasznál soroltuk fel. Ezek közül csupán a Telek nevű terület s kétségtelenül ez is csak a XVII. sz. második felétől számítható Kirvához. A Tisza által kiszorított kirvaiak ugyanis itt építették fel új falujukat.

²² Per. 1805. szept. 18.

KISCSONGOVA.¹

A XV. sz. első felében a Perényiek telepítették a Nagyszöllősi hegység borsovavölgyi lejtőjére. Telepítését és a további fejlődést illetően utalunk a testvérfalujánál, Nagycsongovánál elmondottakra.

BIRTOKOSOK

1574.² Czobor Imre 1 ip; Forgách Imre 1 pp; Perényi György 1 b; -István 3 ip, 2 pp; -János 1 ip, 1 pp. – 1775.³ Gr. Károlyi Antal 1 i; Br. Perényi Antalné 1 e; -Elek árvái 1 c; -Imre 1 c; -József 1 e; Teleky grófné 1 c, 1 i.

JOBBÁGYSÁG.

1450.⁴ *B:* Andreas, Georgius, Thomas (e. n.-ek).

1574.⁵ 5 ip, 4 pp, 1 b. *M:* Fodor, Keczes; *Sz:* Kraynik, Mazlan (1641. körül: Maslan Per. 1641); *B:* 2 Borza, Karazlai (1625: Krazlay Per. 1625. F. 18. Ns 22), Komiat, Olah, Simon.

1574–1715. között új nevek. 1617.⁶ *Sz:* Babicz (1628: Babis Per. 1628. Ns 28); *B:* Poliankai. – 1625.⁷ *B:* Dwlay, Pap. – 1641. körül.⁸ *M:* Monar; *B:* Hecző. – 1652.⁹ *M:* Kis. – 1666.¹⁰ *B:* Bocza (Borza?, v. ö. 1574), Lengyel (des). – 1668.¹¹ *M:* Paal; *B:* Szalvai. – 1670.¹² *M:* Sonkolyos; *B:* Kurta, Szaniszló. – 1687.¹³ *M:* Fono. – 1689).¹⁴ *M:* Farkas.

1715.¹⁵ 4 c, 1 i. *M:* Fodor, Mészáros, Molnár; *B:* Komjáthy, Szalvai.

¹ A falu neve oroszul: Zawadka (Loc. 1773, 284); Mala Csengáva (Pesty 1865).

² Dic.

³ UT.

⁴ A Perényiek osztályozásakor Jánosnak (Imre fia) jutott negyed-birtokrészen levő jobbágyságok. Per. 1450. F. 13. Ns 6. s Tört. Tár 1908. 11.

⁵ Az adó alá eső porták összeszámlálásakor készített jegyzék teljes névsora. Dic. Az általában alapul vett 1567, s a további 1570. és 1572. évi jegyzékeket itt figyelmen kívül kellett hagynunk, mivel ezekben Kiscsongova más falukkal közösen, elválaszthatlanul vétetett fel.

⁶ Per. 1617. F. 31. Ns 23.

⁷ A Perényi György által feleségének Bornemissza Katalinnak íratott jobbágyságok között. Per. 1625. F. 18. Ns 22.

⁸ Urbárium. Per. 1641.

⁹ Perényi osztályozásban. Per. 1652. máj. 25.

¹⁰ Bánffy Zsigmond birtokrészén. Per. 1666.

¹¹ A Vay Péterné javairól készített urbáriumban. Per. 1668. Ns 24.

¹² Tanúk között. Per. 1670. F. 11. Ns 25.

¹³ U. ott 1687. okt. 29.

¹⁴ A rebellióban elhalt Perényi György javairól készített összeírásban. UC 34–39.

¹⁵ Az országos összeírás alkalmával készített kimutatás teljes névsora. CR.

1715–1775. között további új nevek. 1730.¹⁶ *B*: Totth. 1743.¹⁷ *Sz*: Anicsko, Aniszko, Bilák, Brécs, Morzanics; *O*: Kapicsora ; *B*: Lődár.

1775.¹⁸ 5 c, 2 i. *Sz*: Michajka, Morzanics, Oniszka, Szotszka; *B*: Lődör, 2 Orosz.

A falu lakosságának nyelve (usitata lingua) az úrbérrendezés során 1772-ben felvett bevallások záradéka szerint magyar; a végrehajtásról 1775-ben kiadott bizonyáglevél szerint rendes nyelve (ordinaria lingua) – bár magyarul mindnyájan értenek – *rutén* (UT); az 1773. évi hivatalos helységösszeírás (Bpest, 1920. 284) a. faluban túlnyomólag divatozónak a *rutén* nyelvet, jelöli meg s a falu jegyzőjének 1862. évi jelentése szerint (Helyt. 20895/1862. eln.) egyedüli nyelv a *rutén*.

KISGÉRCE.¹

Gerche, Gerch, Geerche, Felsewgercze, -Gerecze, -Geercze, -Gercye, Kis Gércze.

A megye délkeleti sarkában az Avas hegység lejtőin fekszik a két Gércse. Előbb Alsó- és Felsőgércse nevet viselték, e nevek azonban a XVIII. század első felében, Nagy- és Kisgércse nevekkel cserélődtek fel. A két testvérfalu a szomszédos Túrterebessel együtt a XIV. század közepe táján még Szatmár megyéhez tartozott, a század végétől azonban már állandóan Ugocsa megyében szerepel.² Túrterebes, mellyel a két Gércse mindvégig szűkebb birtokegységet alkotott, 1315-ben királyi adományban Dénes fia Tamás mester beregi és ugocsai főispán birtokába jutott.³ A két Gércét ekkor még nem említik, de 1342-ben Terebes és a kissé távolabb eső Jánk már Gerche vár tartozékaként szerepelnek,⁴ 1393-ban pedig mindkét Gércse kü-

¹⁶ U. abban, u, ott.

¹⁷ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

¹⁸ Az úrbérrendezés alkalmával készített tabella teljes névsora. UT.

¹ A falu neve valószínűleg a Gércse-Gércse személynévből származik. (Személynévként adatok: 1400. Gerche, Fejér X. 3. 247; 1365. Gerech, Fejér IX. 3. 514). A szó eredete bizonytalan, hangzása magyaros.

² Komáromy 36. s Kom. jz. 1393. 1338-ban még Terebessel együtt Szatmár m.-ben. Per. 1381. F. 5, Ns 9.

³ Komáromy: Nyalábvár. Száz. 1894. 501. Az eredeti 1360. évi átiratban. Per. 1360. F. 3. Ns 23, 25. A Terebessel együtt adományozott Belriuche és Kyriuche (Ricse) a szatmármegyei s közel fekvő Ricsével azonos.

⁴ Komáromy: 36. Ez arra látszik mutatni, hogy eredetileg a két Gércse földje is Terebes határába tartozott s Tamás mester vagy leszármazottai várat óhajtván építeni, e célra a Terebes falut környékező sík vidéknél alkalmasabbnak találták a falu határába eső, de távolabb fekvő hegyes vidéket. A vár építésével egyidejűleg települhetett a két Gércse.

lön is megnevezték.⁵ Ugyanekkor a várnak már csak helyét említik, emlékét azonban még a XVIII. század végén is fenntartotta a „várhegy” név s a várnak itt akkor még látható helye.⁶ Terebes és a két Gérce a XIV. század második felében a Tamás mestertől származó Jánky család kezéről a nyalábi uradalom birtokosai, Szász vajda fiai,⁷ majd 1405-ben az uradalommal együtt a Perényi-család kezére került.⁸ Bár a két Gérce birtoktörténetileg Túrterebessel képezett szorosabb egységet, gazdasági, társadalmi és nemzetiségi vonásai északi, szintén hegyvidéki szomszédjával, Turcéval közösek. E falukra az Avas hegységen Erdély felől felhúzódó s az északról leszálló ruténséggel éppen e helységek további északi szomszédságában összeütköző hegyi oláhság nyomta reá bélyegét, bár a faluk első megtelepülésében – legalább is a falunévek s a legrégebb ismert jobbágy nevekből következtethetőleg – szerepét megosztotta magyar, sőt szláv elemekkel is.⁹ Az adatok a két Gércét tovább is vegyes nemzetiségű falunak tüntetik fel s számos jele van annak is, hogy az állandó magyar hatás mellett szláv hatások tovább is érték, míg azonban a magyarság nyelvi és népi tudatát valamennyire megőrizte, a lassanként leszivárgó szlávtság azokat feladta, úgy látszik, elsősorban az oláhság javára.

BIRTOKOSOK.

1507.¹⁰ Perényi János 1 judex-vajda, 2 ip, 4 pp, s 3 des. – 1775.¹¹ Br. Perényi Ferencz Jakab 1 c, 1 i, 1 des; -Sándor 2 c, 1 si; -Elek árvái 6 c. 1 i, 1 des; -Imre 12 c, 1 i, 2 si; -Károly 17 c, 12 i, 3 si; Patay József 3 c.

JOBBÁGYSÁG.

1450.¹² *M*: Gywrke; *B*: Blasius (e. n.-ek).

1514.¹³ *B*: Balassy, Egresy (des), Kys; *Sz*: Balko; *B*: 2 Bwda. Chola.

⁵ „Gerche et alia Gerche”. Kom. jz.

⁶ Vályi II. 26 és Szirmay 154.

⁷ Komáromy: Nyalábvár. Száz. 1894. 504, 507.

⁸ U. ott 507, 508 és DI. 9019.

⁹ A hagyomány szerint hajdan rácok és horvátok kerültek e helyre, akik lassanként szétszóródtak a környéken (Pesty, 1865). V. ö. a 123. l.-on mondotakat.

¹⁰ Dic.

¹¹ UT.

¹² A Perényiek osztályozásakor Jánosnak (Imre fia) jutott negyedrészen. Per. 1450. F. 13. Ns 6 s Tort. Tár 1908. 9.

¹³ Perényi Gábor által cserébe adott jobbágyok. Per. 1514. F. 30. Ns 2 s F. 42. Ns 160.

1567.¹⁴ *M*: Zigonios; *Sz*: Balko, Buria (1584: Bura Per. 1584. Ns 31; 1666: Burju U. ott. 1666. febr. 22; 1715: Bora CR; *B*: Chola, Herman (1647: Hermany Per. 1647. máj. 5), 2 Koztha (1675: Kosto, Koszta Per. 1675. Ns 1132).

1567–1705. között új nevek. 1572.¹⁵ *M*: Kardos (1574: Kolbaz alias Kardos Dic). – 1574.¹⁶ *B*: 2 Oroz. – 1584.¹⁷ *M*: Feyes, Forys. *B*: Kis Kozma, Kolbaz (v. ö. 1572: Kardos), Ranato. – 1604.¹⁸ *Sz*: Bordak, Paluczka; *B*: Kozma (v. ö. 1584 Kis Kozma). – 1647.¹⁹ *B*: Burián (v. ö. 1567: Buria), Fattyu. 1658.²⁰ *M*: Lőke, Veres; *B*: Hajdu. – 1665.²¹ *B*: Czonka, Lukacz. – 1671.²² *M*: Bányász, Mehes. – 1672.²³ *M*: Farkas. – 1675.²⁴ *B*: Turczy.

1705.²⁵ *M*: 11 Fejes, Foris, Kis, Törsök, Veres; *Sz*: 7 Bura, Handra (v. ö. 1675: Handera); *B*: Csonka, Fatyu, 3 Hermán, 2 Kaka, 4 Koszta, 4 Orosz, Raksai, Turczy.

1705–1775. között további új nevek. 1715.²⁶ *M*: Matthé; *B*: Dobó (Dubó? v. ö. 1720-ban Nagygércén Dubo extraneus), Márkus, Tolvay. – 1720.²⁷ *M*: Csapó, Fejes alias Mate (v. ö. 1705: Fejes, 1715: Matthé), Gergely, Rosta, Vak; *B*: Avasi, Tartoczi. – 1743.²⁸ *M*: Bojtos, Fazekas, Kancza, Ravasz, Szarka, Szűcs, Telyes; *Sz*: Gabris; *O*: Szudurcsán; *B*: Katalin, Pap.

1775.²⁹ 41 c, 15 i, 6 si. – *M*: Bojtos, Botos, Fekete, Göbös, Kiss, Máté, Szarka, 5 Telyes (Teljes), Törsök; *Sz*: 10 Bura, Bura alias Gábris, Bura alias Lázár, Handera, Kondics, 3 Svircsok, Szbona; *B*: Csuta, 2 Fatyu, Hados (Hodos), 3 Herman, 5 Jozsep, 4 Kaka, 4 Koszta, Lázár, Lorván, 4 Orosz, Papp, Tartóczi, 3 Tolvaj.

A falu lakosságának nyelve az úrbérrendezés folyamán 1772-ben felvett bevallások záradéka szerint *magyar*, a végrehajtásról 1775-ben kiadott bizonyáglevél szerint rendes nyelve (ordinaria lingua) – bár a magyart mindnyájan értik – *oláh* (UT); az 1773. évi hivatalos helységösszeírás (Bpest, 1920. 283) szerint a faluban főként az oláh nyelv él, a falu jegyzőjének 1862. évi

¹⁴ Dic. Az adó alá eső porták összeszámlálásakor készített jegyzék teljes névsora. A csoportosítás fentebb a birtokosok rovatában, a des.-ák név nélkül.

^{16–17} Dic.

¹⁷ Per. 1584. Ns 31.

¹⁸ Túrterebesi urbáriumban. UC 59–15.

¹⁹ A Perényi Ferencz által elzálogosított jobbágyok között. Per. 1647. s jobbágykezeslevélben u. ott. 1647. máj. 5.

²⁰ Jobbágykezeslevélben u. ott 1658. szept. 20.

²¹ U. abban u. ott 1665. máj. 12 és 23.

²² A földesúrtól gabonakölcsönt kapott jobbágyok között. Per. 1671. ápr. 9.

²³ Jobbágykezeslevélben, u. ott 1672. jún. 18.

²⁴ Perényi osztályozásban Per. 1675. Ns 1132.

²⁵ A megye parancsára 1705. okt. 8-án a megye déli részén fekvő helységekről tizedekre osztással készített összeírás teljes névsora. Nagyid. Ns 194.

^{26–27} CR.

²⁸ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

²⁹ Az úrbérrendezéskor készített tabella teljes névsora. UT.

jelentése szerint (Helyt. 20895/1862. eln.) pedig a faluban divatozó nyelv az *oláh* és kevés *magyar*.³⁰

KISKUPÁNY.¹

A nagyszöllősi hegyvidék utolsóinak, csak a XVII. sz. első felében² megtelepült községe, szűk határok között, a hegy-ségnek a Tiszára leeső oldalában.³ Lakosai túlnyomóan rutének s miként a helységnévből képzett családnevekből következtetni lehet, – elsősorban a környékbeli ugoicsai, beregi és mármaros-i rutén falvakból származóak (pl. Dobrokai, Rákóczy, Zádnyai, Lipcsei, Krajnai, Mármaros, Babai). A magyarság hatásának fekvésénél fogva közelről (Nagyszöllős szomszédsága) kitett faluban némi magyar elem is gyökeret vert s ez nyelvével a XVIII. sz.-ban még őrizte. A szöllősi Perényi-uradalomhoz tartozott.

BIRTOKOSOK.

1775.⁴ Br. Perényi Antalné 6 i; -Elek árvái 6 i; -Ferenc Jakab 1 i; Imre 5 i; -Sándor 5 i; Teleky grófné 2 i; a helybeli parochus lelkész 1 i.

JOBBÁGYSÁG.

1638,⁵ M: Nagy, Törsök; Sz: Babicz; B: Kasznicay, Kenez

³⁰ A Pesty-helynévgyűjtésben levő jelentés (1865) szerint a falut tiszta oláh ajkúak lakják. A falu neve oláhul: Giercza Mnyika.

¹ A falu neve az 1907. évi 145921. sz. belügyminiszteri rendelettel a szomszédos Veresmart, neve után „*Alsóveresmart*”-ban állapított meg.

² Az adójegyzékek 1620-ig nem említik, először 1638-ban fordul elő Perényi-osztályozásában (l. alább).

³ Lipszky szerint rutén neve *Kopaňa*. (1773: *Malakapanya*. Loc. 284; Petrovnaál *Mala Kopaňa* [32].) Nyilván személynévi eredetű és egy *Kopány* – *Kupány* személy birtokát jelöli. Magának a Kupány – Kopány szn.-nek eredete bizonytalan. Lehet, magyar eredetű is (v. ö. MNy. XX. 143, XXIII. 369, XXIV. 7, 149), de lehet – s ez esetben inkább ez valószínű – szláv is (v. ö. *Kupoň*, *Kupisz*, *Kupina* szn.-eket, *Kupinino* hn.-et Lengyelországban). Hasonlóan ebből a töből alakult személynevekre mennek vissza a *Kupa*, *Kupina*, *Kupinova*, *Kupinec*, *Kupinovec*, *Kupolc*, *Kuppony* stb. helynevek.

⁴ UT.

⁵ Néhai Perényi Imre birtokához tartozó jobbágyok. Per. 1638. Ns 101. Nincs támpontunk arra, mintha egyedül néhai Perényi Imre lett volna 1638-ban birtokos, éppen ezért nem állíthatjuk, hogy a további évekből feltüntetett, 1604-ben még nem szereplő nevek, valóban új nevek.

(1662: Kynysi Per. 1662; 1666: Keniz u. ott 1666., máj. 28; Kenizi u. ott 1666. márc. 29), Kutilan. – 1641. körül.⁶ Sz: Brak; B: Kesseliu (1672: Keselyű Per. 1672. máj. 12, Keselyümezei?), Koczan, Lukacz, Rak. – 1662.⁷ Sz: Szadgeny (1670: Zanyai Per. 1670, Ns 19; 1687: Zannyai u. ott 1687. okt. 29; 1720: Zádnyai CR.); B: Dobroka (1666: Dobrokai Per. 1666. márc. 29), Rakoczy. – 1666.⁸ M: Hegedűs, Sze-garto, Üveges; B: Borcs. – 1670.⁹ M: Ar dai. – 1672.¹⁰ N: Hencz. – 1673.¹¹ M: Vad; B: Pap. – 1675.¹² M: fekete, Molnar. – 1687.¹³ M: Kadar, Kiraly, Vargha. – 1693.¹⁴ M: Lőrinc.

1715.¹⁵ 6 c, 1 i, 1 extr. (si). M: Fazokas, Kajtár, Kádár; B: 2 Dobrókay, 3 Rákóczy.

1715–1775. között további új nevek. 1720.¹⁶ B: Lipcsei, Santa alias Rákoczi (v. ö. 1662: Rakoczy). – 1743.¹⁷ M: Halasz, Szántai; Sz: Kotlány, Pirda; B: Orosz, Sofalusi.

1775.¹⁸ 26 i. M: Kádár, 2 Szántai, Varga; Sz: Alexanics, Babik, Dublyák, Kotlán, Köminecz, Perda, 2 Pirda, Prebus; B: Bá-bai, Dobrokai, Krajnai, 2 Liptsei, Máramaros, Oláh, 4 Orosz, Papp, Rákoczi.

A falu lakosságának nyelve (usitata lingua) az úrbérrende-zés során 1772-ben felvett bevallások záradéka szerint *magyar*; a végrehajtásról 1775-ben kiadott bizonyosságlevél szerint a lako-sok rendes nyelve (ordinaria lingua) – bár magyarul mindnyá-ján értenek – *rutén* (UT); az 1773. évi hivatalos helységösszeírás (Bpest, 1920. 284) s a falu jegyzőjének 1862. évi jelentése (Helyt. 20895/1862. eln.) a faluban túlnyomólag divatozónak szintén a *rutén* nyelvet jelöli meg.

FÖLDRAJZI NEVEK.

1696.¹⁹ *Dobos Láz*; 1923-ban a szomszédos Királyházán: Doboš laz (Petrov 32).

⁶ Urbárium. Per. 1641.

⁷ Jobbágykezeslevélben, u. ott 1662.

⁸ U. azokban, u. ott 1666. márc. 29 és máj. 28.

⁹ U. abban, u. ott 1670. Ns 19.

¹⁰ U. abban, u. ott 1672. máj. 12.

¹¹ A Perényi Ferenc elkobzott birtokán levő jobbágyok között. UC 57–75.

¹² Jobbágykezeslevélben. Per. 1675. márc. 20.

¹³ U. ott 1687. okt. 29.

¹⁴ Jobbágykezeslevélben. Per. 1693. F. 50. Ns 70.

¹⁵ Az országos összeírás alkalmával készített kimutatás teljes névsora. CR.

¹⁶ U. az CR. 1720.

¹⁷ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

¹⁸ Az úrbérrendezéskor készített tabella teljes névsora. UT.

¹⁹ Per. 1696. F. 32., Ns 22.

KISTARNA.

Az Avas hegység ugocsai lejtőin húzódó rutén-oláh települési vonal rutén peremében a XIV. sz. első felében települt a Tarna nevű falu, melynek határából a XVI. sz. első felében vált le Kistarna önálló községként.¹ A kis falu az ettől kezdve Nagytarnának nevezett anyaközség fölött emelkedő lejtőn áll, ma már csaknem összefüggően egybeépülve vele. Az alább közölt névsorok tanúsága szerint a falu lakosai között többen a mármaros-, bereg-, ungmegyei rutén hegyvidék valamelyik falujának nevét (Bereznai, Izai, Szeklencei, Urmezei, de esetleg Krajnai is) viselik, ami világosan mutat az egyébként is rutén jellegű falu kirajzási forrásaira. A szláv lakosság és az „oláhság” megjelölése között mutatkozó ellentmondás, mint általában a népi viszonyok tekintetében utalunk a Nagytarnánál elmondottakra. A Perényiek nyalábi uradalmának tartozéka.²

BIRTOKOSOK.

1638.³ Néhai Perényi Imre örökösei 4 ms, 1 ts, 1 b, 1 des. – 1775.⁴ Br. Perényi Ferenc Jakab 7 c, 3 i, 1 si; -Imre (id) 6 C, 1 i; -Sándor 2 c; gr. Teleky János örökösei 1 c.

JOBBÁGYSÁG.

1638.⁵ *B:* 6 Lengyel, Urmezei (des). – 1641. körül.⁶ *M:* Fejér, Munkaczy; *O:-* Pintyeü; *B:* Dolhay, Medve, Medvetalpu Lengyel, Krajnai. – 1657.⁷ *M:* Zöld. – 1658.⁸ *Sz:* Szidai (keresztnév: Aleksza); *B:* Kanjnaj (Krajnai?). – 1668.⁹ *Sz:* Vvrasa.

¹ Adataimban először 1629-ben találkozunk az önálló Kistarnával. Per. 1629. F. 31. Ns 2.

² Tarna a *trnava* < *trň* ‚kökény’ szóból. (Kniezsa). Minthogy a XIII. sz. közepe táján már pusztán álló Tornatelek nevű hospesfalva a közelben, a szomszédos Gödényháza helyén állott, valószínű, hogy ennek neve él a másfél század múlva települt Tarna nevében. Kistarna neve ruténul Chiži (Petrov Mat. VI. 212; Petrov 31).

³ Per. 1638. Ns 101.

⁴ UT.

⁵ Per. 1638. Ns 101. Az első névsor az eddigi Tarnából leváló Kistarnán, néhai Perényi Imre jobbágyságairól. Valószínű, hogy ugyanekkor Kistarnán más birtokos is volt, ez esetben a közölt névsor csonka.

⁶ Csonka urbárium. Per. 1641.

⁷ Jobbágykezeslevélben. Per. 1657. márc. 18.

⁸ Per. 1658. Ns 472.

⁹ Vay Péterné jószágáról készített urbárium. Per. 1668. Ns 25.

– 1684.¹⁰ *B*: Bereznai. – 1687.¹¹ *M*: Szabo; *Sz*: Filep (v. ö. 1697: Filevicz), Muska. – 1689.¹² *M*: Tekenőcsináló; *B*: Orosz. – 1697.¹³ *M*: Bereczk alias Hegedüs; *Sz*: Filevicz (v. ö. 1687: Filep), Hajko; *B*: Pap, Tot.

1705.¹⁴ *M*: Köver, Ökör, Talas; *Sz*: Filovis (1715: Fülövich CR), Haljku, Holjak, Ivaczko, Muszka, Poljak, Varasza (1743: Rása Per. 1743. Ns 6; v. ö. 1668: Vrasa); *B*: Izaji, Pap, Szenklen-czeji.

1705–1775. között további új nevek. 1715.¹⁵ *M*: Antal, Fazokas, Molnár. – 1720.¹⁶ *Sz*: Tokár. – 1743.¹⁷ *M*: Köblös; *Sz*: Palesnik, Pelekács, Prakap; *B*: Havasi, Kocza, Tatár.

1775.¹⁸ 16 c, 3 i, 1 si. *M*: Köblös, Kövér, Lőrincz; *Sz*: 2 Filep, 4 Ivacsó, 2 Palekás, Palesnik, Pelekács, Timkó; *B*: Bogass,¹⁹ Koczán, Orosz, Papp, Tatar, Tooth.

A falu lakosságának nyelve az úrbérrendezés során 1773-ban felvett bevallások záradéka, a végrehajtásról kiadott bizonyáglevél (UT), az 1773. évi hivatalos helységösszeírás (Bpest, 1920. 283), valamint a falu jegyzőjének 1862. évi jelentése (Helyt. 20895/1862. eln.) szerint *rutén*.

FÖLDRAJZI NEVEK.

1732.²⁰ *Nyerges* nevű irtás.

*Kornét*²¹ nevű hely; 1923: Kornet (Petrov 31).

KOMJÁT.¹

Kumjath, Kumyath, Kompyath, Komyath, Komyathy, Comiat.

Az Ugocsa megye északnyugati sík részét elfoglaló salánki uradalom egyetlen hegyi települése, az uradalom keleti szélén a Nagyszöllősi hegység északnyugati lejtőjén. 1345-ben

¹⁰ Jobbágykötlével. Per. 1684. F. 48. Ns 12.

¹¹ Jobbágykezeslevélben. Per. 1687. ápr. 20.

¹² A rebellióban elhalt Perényi György jobbágjai között. UC 34–39.

¹³ Jobbágykezeslevélben. Per. 1697. F. 50. Ns 97.

¹⁴ A megye rendeletére 1705. okt. 8-án a megye déli részén fekvő falvak lakosairól tizedekre osztással készített összeírás teljes névsora. Nagyid. Ns 194.

¹⁵ CR. Az országos összeírás alkalmával készített kimutatásban.

¹⁶ Perényi Pál jobbágjai között. Per. 1720. Ns 4 és 1675.

¹⁷ Conscriptro. Per. 1743. Ns 6.

¹⁸ Az úrbérrendezés alkalmával készített tabella teljes névsora. UT.

¹⁹ V. ö. a szomszédos Csarnatón 1775-ben: Bogass (1743: Bogacs).

²⁰ UT. sub. No 3. más.

²¹ Kornét? jelentése ismeretlen.

¹ A falu neve a 145.921/1907. sz. belügyminiszteri rendelettel „*Magyar-komját*”-ban állapított meg. Rutén neve: *Kumnjata* (Petrov Mat. II. 202), a község egy részét „*Mala Komjata*”-nak nevezik (Petrov 33).

találkozunk először nevével,^{1a} mely a XIV–XVI. sz.-okban rendszerint Magyar- és Oroszkomját, tehát kettős település alakjában szerepel. A XVII. sz.-ban Oroszkomjátot Nagy-, Magyarkomjátot Kiskomjátának nevezik, míg a XVIII. sz.-ban a két települést már ismét egy néven találjuk. Miként az első kettős név világosan kifejezi,² a kettős településen magyar és rutén jobbgyság osztozott. Komját egyúttal a rutén terjeszkedés nyugati előretolt állomása. A XIV–XVI. sz.-okban a nagyszőlősi hegyvidéken elterülő ruténség nyugati irányban csak idáig tudott eljutni, a hegység alatt elterülő síkot a magyarság már korábban megülte és művelés alá fogta. Komját kettős népi arca a további századokban sem, csak legújabbban változott meg, bár az egyensúly korán, talán már kezdetben is, a ruténség javára billent. Erre mutat a falu szláv jellegű neve s az a körülmény, hogy a XV. sz. óta kettős néven jelölt testvértelepülés közül az oroszok Komjátja volt az, amelyik később a Nagy-Komját nevet kapta. A XVII–XVIII. sz.-ban a rutén utánpótlás annál inkább eltolhatta az egyensúlyi helyzetet, mert ugyanez időben a magyarság a sok pusztítás, csapás következtében a környékbéli ősi síkföldi településekben is elhanyagolt. Mint a salánki uradalom tartozéka, a Gutkeled nemzetség s a belőle származó Gacsályi, Salánki, Atyai és Rozsályi Kun családok, majd a fiágnak ezekben történt kihaltával, leányágon a Károlyiak és mások birtoka s magának a nemzetségnek telepítése volt.³

BIRTOKOSOK.

1572.⁴ Kun Gáspár 1 j (pp), 1 ip, 1 pp, 2 nd; özv. Kun Jánosné 2 ip, 4 pp, 1 nd; Kun László 1 j, 8 ip, 5 pp, 1 nd; özv. Kun Miklósné 2 ip, 2 pp, 1 nd. – 1775.⁵ Bessenyei György 2 c, 1 i, 1 i (des); Bodó János 4 c, 2 i; Buday István 2 c, 1 i; Buday László 1 c; Eötvös László 2 c, 3 i, 1 i (des); Ferenczy Antal 4 c, 2 i; Ilos-

¹ Per. 1345. F. 15. Ns 17.

² A név eredete egyébként bizonytalan. A magyar *Komját* – kisorosz *Komñata* megfelelés miatt gondolni lehetne ugyan, hogy a név a szláv *komnata*, ‚Kammer, Zimmor‘ szóból valók (ez viszont a latin *caminata* átvétele, Bern. Et. Wb. I. 554), azonban egyéb *Komját* helyneveink egyikének sincs Kamnat alakváltozata, ami pedig a fenti etymologia helyessége esetében várható volna. Sőt a nyitramegyei *Komját* – tót *Komjatice* megfelelés határozottan ellene mond ennek és arra mutat, hogy a név személynévből való. A rutén *Komnjata mñ-e* a magyar *mj* helyén a gyakori szláv hangfejlődéssel magyarázható. (Kniezsa).

³ A nemzetségbeli Tiba fia Miklós V. Istvántól kapta adományba Fekete-patakot s ennek határáként azt az egész területet, melyen csak ezután települt Salánk, Komját és a két Karaszló. L. Fekete-pataknál.

⁴ Dic.

⁵ UT.

vay Péter 1 c; gr. Károlyi Antal 4 c, 8 i, 1 si; Lónyai Zsigmond 3 c, 2 i; Majos István 1 c; Maróthy László 1 c; Morvay András 2 c, 4 i, 1 i (des); Ormós Miklós 1 i; Ormós(?) 1 i; Patay József 2c, 1 i; br. Perényi Imre 2 c, 1 i; Székely Gáspár 1 c, Szilágyi 1 i; Teleky grófné 2 c.

JOBBÁGYSÁG.

1408.⁶ *M*: Barla.

1509.⁷ *M*: Ferencz, Kys, 2 Magyar. 2 Nag; *Sz*: Borych, Ihkam, Jozyp, Havrynla, 2 Makszyn, Thowasko, 2 Zawyrła; *B*: 3 Kewes. Markws, Pap.

1572.⁸ 2 j (1 pp), 13 ip, 12 pp, 5 nd. *M*: Bockor (1574. hibásan: Bokor Dic; 1640: Boczkor NRA 837–15), 2 Fesetew, 2 Hymes, Kecses, 2 Kius, 2 Lapocka, 2 Magyar, Nagy, 2 Sipos, Santha; *Sz*: 2 Boriz, Havrilla, Kraynay (1640: Krainik NRA 837–15); *B*: 2 Jakab, Kenez, Kopchya, Macka (1574: hibásan: Martha Dic.; 1681: Macska UC 69–47), Marcus, Olah, Oroz, 3 Pap (Pop), Ztanizlo (1574: Zanizlo Dic.).

1572–1715. között új nevek. 1574.⁹ *M*: Balas, Barany, Czep (des); *B*: Bonmar (Bodnár?), Furos(?), Marka (Macka? v. ö. 1572). – 1612.¹⁰ *M*: Hechfeő (1640: Hetffeo NRA 837–15), Hegedüs; *Sz*: Jaczko; *B*: Demjen, Karaszlay, Toott. – 1640.¹¹ *M*: Dienes; *B*: Keöves (1671: Kövesdi UC 64–40; v. ö. 1509: Kewes). – 1671.¹² *M*: Doboni (v. ö. 1715: Bodonyi), Fekete, Gombos, Katona, Orbán, Szöcs, Vincze; *Sz*: Maszlan, Zan; *B*: Csonkovai, Filep, Illosvai, Lengyel, Rakoci, Szaniczk, Tőkési. – 1672.¹³ *B*: Dolhay. – 1674.¹⁴ *B*: Puskás. – 1680.¹⁵ *B*: Kocsiss. – 1680 körül.¹⁶ *M*: Páll; *Sz*: Sankovy; *B*: Borza, Csorba, Keszke, Tolvaj, Veresmarthi. – 1681.¹⁷ *M*: Balogh (des).

⁶ Per. 1409. F. 8. Ns 26.

⁷ Hatalmaskodásban részt vett jobbágyok. Per. 1509. F. 22. Ns 23.

⁸ Az adó alá eső porták összeszámlálásakor készített jegyzék teljes névsora. Dic. Az 1567. és 1570. évi hasonló jegyzékeket nem használhattuk fel, mivel ezekben Komját közösen vétezték fel a két Karaszlóval.

⁹ Dic.

¹⁰ Kun László által Barkóczy Lászlóné Kun Annának átengedett jobbágyok NRA 837–10.

¹¹ Az özv. id. Tárkányi Istvánné Kun Anna s ifj. Tárkányi István által Kun Lászlónak elzálogosított jobbágyok között. NRA 837–15.

¹² A Tholdy Györgytől és néhai Ujhelyi Jánostól elkobzott jobbágyok között. UC 15–27, 64–10.

¹³ Gyulaffy László elkobzott jobbágyai között. UC 45–42.

¹⁴ Id. Megyery Ferenc és felesége Ujhelyi Borbála egy elidegenedett jobbágyukért Báthory Zsófiától cserébe kapják a birtokáról Komjatra telepedett Puskás Istvánt. NRA 846–27.

¹⁵ Farkas Lászlótól elkobzott jobbágy. UC 109–15.

¹⁶ Rákóczy Erzsébet jobbágyai (NRA 837–70) s a Tholdy Györgytől elkobzott birtokon levő jobbágyok között (UC 31–1).

¹⁷ Elkobzott kincstári birtokrészen. UC 69–47.

1715.¹⁸ 16 c, 6 i. *M*: Bodonyi (v. ö. 1671: Dobonyi), Csip (v. ö. 1574: Czep), Fekete, Kis, Mólnár, Szűcs; *Sz*: Bánik, Kotlán, Pituch; *B*: Ardánházy, Csorba, Damján (v. ö. 1612: Demjen), Karaszlay, Kolcsay(?), Kocsis, 2 Kövesdy (egyik: Kövesd), Oláh, Orosz, Pus-kás, Sárady, Sarkady.

1715–1775. között további új nevek.¹⁹ 1720.²⁰ *M*: Bojtos, Huszthi; *Sz*: Baris, Czupra. – 1743.²¹ *M*: Csordás, Daru, Könyű; *Sz*: Fenczű, Ivanik, Kazupp, Kotlány, Marúska, Papadinczu; *B*: Csehi, Fogarasi, Görög, Kozma, Sido. –

1775.²² 34 c, 28 i, 1 si, 4 des. i. *M*: Ats, 2 Bojtos, Czékely, 3 Daru, Doma, 3 Dobonyi (kettő: Dombonyi), 2 Fazokas, 2 Fekete, Hegedűs, Huszti, Könnyű, Magyar; *Sz*: Brécs, Iszák, 4 Kazup, Koczola, Popadinecz, Tesznicska, 2 Zán, 2 Zaruta; *B*: Bába, Dem-jén, Filep, Gajna, 4 Ilosvai, 2 Jakab, Kocsis, 5 Koptsa, 3 Kövesdi, 2 Lengyel, Márkus, 4 Oláh, 2 Orosz, Papp, 2 Sarkadi.

A falu lakosainak rendes nyelve (ordinaria lingua) az úrbérendezésről 1775-ben kiadott bizonyságlevél (UT) szerint – bár magyarul mindnyájan értenek – a *rutén*; az 1773. évi hivatalos helységösszeírás (Bpest. 1920. 284) a főként divatozó nyelvnek szintén a *rutént* jelöli meg, a falu jegyzőjének 1862. évi jelentése (Helyt. 20895/1862. eln.) szerint már egyedül a *rutén* nyelvet beszélik a faluban.

FÖLDRAJZI NEVEK

1410. körül.²³ *Keeres fa*, arbor. – *Dierthian*, *Gerthyan*, arbor. – *Byk*, arbor. – *Ihar*, abor. –

1434.²⁴ *Radnok*²⁵ fluvius. L. Salánk határában Rednek (1414, 1551).

Borswa, fluvius; 1500 körül (Lel. Met. Ug. Ns 7). L. még Feketepatak (1295), Nagyszöllős (1336), Rákóc (1570) és Salánk (1414) határában is.

¹⁸ Az országos összeírás alkalmával készített kimutatás teljes névsora. CR.

¹⁹ Az 1715. évi összeírásban ugyan nem, de később ismét előfordulnak a következő, már 1720 előttről ismert nevek: Balog, Borisz, Filep, Lapocka, Magyar, Markus, Zán-Zány.

²⁰ CR.

²¹ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

²² Az úrbérendezés alkalmával készített tabella teljes névsora. UT.

²³ Az egy részről Orosz- és Magyarkomját, más részről Kisfalud alio nomine Makzemháza között tartott határjárásban. Lel. Met Ug. Ns 7. Az évszám hiányzik, azonban abból, hogy a határjárásnak Koriatovich Tódor, akinek ugyan-ezen években a szomszéd Salánkkal is voltak határvitái, ellentmondott, megköze-lítőleg következtetni lehet az időpontra.

²⁴ Ugyanazon helységek között tartott határjárásban. Per. 1434. F. 12. Ns 13.

²⁵ *Rednek* – *Radnok*, nyilván a szláv *rudnik* < *ruda* ‚érc‘ szóból. (Kniezsa).

- Pasnycha*,²⁶ fluvius; 1500. körül: Pasumcha (Lel. Met. Ug. Ns 7). L. még Feketepatak (1295. Pasuncha és Nagyszöllős (1336. Puztincha) határában in.
- Beberke*, fluvius; 1500. körül (Lel. Met. Ug. Ns 7); 1551 (Lel. Met. Ug. Ns 20). L. még Feketepatak (1295). Nagyszöllős (1336) és Rákóc (1570) határában is.
- Chongwa*, rivulus; 1551: Chongowa (Lel. Met. Ug. Ns 20). L. Feketepatak (1295: Chenge) határában.
- Korozthomezew*,²⁷ campus; 1865: Kárász tó, Kárász patak (Pesty); 1900. körül: Karasztó, Alsókaraszló területén (Kom. jz.); 1924: Karas potik, Korostovo (Petrov 33).
- Kwrew*.²⁸

KOMLÓS. (*Komlyos, Komlod*).

Komlós az avasvidéki települések egyike. A nyalábi uradalom tartozéka s az uradalomnak Drág és János vajdák birtokába 1378-ban történt beiktatásakor szerepel először¹ s így – miként Batarcsnál reámutattunk – 1319 és 1378 között keletkezett. Az oklevelek Komlóst is „*possessio valachalis*”-nak nevezik, maga a falu azonban az avasi oláh-rutén keveredési vonal hullámzásait követve, nemzetiségileg hosszú időn keresztül kevés oláh, de annál több rutén elemet szívott fel magában s az oláhság csak a közelmúltban nyomult előtérbe. A falu magyar nevének s a XVI–XVII. sz.-i jobbágynévsoroknak tanúsága szerint az ugocsi Avas-vidéket szinte teljesen körülölelő magyar tömb szomszédsága a falu lakosságának keveredésében és nyelvében észrevehető nyomokat hagyott hátra, bár a magyar elem a falu lakosságában fokozatosan elhanyagolható látszik. A faluk „oláh” megjelölése és a jó részben szláv vidék „oláhság” neve, mint általában a települési és társadalmi viszonyok tekintetében utalunk a más helyeken már elmondottakra.²

²⁶ Valószínűleg azonos a Nagyszöllős 1936. és 1351. évi határjárásban Puztincha-nak nevezett, ugyancsak borsovavölgyi folyóval. A szó etymológiájáról Feketepatakánál.

²⁷ A név etymológiájáról Alsókaraszlónál.

²⁸ Körö, Kérő? vlg. személynév után. Nem azonos az ugyancsak ugocsa-megyei Kérővel, mely lakott helység volt s a XVI. sz.-ban pusztaként Fancsika határai közé került.

¹ Dl. 26566 s Száz. 504.

² L. a 116–128. l.-okon. A falu neve a 145.921/1907. belügyminiszteri rendelettel „*Ugocsakomlós*”-ban állapított meg. Neve a rutének nyelvén is: „*Komlós*”. (Petrov Mat. VI. 201).

BIRTOKOSOK.

1574.³ Perényi István 2 ip, 6 pp; -János 1 mp; Czobor Imre 1 pp; Forgach Imre 1 pp. – 1775.⁴ Br. Perényi Ferenc Jakab 5 c, 3 i; -Imre (id) 2 e, 1 i; -Antalné 1 i; Teleky grófné 7 e, 1 i.

JOBBÁGYSÁG.

1450.⁵ *B*: Nicolaus (e. n.).

1574.⁶ 2 ip, 1 mp, 8 pp. – *M*: Borbyel (1622: Borbeli Per. 1622. F. 31. Ns 8), Giarffas, 2 Leokeos (Levkeŵs); *B*: Bibarch, 2 Dan, Erdely, Gerlech, Kopezia, Oroz.

1574–1705. között új nevek. 1622.⁷ *Sz*: Bobolith (1628: Bubolicz Per. 1628. F. 36. Ns 138; 1638: Bobolich Per. 1638. Ns 101). – 1633.⁸ *M*: Hegedeŵs; *B*: Kis Koczán. – 1638.⁹ *M*: Vak (des), Varju; *B*: Fattyu. – 1641. körül.¹⁰ *B*: Santa avagy Pataczka. – 1644.¹¹ *M*: Banyas (1658: Baniasz Per. 1658. Ns 472), Kathona. – 1668.¹² *M*: Pál, Szeöcs. – 1672.¹³ *M*: Mehez. – 1690.¹⁴ *B*: Avasi.

1705.¹⁵ *M*: 2 Banjas (1715: Bajasz CR), Hegyedüs, Lökös, 4 Pal, Szöc; *Sz*: Babucz, Bobolis; *B*: Kopcza (1715: Kopcsa, Kopcsay GR), Tankuci (1715: Tankóczy CR).

1705–1775. között további új nevek. 1715.¹⁶ *M*: Kis; *B*: Dobja. – 1720.¹⁷ *M*: Lökös (v. ö. 1574–1705: Lökös); *B*: Csonka, Pap, Poczkos (v. ö. a szomszédos Batarcson 1720: Puczko).

1775.¹⁸ 14 c, 6 i. – *M*: Borbély, 3 Páll; *O*: 2 Bandra; *B*: 3

³ Dic.

⁴ UT.

⁵ A Perényiek osztályozásakor Jánosnak (Imre fia) jutott negyedrészen. Per. 1450. F. 13. Ns 6. s Tört. Tár. 1908. 10.

⁶ Az adó alá eső porták összeszámlálásakor készített jegyzék teljes névsora. Dic. Az általában alapul vett 1567. s a további 1570. és 1572. évi dica-jegyzékeket, minthogy azokban Komlós több szomszédos faluval együtt közösen elválaszthatlanul vétetett fel „Tarnavidék” neve alatt, figyelmen kívül hagytuk.

⁷ A Perényi Ferenc jószágairól készített urbáriumban. Per. 1622. F. 31. Ns 8.

⁸ A Perényi Gábor által servitorának, Beszperémi Nagy Imrének inscribált jobbágyok között. Per. 1633. F. 12. Ns 39.

⁹ Néhai Perényi Imre jobbágyai között. Per. 1638. Ns 101.

¹⁰ Urbárium, csonka. Per. 1641.

¹¹ Perényi Gábor által Lakócsy Istvánnak inscribált jobbágyok. Per. 1644. F. 15. Ns 26.

¹² Vay Péterné jószágának urbáriumában. Per. 1668. Ns 24.

¹³ Tanúk között. Per. 1672. márc. 11.

¹⁴ Vay Mihály javairól készített összeírás. UC 65–55.

¹⁵ A megye rendeletére 1705. okt. 8.-án a megye déli részén fekvő falvak lakosairól tizedekre osztással készített összeírás teljes névsora. Nagyid. 1705. Ns 194.

^{16–17} Az országos összeírás alkalmával készített kimutatásokban. CR.

¹⁸ Az úrbérrendezéskor készített tabella teljes névsora UT.

Avassy (az egyik: Avasi alias Gergely), Csorba, 2 Bricsek, Bugigo, 4 Kopcza, Tripon, Tuzar, Zele.

A falu lakosságának nyelve (usitata lingua) az úrbérrendezés során 1773-ban felvett bevallások záradéka szerint *magyar*; a végrehajtásról 1775-ben kiadott bizonyáglevél szerint anyanyelve (vernacula lingua, UT) *rutén*; az 1773. évi hivatalos helységösszeírás (Bpest, 1920. 283) a faluban túlnyomólag divatozó nyelvnek szintén a *rutén*, míg 1862-ben a falu jegyzőjének jelentése (Helyt. 20895/1862. eln.) már az *oláh* nyelvet jelölte meg.¹⁹

KÖKÉNYESD.

Kukynus, Kukenes, Kukynusd, Kukenesd, Kukunyesd, Kekenyes, Kekenyesd, Kewkewnyesd, Kökenösd, Keokenyesd, Keokeonesd, Kökenesd, Kokeoniesd, Keokiniesd, Kökenyesd.

A Túr és Batár közé eső lapályos síkon korán, valószínűleg már a váradi regestrumban szereplő szomszédos testvérfalujával, Halmival egyidőben települt, azonban csak 1274-ben hallunk először róla, mikor a káta-nemzetségbeli Gábor fia Tamás mester királyi adományt kapott reá.¹ Birtoka a további idők során a nemzetség leszármazottai kezén, mint a többi nemzetségi birtoké, felaprózódott. Lakossága a falu nevéből, az alábbi névsorokból és földrajzi nevekből levonható következtetések bizonyossága szerint színmagyar volt s így e tekintetben is harmonikusan illeszkedik a Káta nemzetség többi, különben földrajzilag is egységes ugocsai birtokaihoz, melyekkel testvérséget a jobbágyok családneveiben mutatkozó közösség is kifejezi. Míg azonban az egykori Káta-birtokok közül Halmi, Bábony, Tamásváralja magyarságukat mindvégig változatlanul megtartották, Kökenyesd fejlődése a XVII. sz. végén eltérő fejlődési irányt vett s jelentékeny szláv betelepülésnek nyitott utat. E jelenségről a Pesty Frigyes-féle helynév gyűjtésről készített jelentésben² azt olvassuk, hogy 1740-ig a falu lakosai protestáns magyarok voltak, de ekkor a református templomot elvették³ s a nép e miatt papostul kiköltözött, helyükre pedig a Felvidékről gör. kat. tótok és oroszok s némi róm. kat. magyarság települt. Ezt az előadást, mely bizonyára szóbeli ha-

¹⁹ A Pesty-helynévgyűjteményben levő jelentés (1865) szerint is oláhok lakják.

¹ Wenzel XII. 107–109; Zichy I. 34–35; Fejér V. 2. 164–165.

² Nemz. Múz. kéziratár. Fol. Hung. 1114. 54. k.

³ Szirmay szerint a templom elvétele 1744-ben történt. Szirmay 30, 173.

gyomány alapján került a Pesty-féle jelentésbe, megerősíteni látszik az a körülmény, hogy 1689 és 1775 között a lakosság úgyszólván teljesen kicserélődött, bár a rutén beszivárgás első jelei már a XVII. sz. második felétől felismerhetők. Az idegenek azonban korán környezetükhöz idomultak⁴ s a Pesty-féle jelentés leszögezi, hogy „ezen községben a mostan lakó népek (1865) általában magyar ajkúak és oroszul legkisebbet sem beszélnek” annyira nem, hogy a kataszteri munkálatokat végző s oroszul és németül beszélő mérnök magyar tolmácsot tart maga mellett, hogy a néppel beszélhessen; ennek dacára más hasonló környékbeli helységgel együtt „az 1857–1858-i népszámláláskor oroszoknak lenni ítéltettek s a szláv faj kedvéért azokhoz írtattak.”

BIRTOKOSOK.

1567.⁵ Surányi László 1 j, 7 ip, 3 mp, 5 pp, 2 des; özv. Mathusnay Györgyné 1 j, 6 ip, 2 mp, 7 pp, 2 des; Csemperdi rész 1 j (pp), 1 ip, 2 mp, 5 pp; Károlyi György 1 ip, 3 pp; Uray András 1 mp; Szennyesy András 2 ip; Zeleméry Miklós 1 mp; Csegödy András 2 pp, 1 des; Egyedy Tamás 1 pp; Vetésy András 1 pp; Kun László 1 des.

1601.⁶ Sajgay Mihály 2 d; Surányi Gábor 8 d; Szabó Balázs 2 d; Kapy György 2 d; özv. Farkas Pálné 1 d; Bodoni János 1 d; Vetésy András 1 d; Nagy János 1 d. –

1775.⁷ Gr. Gyulay Ferenc 4 c, 1 i; Rátonyi Gábor 1 c, 1 i, 1 si; Pásztay György 1 i; Pogány László 1 i; Pogány Imre 5 c, 1 i; br. Perényi Elek árvái 1 c; br. Perényi Borbála 6 c; br. Vécsey István 4 c; gr. Bethlen Gergely 1 c; özv. Bogárdy Györgyné 3 c, 2 i; Bogárdy Lajos 5 c, 1 i; Szuhányi Antal 4 c; gr. Teleky János 2 c, 1 i; Komjáthy Zsigmond 2 c; Domahidy László 1 i; Jékey László 1 i; Péterfy Miklós 1 i; id. br. Perényi Imre 1 i; Bodó Pál 2 c; Tonauer Jakab 1 c.

HELYI KISNEMESSÉG.

1760.⁸ Armalisták. *M*: Rozsa. – 1772.⁹ Armalisták. *B*: Tóth.

JOBBÁGYSÁG.¹⁰

1474.¹¹ *M*: 2 Ardo, Beke, Berthalom, 2 Demyen, Kegyes, Ke-

⁴ A falu neve szlávul is: *Kekenjuš* (Petrov Mat. VI. 200.)

^{5–6} Dic.

⁷ UT.

⁸ Per. 1760. Ns 6.

⁹ Per. 1772. júl. 2.

¹⁰ A falu református papjainak névsorát az 1573–1668. évekből a dézsmanugyták alapján közölte Zoványi, MPrEA. XIII. 110.

¹¹ Hatalmaskodásban résztvett jobbágyok. Zichy XI. 164.

resthyen, 3 Molnar, 2 Pethe, 2 Zobo s a következő, csupán keresztneves nevek: Laurentius Petri (l. 1478. s később: Pethe), Valentinus Laurentii (l. 1499. s később: Lewrynecz).

1478.¹² *M*: Ordo (l. 1474: Ardo), Bekeo, Byke, Berthalam. Gywla, Jakab (Simon Jacobi), Kalocz (Kalach), Kerestyen, Kys, Mathyas, Myhaly, Molnar, 4 Pethe (Pethew, Pethee), 2 Sos (Soos), Syketh, 4 Zabo, Thereo (Theure), Veres s a következő, csupán keresztneves nevek: Stephanus et Benedictus Laurentii (l. 1499-ben s később: Lewrynez); *N*: Hencz; *B*: 2 Thwrkoly, Stephanus Valentini.¹³

1499.¹⁴ *M*: Ardo, Balogh, Barthalam, Bone, Demether, Hamar, Keresthyen, Kys, Lewryncz, Myhal, Sos, Zabo.

1567.¹⁵ 3 j, 17 ip, 9 mp, 24 pp s név nélkül 6 des. *M*: 3 Ardo, Bartha, 2 Biro, Chiellew (1576: Chüllw; 1580: Ceoleo; 1590: Celeo Dec. Ug.), Chietew (1600: Czeteo; 1576: Chywthew; 1626: Czejteó; 1648: Chette Dec. Ug.), Fabian, Fekethe, Gal, Gewde (1570: Gedei Dic; 1580: Geode, Gede Dec. Ug.), 3 Gewre (1580: Gore; 1590: Gieore; 1610: Giure Dec. Ug.), Giakfalwi, Hegedeüs, Kazoni, Katho, Konch (1570: Konci Dec. Ug.), Kosa, 2 Kowach, Lazlo, Leorinc, Mathia (1600: Matthy; 1610: Matias u. ott), 4 Nagy, Nagybalas, Nagybalint, 2 Pal (1582: Pali Dec. Ug.), Paladi, 3 Pethe (1589: Kis Pete; 1592: Nagy Pete; 1596: Peteo Dec. Ug; 1602: Pethi UC 99–62; 1611: Peter Dec. Ug.), Selmes (1570: Szelmes Dic), 2 Seres (1582: Zeres Dec. Ug.), 3 Zabo, Zantho (1570. hibásan: Santa Dic.), Zege (1572: Szege; 1573: Zeoge Dec Ug.), Weres; *T*: 3 Dorman; *B*: Dokh (1572: Dogh; 1600: Dook; 1601: Doghy; 1602. és 1615. hibásan?): Dob és Doby; 1616: Do Dec Ug.), Oswaldi (1572: Osvath u. ott), Pothor.

1567–1631. között új nevek.¹⁶ 1570.¹⁷ *M*: Kis, Mester; *B*: Kaliba (1595: Kaiba; 1596: Galiba; 1607: Chayba Dec. Ug.). – 1572.¹⁸ *M*: Barat, Beni (Beny; 1579. hibásan: Deny; 1582: Bene; 1583. hibá-

¹² Hatalmaskodásban résztvett jobbágyok. A jobbágyok neveit felsoroló királyi parancs három példányban állt rendelkezésünkre és pedig eredetiben a jászói konvent (Per. 1497. F. 53. Ns 19) s nyomtatásban Ugocsa megye (Zichy XI. 223) és a leteszi konvent (U. ott 229) 1479. évi jelentéseiben. A nevek alakját a jászói konvent jelentése alapján közöljük s az eltéréseket a másik két helyről zárójel között tüntetjük fel.

¹³ Csupán keresztnev s Bálint nevű családnévre később sincs adatunk.

¹⁴ Hatalmaskodásban részt vett jobbágyok. Lel. Acta 1499. Ns 36.

¹⁵ Az adó alá eső porták összeszámlálásakor készített jegyzék teljes névsora. Dic.

¹⁶ Csak egy ízben szerepelnek a következő nevek: Akli, Beltheoky, Bota, Damakos, Dorko, Eles, Ferenc, Fodo, Gechie, Gorzo, Himreh, Kenchies, Koszar, Keotheo, Mathe, Owary, Pathaky, Pazmani, Ruza, Sebestien, Symon, Szeoke, Tár, Thymar, Varasy, Vary, Zigethy.

¹⁷ Dic.

¹⁸ Dec. Ug. és Dic. A dézsmajegyzékben Ladislaus Gergely, Blasius Gergely és Elias Baltasar családnéve helyesen: László (l. 1567), Balas (l. 1573), Illés (l. 1572).

san: Benech Dec. Ug.), Birtalan, Cyewkewr (1577: Chökör; 1582: Czwker Dec. Ug.), Czato,¹⁹ Fodor, Goda²⁰ (1594. hibásan: Boda Dec. Ug.), Ilies, Kathona, Kiraly (1583: Rex Dec. Ug.) Saytos, Siro (1615. hibásan: Serro u. ott), Wngj (1573: Ongy Dec. Ug.), Varasy; *B*: Literatus. – 1573.²¹ *M*: Balas, Suttor (1575: Varga Dec. Ug.). – 1575.²² *U*: Batary; *B*: Jakoczy (1579: Jakocz Dec. Ug.). – 1576.²³ *M*: Ghebe (vlg. Gede l. 1567), Symon; *B*: Beltheoky, Thoth. – 1577.²⁴ *M*: Mihalj. – 1578.²⁵ *M*: Thamas; *B*: Oroszy (1579: Orosz Dec. Ug.). – 1579.²⁶ *M*: Balogh, Fazakas, Phileop, Pasty; *B*: Dycz (1581: Dichy; 1584: Disz; 1588: Dici; 1599: Ducz Dec. Ug.), Pathaky, Theoreok. – 1580.²⁷ *M*: Ruza (1619: Rosa Dec. Ug.). – 1581.²⁸ *M*: Chialo (vlg. Chielő l. 1567), Zörös (1609: Zwrös, 1626. hibásan: Zeles Dec. Ug.); *B*: Dorko. – 1584.²⁸ *M*: Bone (vlg. Bene l. 1572), Thymar. – 1585.³⁰ *M*: Akli; *B*: Koszar, Tatar. – 1586.³¹ *M*: Szeoke. – 1587.³² *M*: Ciriak, Kemen. – 1588.³³ *M*: Damakos, Eles, Feier, Papp; *B*: Kotor. – 1591.³⁴ *B*: Olah. – 1592.³⁵ *M*: Gechie. – 1593.³⁶ *M*: Owary. – 1597.³⁷ *M*: Baniay, Deme (vlg. Beni, Bene l. 1572); *B*: Fodo, Gorzo. – 1599.³⁸ *M*: Jakab, Keotheo, Mathe; *B*: Czindeo(?). – 1601.³⁹ *M*: Cziko,⁴⁰ Pazmani. – 1602.⁴¹ *M*: Bonis, Ferencz, Futott, Kenchyes; *B*: Bota. – 1605.⁴² *M*: Barania (vlg. Baniai l. 1597), Sebestien, Sorias. – 1607.⁴³ *M*: Korsos (1612. hibásan: Koszos Dec. Ug.), Zilahy (1610: Zilágy Dec. Ug.), Zwcz. – 1608.⁴⁴ *M*: Zolosi (vlg. Szörös l. 1581). – 1609.⁴⁵ *M*: Barla; *B*: Racz. – 1610.⁴⁶ *M*: Berhes; *B*: Doctor. – 1611.⁴⁷ *M*: Darahi, Peter.⁴⁸ – 1612.⁴⁹ *M*: Hagio, Talas (1648: Tallios Dec. Ug.). – 1615.⁵⁰ *M*: Bala (helyesen: Balas l. 1573), Vary (v. ö. 1593: Owary). – 1617.⁵¹ *M*: Ando (vlg. Ardo l. 1567), Himreh.

¹⁹ A Csató és Csető név azonosnak látszik, csupán véletlen, hogy ez vagy az alakban szerepel. Pl. 1580: Nicolaus Cheteő, 1581: Nic. Cheteő, 1582: Nic. Chato, 1596: Nic. Czete. Majd később: Steph. Chioto, 1609: Steph. Czato, 1611: Steph. Czieteo, 1616: Steph. Czeteő (Dec. Ug.).

²⁰ Miként a Csető-Csató, úgy a Göde-Goda név is egynek látszik, az utóbbi feltevés alátámasztására azonban kevesebb adatunk van.

^{21–22} Dec. Ug. Balás már 1572.-ben is előfordul „Blasius Gergelj”-ként.

^{23–24} Dec. Ug. Az 1577. évi jegyzékben Mihalj neve: Antonius Mihalj, 1582.-ben: Michael Antonius. Inkább „Mihály” látszik családnévnek. L. már 1478.-ban is.

⁴⁰ Valószínűleg elírás Csathé (Cziato) helyett. L. 1572.-ben s egyébként is 1601: Albertus Cziko, 1602: Alberus Czyato (Dec. Ug.).

⁴¹ Dec. Ug. s Surányi Gábor után maradt javakról felvett leltárban. UC 99–62, 87–16.

⁴² Dec. Ug.

⁴³ Dec. Ug. s Memoriale. Per. 1607.

⁴⁴ Dec. Ug.

⁴⁵ U. ott s beiktatásnál szomszédok. NRA 305–10.

^{46–47} Dec. Ug.

⁴⁸ A „Peter” egyes jelek szerint egy névnek látszik a „Pothor”-ral (illetve azonosság esetében a hiányzó ékezzel „Pötör”-rel, l. 1567), más jelek azonban az azonosságnak ellentmondanak.

^{49–53} Dec. Ug.

– 1619.⁵² *M*: Tegzes, Zigethy. – 1625.⁵³ *B*: Zombor (1627: Czondor; 1632: Sandor, 1638: Szondor Dec. Ug.).

1631.⁵⁴ 1 j, 55 fr. *M*: 2 Ardo, Balas, a Baniay (1638: Banya Dec. Ug.), Bede, Bires (1666: Berhész u. ott), 2 Biro, Cziato, 2 Fekete, Fodor, Futott (1678: Futo Dec. Ug.), Gecze (1634: Gechia: 1646. hibásan: Decze), 3 Gede (1653: Gedó, Gödő Dec. Ug.), Geore, Hege-deős, Kaszony, Kemeny, Koncz, Kosa, 2 Lazlo, 3 Leorincz, Molnar, 3 Nagy, Pall, Paladi, Pethe, 3 Peter, Seres, Szilagi, 2 Szeőcz, Szeő-reős (1648: Szüres; 1653. hibásan: Szölös Dec. Ug.), Vincze, 3 Zege (1678: Szűgú u. ott); *B*: Erdeli, 2 Kaliba, 3 Osvatt, 2 Thott.

1631–1689. között további új nevek.⁵⁵ 1632.⁵⁶ *M*: Beölcz (1646: Bócz Dec. Ug.), Kadar. – 1633.⁵⁷ *M*: Doka (v. ö. 1567: Dokh). – 1634.⁵⁸ *M*: Borbely, Hajdu, Szikszo. – 1638.⁵⁹ *M*: Szanyo. – 1644.⁶⁰ *M*: Ballago (vlg. Balog l. 1579), Huszti, Lökös, Priny (1645: Pereny Dec. Ug.). – 1645.⁶¹ *M*: Süteő, Tompor (1646: Timpor Dec. Ug.) – 1646.⁶² *M*: Beczy (l. 1632: Beölcz). – 1647.⁶³ *M*: Barsy (1648: Borsy Dec. Ug.), Geörgöcz; *B*: Pavor (Potor? l. 1567). – 1651.⁶⁴ *M*: Sipos. – 1653.⁶⁵ *M*: Ban; *B*: Gicz (v. ö. 1579: Dycz). – 1659.⁶⁶ *U*: Jonas; *B*: Nytray. – 1663.⁶⁷ *M*: Banyo (v. ö. 1631: Baniay). – 1665.⁶⁸ *M*: Tar; *B*: Suho. – 1666.⁶⁹ *M*: Botos. – 1667.⁷⁰ *M*: Ur. – 1677.⁷¹ *M*: Fajzoth. – 1678.⁷² *M*: Barkas (1679: Berke Dec. Ug.), Tályay; *B*: Gáncz, Koszma, Ládáy. – 1679.⁷³ *B*: Bohor (vlg. Potor l. 1567; v. ö. 1647). – 1680.⁷⁴ *M*: Potrohos. – 1684.⁷⁵ *M*: Dosa, Kurucz, Salanki. – 1685.⁷⁶ *M*: Birta, Finta, Seles (1686: Szeles Dec. Ug.). – 1687.⁷⁷ *M*: Sonkolyos, Szepe (vlg. Szege l. 1631); *B*: Koza (vlg. Kosa l. 1631). – 1688.⁷⁸ *M*: Csobojó, Wen; *B*: Bana, Izay, Veseitey.

1689.⁷⁹ 1 j, 30 incolae (20 fr, 11 chr), 13 i (5 fr, 8 chr). – *M*: Ardo, Banyai, Bertalan, Csobolyó, Finta, Futott, Gal, Góde, Kaszoni, Kemen, Kosa, Lőrincz, 2 Mólnár, 2 Nagy, Palady, Sonkoljos, Szabó, Seres, Szeles, Szege, Szűcs, Tar, 2 Ur, Wen; *B*: Bana, Galiba, Izay, 7 Orosz, Osvat, 5 Potor, 2 Thótt.

1689–1775. között további új nevek. 1690.⁸⁰ *B*: Petri (? vlg.: Po-

⁵¹ A dézsmajegyzék teljes névsora. Dec. Ug. Az ez évi jegyzékben ugyan nem szerepelnek, de a következőkben ismét találkozunk a következő, korábról már ismert nevekkal: Balog, Barta, Barát, Birtalam, Czirják, Cziethe, Doch, Domokos, Fabian, Gal, Hagyo, Katona, Kis, Kovács, Orosz, Szőke, Tálás, Zombor.

⁵⁵ Csak egy ízben fordulnak elő a következő nevek: Ban, Birta, Dosa, Fajzoth, Gancz, Konya, Koszma, Kosta, Laday, Salanki, Suteő, Szikszo, Szilagi, Tályay, Wen, Veseitey.

^{56–65} Dec. Ug.
⁶⁶ A gyulai Hódos kaszáló megjárásában részt vett öreg emberek között. Per. 1659. Ns 919.

^{67–78} Dec. Ug.

⁷⁹ A dézsmajegyzék teljes névsora. Dec. Ug. A dézsmajegyzékben ugyan nem szerepelnek, de a következőkben ismét előfordulnak a következő, korábról már ismert nevek: Balogh, Barta, Borsi, Fodor, Huszti, Kadar, Katona, Kis, Kovács, Kurucz, Seres, Tálás, Timpor, Varga, Vincze.

^{80–83} Dec. Ug. Az 1699. évi dézsmajegyzék névsorának végén: „praedicans ruthenus”. Első adat az orosz egyházra a kevéssel azelőtt még színmagyar és református faluból.

tor). – 1692.⁸¹ *M*: Patyolat. – 1694.⁸² *B*: Muska. – 1699.⁸³ *M*: Ligethi; *B*: Esik. – 1715.⁸⁴ *M*: Hoszú. – 1716.⁸⁵ *M*: Palfi. – 1724.⁸⁶ *M*: Egyed; *B*: Csörök. – 1726.⁸⁷ *B*: Csala. – 1743.⁸⁸ *M*: Barna, Bede, Görbe; *Sz*: Hanka, Hocska; *B*: Puhács, Pernáth.

1775.⁸⁹ 41 c, 13 i, 1 si. *M*: 3 Barna, Borsi, Csinos, Csordás, Deák, Dóka, 2 Fekete, Góde, 5 Görbe, 2 Huszti, Kardos, Kondor, Kósa, Makó alias Nagy, Obsitos, Ország, Peleskey, Rósa, Sánta, Szabó alias Téglás, Szalai, 2 Varju; *Sz*: Holyák, 3 Lemák, Mondics, 3 Moroz, 2 Tereblják, Tonko; *B*: Csomai, János, Koszta, Lengyel, Miska, 2 Oláh, Orosz, Orosz alias Izai, 2 Simon, Tatár, Tóth.

A falu lakosságának nyelve (usitata lingua) az úrbérrendezés során 1772-ben felvett bevallások záradéka szerint *magyar*, a végrehajtásról 1775-ben kiadott bizonyáglevél szerint rendes nyelve (ordinaria lingua) – bár a magyar nyelvet mindnyájan értik – *rutén* (UT); az 1773. évi hivatalos helységösszeírás szerint (Bpest, 1920. 283) a faluban főként a *rutén* nyelv él, míg a falu jegyzőjének 1862. évi jelentése a *magyar* nyelvet tünteti fel a faluban túlnyomólag divatozóknak.

FÖLDRAJZI NEVEK.

1319.⁹⁰ *Feketeviz*, *Fekethewyz*, fluvius; l. még Csedreg (1476), Batár (1441) határában is.

Kukenes, *Kekenesd*, fluvius. L. még Batár (1451) határában is.

Anduchpotaka, *Andwchpathaka*.

Batharimezeuzil, *Batharimezezil*, *Batharimezewzyl*.

Hydegre (patak); l. 1865. a szomszédos Batár határában: *Hidégér* (Pesty).

Soppoanos, *Sappanus*, *Zoppanos* (patak); 1776: Belső Szopányos szeg, Régi Szopányos hid (P. 4–6573); 1865: Szopányos (Pesty). L. még Nevetlenfalu határában (1757); ezenkívül 1865-ben még a szomszédos Batár, Halmi határában is szerepel (Pesty).

1776.⁹¹ *Körtvélyes*, *diverticulum*; 1865: *Körtvélyeshát* (Pesty).

Sira réttye (más helyen: Sika rét).

Kerelyós.⁹²

⁸⁴ Az országos összeírás alkalmával készített kimutatásban. CR.

⁸⁵ Dec. Ug.

⁸⁶ P. 4–1628. sub. C.

⁸⁷ U. ott sub B.

⁸⁸ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

⁸⁹ Az úrbérrendezéskor készített tabella teljes névsora. UT.

⁹⁰ Kökényesd és Batár határjárásában. Eredeti után kiadva: Zichy I. 164; XV. sz.-i másolatokban: Per. 1319. Ns 30 és F. 53. Ns 11; ugyanitt 1532. évi átiratban is.

⁹¹ P. 4–6573. (a füzetmelléklet 141. s köv. lapjain, v. ö. az 59. s köv. lapokkal).

⁹² Kerelyós? Eredete ismeretlen, talán a leírásban eltorzult szó. V. ö. a szomszéd Nevetlenfalu határában 1757: *Korjos*, 1782: *Kornyos*, 1800. k.: *Korolyós*. Valószínűleg egy ugyanazon terület nevééről van szó.

Cser erdő; 1865: Cser (Pesty).
Borzlyuk, diverticulum; 1865 (Pesty).
Tur erdeje fele való forduló, calcatura.
Domballya, diverticulum; 1865: Varga Domb (Pesty); 1887: Domb alja (a 75000-es kat. térképen).
Koronghat, diverticulum; 1865 (Pesty); 1887 (a 75000-es kat. térképen).
Cser felől való forduló, calcatura.
Éh mező, diverticulum; 1865 (Pesty).
Kerekbikkés alatt, diverticulum; 1865 (Pesty); 1887: Kerek bütykös (a 75000-es kat. térképen).
Érszer (más helyen Ur szer), diverticulum.
Patak közt, diverticulum; 1865 (Pesty).
Régi malom ut, diverticulum.
*Csüllő*⁹³ diverticulum; 1865: Csöllő (Pesty).
Kerek tsere. – *Kerek nyáras.* – *Patak hát.* – *Boczás szer*; 1865: Bodzás-sor (Pesty). – *Galamb sor.* – *Vas karónál.* – *Files kutnál.* *Hargas*⁹⁴ *szer.* – *Fövény kut.* – *Kertallya sor*; 1865: Keleti Kertallya (Pesty). – *Méhes utya.* – *Által csere.* – *Holló kapujánál.* – *Harmadik forduló Halmi és Nevetlenfalu felé.* – *Szőlő út.* – *Nagy Láz.* – *Lemenő sor*; 1865: Lemenő (Pesty). – *Akasztfánál.* – *Pótz őrlő hosszában.* – *Kerek láz.* – *Selymes-ben láz.* –
*Pernák*⁹⁵ *nevű láz*, Pernák méhessi; 1865: Pernák láz (Pesty). – *Kőrös motsár.* – *Pator*⁹⁶ *kattyuja mellett.* – *Csedreki híd*; 1865: Csedreki útnál (Pesty). – *Batári út*; 1865 (Pesty). – *Orosz templom pataka.* – *Lóvágónál a patakban.* – *Dombos Hugat*,⁹⁷ 1865: Dombos Hugat, Nagy Hugat (Pesty).

LÁP.

(Laap).

Először már 1260-ban,¹ majd ismét csak 1391-ben ² találkozzunk nevével. A megye olyan településeinek egyike volt, me-

⁹³ *Csüllő* alföldi s erdélyi tájszó: sirály, halászmadár. EtSz. I. 1240. *Csöllő*, *csüllő*, *csörlő*: szövőszékhez tartozó rokkaforma eszköz, amellyel a fonalat a csőre rágombolyítják. MTsz. I. 354.

⁹⁴ *Horgas-szer.*

⁹⁵ Szláv eredetű személynév után.

⁹⁶ Pator = Potor személynév. L. 1567-től.

⁹⁷ Hugat? Eredete ismeretlen. A szó él a környékben más falvakban is, így pl. Batár: Kis Hugát (a 75.000-es kat. térképen), Fertősalmás: Hugat (u. ott), a közeli szatmármegyei Nagypalád: Húgát erdő (u. ott), Akli: Hugat (Pesty), Halmi: Magoshugat (u. ott), Túrterebes: Kishugat (Pesty).

¹ Wenzel. XII. 538–539.

² Andreas de Laap kir. ember. Dl. 38138.

lyek korán, még a középkorban elpusztultak. Birtokosai a XIV. sz. elején a róla elnevezett Lápy-ak, majd velük együtt a Kerepeczyek voltak, akik a szomszédos Verbóc birtokosaival a XV. sz.-ban különféle hatalmaskodások miatt hosszú ideig pereskedésben állottak.³ A XVI. sz. második felében az első fennmaradt dézsma- és adójegyzékekben már nem szerepel, valószínűleg tehát a század első felében néptelenedett el. Szirmai szerint a Szemerdek patak mellé települt⁴ falu területe pusztaként Fancsika határai közé került,⁵ a Verbóc határában ma is élő „láp” összetételű földrajzi nevek⁶ azonban arra mutatnak, hogy az egykori kis falu Verbóc területét gyarapíthatta, megtörténhetett azonban, hogy a két közelfekvő falu, Verbóc és Fancsika megosztozott rajta. Eredetileg a királyi uradalom telepítése volt, a hosszú időköz azonban (1260–1391), mely alatt nem hallunk róla, arra enged következtetni, hogy közben elnéptelenedett s így a Lápyak telepíthették újra a XIV. sz. második felében. A korán elpusztult település népességének nyelvi eredetére csupán a falu s a határai között levő „Felsew erdew” (1500)⁷ magyar neveiből vonhatunk következtetést. Magyar eredete mellett szól az a körülmény is, hogy a XVII. sz. derekáig a megyének az a sík fele, melyen Láp állott, teljesen magyar volt.⁸

LASKOD. (*Loskud*).

Telkinek, a későbbi Csepének 1337-ben történt két részre osztásakor a meghúzott határ vonalában szerepel a sásvári út, mely itt Öszödfalva, Telki, Loskud „possessio”-kat választja el

³ Fejér X. 5. (673, 676, 732 (1416), X. 6. 260 (1420); Ujh. Dl. 38245 (1424); 38302 (1470); 38437, 38438 (1500).

⁴ 1470-ban az arдай nemesek a Lápyak Zemerdek folyón levő lápi malomát elfoglalták. Ujh. Dl. 38362. A Szemerdek folyót lásd még Mátyfalva, Nagyszöllős, Tiszaújhely, Tiszakeresztúr és Verbóc határában is.

⁵ Szirmai 63.

⁶ L. Verbóc földrajzi nevei között a Lápszeg, Láp mellett, Nagy Láp, Láp-hát neveket.

⁷ Ujh. Dl. 38437.

⁸ Verbőczy István 1500-ban panaszt emelt a Mátyfalván birtokos Zovárdffyak ellen, hogy a Láp határai között levő „Lypofenek” nevű kaszáló egy részét elfoglalták. Ez az adat arra mutat, hogy Isóteleke, melyet Lipónak is neveztek s mely szintén a Lápyaké volt, előbb pusztult el, mint Láp s érte a Zovárdffyak és Verbőczyek viaskodtak. (Lásd egyébként az Isótelekénél elmondottakat). Lipófenék tehát eredetileg nem Láp, hanem Isóteleke határai között volt, végleg pedig Verbőczhöz került. (L. ott is).

egymástól.¹ Ez az adat arra mutat, hogy Loskud is, miként Öszödfalva és Csepe lakott hely volt. A birtok neve azonban csak majd félezred múlva merül újra fel, most már Laskod alakban és Csepe határába eső dülönévként.² Ha tehát az egyetlen 1337. évi adat alapján fel is tesszük, hogy a birtok lakott hely volt, csak rövid ideig lehetett ilyen s hamar elnéptelenedett. Miként Öszödfalvát, bizonyára Laskodot is a Tisza áradásai és mederváltoztatásai pusztították el. Magyaros képzésű neve³ és a szomszéd faluk, a környezet alapján magyar eredetű települést látunk benne.

MÁTYFALVA.

Magfolva, Magfalva, Magyfalwa, Mattyfalva.

A Hontpázmány-nemzetség ugocsai ágának birtokaként tűnik fel 1326-ban¹ s földrajzi elhelyezkedéséből arra lehet következtetni, hogy Mátyfalvát is, miként Tiszaújhelyt, Tiszaújlakot és Karácsfalvát, a nemzetség telepítette az általa 1300-ban Viskért cserébe kapott Nyírtelek² nevű pusztán. A XV. sz.-tól a faluban egyre több más ugocsai család is birtokot szerzett, főként nőági kapcsolatok révén. Maga a falu, miként neve³ és a többi nemzetségi birtok, valamint a XV. sz.-tól ismeretes jobbágy- és földrajzi nevek alapján következtetni lehet, merőben magyar telepítés volt. A XVII. sz. második felében rutén beszivárgás indult meg s ez tovább folyt a XVIII. sz.-ban is, főként az 1717. évi tatárdúlás után, mely alkalommal a faluból 36 nemes embert családotul és 105 parasztot hurcoltak el, akik közül csak 26 nemes és 67 paraszt került vissza.⁴ A rutén réteg azonban még ezek után sem jutott túlsúlyra s végül is felszívódott a magyarságba.⁵

BIRTOKOSOK.

1567.⁶ Ákos György 1 mp; Búdy Mihály 3 des; Csapy Ferenc

¹ Lel. Met. Ug. Ns 26.

² L. Csepe földrajzi nevei között.

³ Neve a magyar kicsinyítő „d” képzővel. V. ö. *Laskafalva, Lask*, hn.-eket. A név személynévi eredetűnek látszik, de közelebbi forrása ismeretlen (Kniezsa).

¹ Zichy I. 285.

² L. az említett faluknál.

³ Személynévből származó magyar helynév. (Kniezsa).

⁴ Tört. Tár. 1903. 444.

⁵ L. előbb az 1862. évi adatot s v. ö. Balogh 607.

⁶ Dic.

1 pp, 1 des; Szirmay Lajos 1 ip, 1 mp, 3 pp, 1 ss, 1 des; Tetey Boldizsár 1 des. – 1754–55.⁷ Dienes István, Ilosvay László, Köncs Márton, Péterke István, Székely Gáspár. – 1775.⁸ Besennyey György 6 c, 1 si; Ilosvay László 5 c, 1 i; -Péter 1 c, 1 i; gr. Károlyi Antal 1 c, 2 i, 1 si; özv. Komáromyné 3 c, 1 si; Palocsay Borbála 1 c; Székely Gáspár 1 c; Ujhelyi László 2 c.

HELYI KISNEMESSÉG.

1670.⁹ Egytelkesek. *M*: Bars, Deli, Kádár, Matyocsi, Oroszi, Pap, Szilasi; *B*: Köncs, Németi.

JOBBÁGYSÁG.

1470.¹⁰ *M*: 2 Jo, Parvus (l. 1574: Kis), Zabo, Warga; *B*: Chobad, Stephanus (e. n).

1500.¹¹ *M*: Balog, Byro, 2 Illyes, Kasa, Lewrincz, Posa, 2 Thorsa, Was, Wyncze; *B*: Chobod, Literatus.

1503.¹² *M*: Bagos-i, Byro, 2 Benyewk, Jobag, Konczos, Posa.

1516.¹³ *M*: 3 Byro, Demether, Ferencz, Ilyes, Leurinch, Leurinchy, Simon, Zabo.

1525.¹⁴ *M*: Balog, Biro, Ferencz, Ilyes, Kalomp, Kasa, Lőrincz, Posa, Torsa, Vince; *B*: Csobod, Petras.

1565.¹⁵ 7 fr, 7 chr. *M*: Kassa (1577: Kasa; 1579: Kosa Dec. Ber.), Kereztien, 2 Leorinch, 2 Pap, Pattak, Patok, Pattok (1576: Pattagh Dec. Ber.), Tar, 2 Turda (1598: Torda; 1621: Turdy u. ott); *B*: 2 Oroz.

1567.¹⁶ 1 ip, 2 mp, 4 pp, 1 ss s név nélkül 6 des. *M*: Biro, Chyok (1572: Cyokk Dic), Kereztien, Leorynch, Pattog, Thar, Wari; *B*: Oroz.

1565/67–1632. között új nevek.¹⁷ 1572. *M*: Antal, Juhaz, Toldi. – 1574. *M*: Kys, Nag. – 1576. *M*: Bartha, Done (1578: Bonus), Ka-

⁷ Nemesi összeírás. Helyt.

⁸ UT.

⁹ Ug. jkv. 1670. szept. 22–23. f. 17. Az 1681. évi hasonló névsorban Illosvay, Kis és Leleszy nevéik is szerepelnek. U. ott 1681. dec. 20. f. 653.

¹⁰ Hatalmaskodásban részt vett jobbágyok. Ujh. Dl. 36362.

¹¹ Hatalmaskodásban részt vett familiárisok és jobbágyok. Ujh. Dl. 38437.

¹² Hatalmaskodásban részt vett jobbágyok. Ujh. Dl. 38441.

¹³ Simon kivételével, akit megöltek, a megnevezettek tanúk. Az egyik Byro gyermekkorában jött a faluba. Dl. 22792.

¹⁴ Hatalmaskodásban részt vett jobbágyok. Lel., Kom. jz. A nevek eredeti írásalakja nem állott rendelkezésünkre.

¹⁵ A dézsmajegyzék teljes névsora. Dec. Ber.

¹⁶ Az adó alá eső porták összeszámlálásakor készített jegyzék teljes névsora. Dic.

¹⁷ Az 1572. és 1574. évi nevek az adó- (Dic), a többi dézsmajegyzékekben (Dec. Ber.).

soss (1581: Kazzos: 1594: Kaszos), Kowacz, Wekas (1578: Vikas u. ott); *B*: Szokolia (Sokolia), Thorok. – 1577. *M*: Ferencz, (l. már 1525-ben is), Syketh, Zabo (l. már 1516-ban is); *B*: Komlósy. Tooth. – 1578. *M*: Katona, Vas. – 1579. *M*: Sala (1611: Chiele, 1616: Czele). – 1580: Uskay. – 1594. *M*: Alfeoldi, Ifiu; *B*: Kupay (1597: Kopay), Oláh. – 1598. *M*: Galgochi; *B*: Muska. – 1599. *M*: Matthe. – 1601. *M*: Osvatt. – 1602. *M*: Huzti. – 1604 *M*: Kantor; *Sz*: Litwa. – 1605. *M*: Halasz. – 1610. *M*: Balogh, Zennies. – 1611. *M*: Gaal. – 1616. *B*: Kintó. – 1620. *M*: Hegedeos, Kiraly, Nylas; *B*: Ros. – 1621. *M*: Csegódy. – 1622. *B*: Szasz. – 1623. *M*: Veres.

1632.¹⁸ 1 j, 5 fr, 12 chr. *M*: Czobj, Gergely, 2 Cantor, Keresztyen, 3 Nagy, 2 Torda (1637. hibásan: Turka Deo. Ber.), Varga, Vas; *B*: Ola, Orosz, 2 Zaz, 2 Török.

1632–1715. között további új nevek.¹⁹ 1634. *M*: Kaszoni. – 1635. *M*: Koczis. – 1636. *Sz*: Morolj. – 1637. *M*: Kygiosi. – 1638. *M*: Hajdu. – 1644. *B*: Czioban (v. ö. 1632: Czobj?). – 1659. *M*: Beres, Matoczi; *B*: Erdelyi. – 1661. *M*: Bodogh. – 1664. *Sz*: Hucinala (1673: Huszilya). – 1665. *Sz*: Mulczan. – 1679. *M*: Fazakas; *Sz*: Szvitlik; *B*: Rácz. – 1681. *M*: Szőcz. – 1686. *N*: Heiszter; *Sz*: Lasz; *B*: Darda (Torda, Turda?, l. előbb). – 1696. *Sz*: Domanics, Ivanko.

1715.²⁰ 10 c, 1 taksás ignobilis. *M*: Hegédús, Kántory, Nagy, Thurda; *Sz*: Zazurich; *B*: Dohán, Huszár, Illonczay, Orosz, Rabóczy, Zavary.

1715–1775. között további új nevek. 1716.²¹ *M*: Cseghi, Gerus; *Sz*: Finczik. – 1743.²² *M*: Daru; *Zs*: Davidovics; *B*: Budul, Hojd (v. ö. 1716: Haidu Dec. Ber.), Német, Szöllösi, Tókany (v. ö. 1715: Dohán).

1775.²³ 20 c, 4 i, 3 si. *M*: Darú, 2 Hegédús, Papp, Szenyes, 2 Turda, Varju; *Sz*: Haczko, Lemák, 2 Pujidák; *B*: Iván, Kosztyu, Kozma, Lippe, 4 Németh, 2 Orosz, Szöllösi, 4 Tóth.

A falu lakosainak nyelve (usitata lingua) az úrbérrendezés során 1772-ben felvett bevallások záradéka szerint *magyar*, a végrehajtásról 1775-ben kiadott bizonyságlevél szerint a lakosok bár magyarul értenek, rendes nyelvük (ordinaria lingua) mégis a *rutén* (UT); az 1773. évi hivatalos helységösszeírás (Bpest, 1920. 284) szerint a faluban a *magyar és rutén*, a falu jegyzőjének 1862. évi jelentése (Helyt. 20895/1862. eln.) szerint a *magyar* nyelv dívik.

FÖLDRAJZI NEVEK

1405.²⁴ *Nagy Pataka*.

¹⁸ A dézsmajegyzék teljes névsora. Dec. Ber. Az ez évi jegyzékben ugyan nem szerepelnek, de a továbbiakban ismét előfordulnak a következő nevek: Csegódy, Gal, Hegédús, Huszti, Király, Kis, Muszka, Pattogh, Veres.

¹⁹ Az 1679. évi nevek tanúvallatási levélben (Per. 1679. szept. 24), a többi dézsmajegyzékekben (Dec. Ber.).

²⁰ Az országos összeírás alkalmával készített kimutatás teljes névsora. CR.

²¹ Dézsmajegyzékekben. Dec. Ber.

²² Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

²³ Az úrbérrendezés alkalmával készített tabella teljes névsora. Ut.

²⁴ Lel. Met. Ug. Ns 11.

- 1409.²⁵ *Altalpatakeley*, terra; 1411 (Lel. Met. Ug. Ns 11); 1440: Altalpatakeleie (Ujh. Dl. 38278). L. alább: Altalpatak.
- 1411.²⁶ *Keöves pataka*, rivulus; 1620. körül: Keöves mentében, Keövesben (Ujh. XVIII. sz. v. F. 22. Ns 16); 1640 (Ujh. 1640. F. 30. Ns 37).
- Zemewdeő*,²⁷ fluvius; 1570. körül: Zemerdek mellett (Ujh. XVI. sz. v. F. 25. Ns 17); 1620. körül (Ujh. XVII. sz. v. F. 22. Ns 16); 1637 (Ujh. 1637. F. 15. Ns 27); 1887 (a 75000-es kat. térképen). L. még Fancsika (1642), Isóteleke (1424), Karácsfalva (1522), Nagyszöllős (1336), Szöllősvégárdó (1644), Tiszakeresztúr (1655), Tiszaújhely (1522) és Verbóc (1410–20) határában is.
- Altalpatak*,²⁸ rivulus; v. ö. fentebb: Altalpatakeley. L. Általpatakot még Dob (1372), Egres (1391), Fancsika (1785), Feketepatak (1295), Verbóc (1410–20) határában is.
- 1516.²⁹ *Gaborw*,³⁰ terra; 1632 (Ujh. 1632. F. 22. Ns 17); 1637: Gaboro (Ujh. 1637. F. 15. Ns 27); 1865: Gáboró (Pesty). L. még Tiszaújhely határában is (1516).
- 1570.³¹ körül. *Toh feleol*.
- Nyaraska* mellett, Nyaras mellett; 1580. körül: Niaraska, -hát (Ujh. XVII. sz. F. 22. Ns 3); 1620. körül (Ujh. XVII. sz. v. F. 22. Ns 16); 1632 (Ujh. 1632. F. 22. Ns 17); 1637 (Ujh. 1637. F. 15. Ns 27); 1640 (Ujh. 1640. F. 30. Ns 37).
- Hanka*,³² Hianka-ban parlag.
- Gewrgeo*³³ mellett; 1637: Geörgeő Pataka (Ujh. 1637. F. 15. Ns 27).
- Rekettye hat*; 1580. körül: Reketie mellet, Rekettye seg (Ujh. XVII. sz. v. F. 22. Ns 3); 1632: Rekettye szeg (Ujh. XVII. sz. v. 22. Ns 17); 1637 (Ujh. F. 15. Ns 27); 1640 (Ujh. 1640. F. 30. Ns 37); 1865: Rekettye szeg (Pesty).
- Zwrkonde*³⁴ laza.
- Erdeo alat*; 1580. körül: Erdeo fele (Ujh. XVII. sz. v. F. 22. Ns 3).
- Bontho*³⁵ mellett; 1580. körül. Bontho odalon (Ujh. XVII. sz. v. F. 22. Ns 3); 1632: Bonto kozt (Ujh. 1632. F. 22. Ns 17);

²⁵ Ujh. Dl. 38222.

²⁶ Lel. Met. Ug. Ns 11.

²⁷ Nyilván elírás „Zemerdeok” helyett.

²⁸ Az „Altalpatak”-ot már 1280-ban is említik annak kapcsán, hogy Achylles mester a mellette levő földet elzálogosította Mikónak és Csépánnak. Lel. Met. Ug. Ns 11.

²⁹ Dl. 22.792.

³⁰ Eredete: < szláv *gabrovo* ‚gyertyánfa’; v. ö. *Garbóc* Szöllősvégárdó. A szláv szó *grabъ*, *gabrъ* és *graborъ* alakú (Kniezsa).

³¹ Ujh. XVI. sz. v. F. 25. Ns 17.

³² Hanka? Talán rutén *hon* ‚dülő’-ből való *honka* ‚kis dülő’ magyaros alakja. (Kniezsa).

³³ L. Bökönyben is „Görgő”-t. Valószínűleg nem azonos.

³⁴ *Zurkonde*, *Zur konde*, eredete ismeretlen, bizonyára személynév.

³⁵ Bontó, itt vízfolyás neve, vlg. a magyar „bontó” szó alapján.

- 1637: Bontho menteben (Ujh. 1637. F. 15. Ns 27); 1640 (Ujh. 1640. F. 30. Ns 37); 1887: Bontó Vápa (a 75000-es kat. térképen).
- Bakos-ban*³⁶ *ewdwleon* két parlag; 1580. körül (Ujh. XVII. sz. v. F. 22. Ns 3).
- Beken Berke*, *Benkeo Berke*; 1640: *Benke Berke* (Ujh. 1640. F. 30. Ns 37).
- Felseo Nyomas*.
- Repas giepw*; 1620. körül (Ujh. XVII. sz. v. F. 22. Ns 16).
- Keoweches Rew*. L. még *Egres* (1356) és *Nagyszöllös* (1390) határában is.
- Almas Laz*; 1620. körül: *Almas Bereg* (Ujh. XVII. sz. v. F. 22. Ns 16); 1637 (Ujh. 1637. F. 15. Ns 27).
- Kws Gath mellett*; 1620: *Kis Gath elein* (Ujh. XVII. sz. v. F. 22. Ns 16); 1865: *Gát útja* (Pesty).
- Hetth hold zeri*; 1580. körül: *Het hold szeri* (Ujh. XVII. sz. v. F. 22. Ns 3); 1637 (Ujh. 1637. F. 15. Ns 27).
- Chec zege*³⁷ *pataka*; 1620. körül: *Czeczezh patagh*, *Czeczek* között (Ujh. XVII. sz. v. F. 22. Ns 16); 1637 (Ujh. 1637. F. 15. Ns 27).
- Chudar*,³⁸ *una pars horrei*.
- Kert meget*; 1580. körül: *Kert alatt* (Ujh. XVII. sz. v. F. 22. Ns 3); 1632 (Ujh. 1632. F. 22. Ns 17); 1640: *Kert allyan* (Ujh. 1640. F. 15. Ns 27).
- Chikos fok*; 1580. körül: *Czikos fok* (Ujh. XVII. sz. v. F. 22. Ns 3); 1637 (Ujh. 1637. F. 15. Ns 27).
- Egres zeg*; 1580. körül (Ujh. XVII. sz. v. F. 22. Ns 3); 1637 (Ujh. 1637. F. 15. Ns 27). V. ö. 1580. körül: *Eger hat*; 1637: *Nagy Eger*.
- Valkan*³⁹-ban egy kiczin *falka czere*.
1580. körül.⁴⁰ *Eger hat*, *Eger mellett*; 1632: *Egres hat* (Ujh. 1632. F. 22. Ns 17). V. ö. 1570. körül: *Egres szeg*; 1637: *Nagy Eger*. L. *Egrespatakot* még *Dob* (1372), *Egres* (1356), *Nagyszöllös* (1336. *Egerforrasa*), *Tiszakeresztúr* (1651), *Tiszaújhely* (1516) és *Tiszaújlak* (1648) határában is.
- Kis örmini*⁴¹ *közöt*. – *Hozu Beregh oldalon*. – *Kasa*,⁴² *cziere*.
1620. körül.⁴³ *Kis konyha*⁴⁴ *keözt*; 1637: *Konyha hat* (Ujh. 1637. F.

³⁶ Minden bizonnyal a magyar *bak* szóból. Alatta a szomszédos Szatmár és Bereg megyében *hurok* is érthető. (MTsz. I. 83). Talán ilyen értelemben itt is, valami hurok alakú vízkanyarulatban levő földdarab.

³⁷ Csecsege, Csecseg (esetleg Csek szege?) patak. Minden bizonnyal magyar szó.

³⁸ Horreum = csűr s egyes nyelvjárásokban csűr = csüd. (MTsz. I. 375). A csüd-ar képzés jelentése ismeretlen.

³⁹ Valkán? eredete ismeretlen, talán elírás.

⁴⁰ Ujh. XVII. sz. v. F. 22. Ns 3.

⁴¹ V. ö. Feketeardón: *Pókörmény = Pók örvény*.

⁴² Kasa jobbágy név, l. már 1500-tól.

⁴³ Ujh. XVII. sz. v. F. 22. Ns 16.

⁴⁴ Kis konyha, itt folyóvíz neve.

15. Ns 27); 1865: Nagy Konyha (Pesty).
*Szőlősi eösvén. – Bigecz*⁴⁵ *mellett.*
Harastos szelben; 1640: Harasztos alatt (Ujh. 1640. F. 30. Ns 37).
*Vekas*⁴⁶ *rekeze. – Hid előtt. – Komlosine rekezze;* 1865: Rekesz (Pesty).
Malom felen; 1637 (Ujh. 1637. F. 15. Ns 27).
Szall Dobos-ban rét; 1637: Szaldobos (Ujh. 1637. F. 15. Ns 27);
 1640: Szaldopos (Ujh. 1640. F. 30. Ns 37).
Sovanj szer; 1671 (UC 64–40); 1865 (Pesty).
Kep-nell, Kep vápája. – Bornju Dellő.
 1632.⁴⁷ *Akasztofanal;* 1640 (Ujh. 1640. F. 30. Ns 37).
Hoszu Reth. – Ilosvai kertek alatt. – Faluszeri; 1640 (Ujh. 1640. F. 30. Ns 37). – *Keortvelies uttia,* Kortvelies kozt;
 1865: Körtvélyes (Pesty). – *Hoszszu Rewh,*⁴⁸ 1640: Hoszu Reő (Ujh. 1640. F. 30. Ns 37).
 1637.⁴⁹ *Also mezeo;* 1640 (Ujh. 1640. F. 30. Ns 37).
*To agh-ban. – Aranyas-ban. – Teötes*⁵⁰ *-nél. – Nagy Eger;* 1640: Eger Pataka (Ujh. 1640. F. 30. Ns 37).
Benke verme előtt. – Felseő mezeő; 1640 (Ujh. 1640. F. 30. Ns 37).
*Peteczke*⁵¹ *mellett;* 1640: Peteczke Hat (Ujh. 1640. F. 30. Ns 37).
Ardai eösvény.
*Kis Ved*⁵² *feold;* 1671: Kis Védöld (UC 64–40).
*Asztato,*⁵³ a falun keresztül folyik.
 1640.⁵⁴ *Daykafaru* nevű feöld.

⁴⁵ Bigecs = gyümölcsös a szőlőben, őszi vetések közt növő tövis. EtSz. I. 397; Oklsz. 1131; MTsz. I. 128.

⁴⁶ Jobbágynév, l. 1576. óta.

⁴⁷ Ujh. 1632. F. 22. Ns 17.

⁴⁸ Rő? V. ö. NYTsz. II. 1470. Talán inkább rév < ré.

⁴⁹ Ujh. 1637. F. 15. Ns 27.

⁵⁰ Töltés (gát).

⁵¹ Petecs < peticsen < ném. petetsche (MNy. VI. 118). Peticsen = Fleckfieber (NyTsz. II. 1282). Utóbbi = patécsos (kiütéses, himlős, hagymázos láz MTsz. II. 95). Végül is lehet petecs – patécs.

⁵² Búdy Mihály 15394-en királyi consensust szerzett szőlősvégardói birtokára s a Mátyfalva és Kérő között fekvő *Naghewth fewld* és *Khyswewth fewld* nevű pusztáira (l. sz. Kir. Könyv. 370). Minden bizonnyal ugyanazok a területek ezek, mint a fenti. A szó eredete bizonytalan. Lehet „*vett föld*” és „*védöld*”.

⁵³ Bizonyára kenderáztató.

⁵⁴ Ujh. 1640. F. 30. Ns 37.

NAGYCSONGOVA.

Chungva, Chongwa, Czungwa, Csongwa, Also-, Felsew-Chongva, Saras Chongwa.

A Nagyszöllősi hegység borsovavölgyi lejtőjén 1330–1350¹ között megtelepült, okleveles forrásainkban először 1351-ben² említett Csongova a hegység rutén települési vidékéhez tartozik.³ A XVI. sz.-ban már két Csongovát különböztetnek meg, az előbb Alsó- és Felső-, a XVI. sz. óta Nagy- és Kiscsongovának nevezett két testvérfalut.⁴ A rutén elem mellett, mely a XVII–XVIII. sz.-ban újabb települő rajokkal gyarapodott,⁵ a két faluban számottevő, bár egyre fogyó magyar réteg is elhelyezkedett. A két Csongova a Perényi-uradalom tartozéka.

BIRTOKOSOK.

1574.⁶ Czobor Imre 1 des; Forgach Imre 1 ip, 1 des; Perényi György 1 mp, 1 des; -István 5 pp, 1 des, 1 b; -János 1 kenéz. – 1775.⁷ Br. Perényi Elek árvái 4 i; -Imre 2 c, 5 i, 1 si; -József 3 c, 1 i; -Sándor 1 i; Teleky grófné 1 c, 1 i.

¹ A megtelepülés körülményeiről az Első Részben bővebben szoltunk (l. a 96. s köv. l.-okon).

² Ujh. Dl. 38161.

³ A falu neve a hasonló nevű pataktól vette a nevét, ez pedig minden bizonnyal az 1260-ban e vidéken említett *Csenge-Csengő* (Chenge, l. Feketepatak földrajzi nevei között) patakkal azonos. A magyar *csengő*-ből a szláv „-ova” képzővel lett *Csongova* (V. ö *Borsova*, Nagyszöllős földrajzi nevei között). Rutén neve: Velika Csengava (Pesty, 1865). Čingava (Petrov 36).

⁴ A salánki uradalom birtokosai a Rozsályi Kunok 1431-ben panaszt emeltek, hogy Perényi Péter a salánki, komjáti és feketepataki erdőkből és földekből sokat elfoglalva, az elfoglalt területen *Száraz Csongva* néven falut telepített s most fiai, János és Miklós a szomszédos Orosz Komjátról jobbágyaikat ide hajtják. Száraz Csongovát, melyről később nem hallunk, a már egy évszázaddal azelőtt keletkezett Alsócsongovával szemben kétségtelenül Felsőcsongovával tekinthetjük egynek, melynek neve szintén ez időben merül fel s melyet a Borsova árvizes völgyébe lenyúló alsó faluval szemben egyformán lehetett száraz-nak vagy felső-nak nevezni. A Perényiek 1430. és 1431. évi öröklési szerződése is Csongvát és külön Szárazcsongvát nevez meg. Per. 1430. F. 11. Ns 19; 1431. F. 31. Ns 5.

⁵ Az újabb települők, miként a helységnevekből képzett családnevek alapján következtetni lehet, főleg a szomszédos bereg- és máramarosmegyei hegyvidékről származtak (pl. Dobrokai, Polyánkay, Szajkófalusi, Vereckei, Ökörmezei, Kereczkei, Szalvai).

⁶ Dic.

⁷ UT.

JOBBÁGYSÁG.

1450.⁸ *B*: Damyanus, Jacobus, Janne (des), Ladislaus (e. n.-ek).

1552.⁹ *M*: Veres; *B*: Kenez.

1574.¹⁰ 1 kenez, 1 ip, 1 mp, 5 pp, 4 des, 1 b. *M*: Aggos, Fekete (des), Galamb, Kys, Kys Simon (des), Nag (des); *Sz*: Maruska, Pasko, Punpacz; *B*: Fedeo (des), Kowach, Lazar, Simon.

1574–1715. között új nevek. 1622.¹¹ *Sz*: Ragio; *B*: Cziongovay, Tott – 1638.¹² *M*: Molnar, Okos, Santa; *B*: Dobrokai, Pap. – 1641. körül.¹³ *Sz*: Balko (des), Susko (1666: Suszcko Per. 1666. Ns 890); *B*: Kuchisa(? des), Maczka. – 1651.¹⁴ *Sz*: Zaruba; *B*: Lukacs (e. n., des). – 1657.¹⁵ *Sz*: Koza. – 1664.¹⁶ *M*: Rest; *B*: Olah, Orosz, Ökörmezei, Vereckei. – 1666.¹⁷ *B*: Czibar, Szajkofalusi. – 1668.¹⁸ *B*: Kaliba (des), Lengyel (des). – 1673.¹⁹ *M*: Fazakas. – 1680.²⁰ *B*: Kereczkey. – 1681.²¹ *B*: Danko. – 1687.²² *M*: Geczi-Kovacz, Majos; *Sz*: Koszta; *B*: Sorba. – 1689.²³ *B*: Cziba. – 1690.²⁴ *M*: Acs (des), *B*: Szalvay.

1715.²⁵ 6 c, 3 i, 1 extr. (si). – *Sz*: Banik, Kosta, Maruska; *B*: Csongovay, 2 Fedő, Kereczkey, Oláh, 2 Pap.

1715–1775. között további új nevek. 1720.²⁶ *M*: Borsos, Meszaros; *Sz*: Herbik, Sustko (v. ö. 1641: Susko). – 1743.²⁷ *M*: Czekör;

⁸ A Perényiek osztályozásakor Jánosnak (Imre fia) jutott negyedbirtokrészen levő jobbágyságok. Per. 1450. F. 13. Ns 6. s Tört. Tár. 1908. 11.

⁹ Özv. Perényi Jánosné jobbágyságai. NRA 306–22.

¹⁰ Az adó alá eső porták összeszámlálásakor készített jegyzék teljes névsora. Dic. Az általában alapul vett 1567. és a további 1570. és 1572. évi jegyzékeket itt figyelmen kívül kellett hagynunk, mivel ezekben Nagycsongova más falukkal együtt közösen elválaszthatlanul vétegetett fel.

¹¹ Perényi (György jobbágyságai. 1622. F. 31. Ns 8.

¹² A néhai Perényi Imre birtokán levő s Perényi Györgyné Bornemissza Katalinnak hitbér fejében juttatott jobbágyságok között. Per. 1638. Ns 101 s F. 29. Ns 23.

¹³ Urbárium. Per. 1641.

¹⁴ Néhai Perényi Györgyné Bornemissza Katalin jobbágyságai között. Per. 1651. F. 41. Ns 47.

¹⁵ Perényi György jobbágysága. NRA 837–21.

¹⁶ Jobbágyságkezeslevélben. Per. 1664. dec. 1.

¹⁷ Jobbágyságkezeslevelekben. Per. 1666. márc. 14 s Ns 890.

¹⁸ A Vay Péterné javairól készített urbáriumban. Per. 1668. Ns 24.

¹⁹ U. ott 1673. F. 53. Ns 111.

²⁰ Jobbágyságkezeslevélben, u. ott 1680. febr. 14.

²¹ U. abban u. ott 1681. Ns 889.

²² U. ott 1687. okt. 29.

²³ A rebellióban elhalt Perényi György javairól készült összeírásban. UC 34–39.

²⁴ A Vay Mihály javairól készített összeírásban. UC 65–55.

²⁵ Az országos összeírás alkalmával készített kimutatás teljes névsora. CR.

²⁶ U. abban, u. ott.

²⁷ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

Sz: Aniszko, Koszták; B: Balo, Scriba.

1775.²⁸ 6 c, 12 i, 1 si. – M: Bereczki, 2 Cseresznye, Kiss, Molnár; Sz: Ariszka, 3 Herbik, Hudik, Ilinecz, Kerecsán, 2 Kosztak, Lemák, Maruska, Moskola; B: Bereczki, Orosz.

A falu lakosainak nyelve (usitata lingua) az úrbérrendezés során 1772-ben felvett bevallások záradéka szerint *magyar*: a végrehajtásról 1775-ben kiadott bizonyáglevél szerint a lakosok rendes nyelve (ordinaria lingua) – bár magyarul mindnyájan értenek – *rutén* (UT); az 1773. évi hivatalos helységösszeírás (Bpest, 1920. 284) s a falu jegyzőjének 1862. évi jelentése (Helyt. 20895 1862. eln.) szintén a *rutént* jelöli meg a falu – az utóbbi ki fejezetlen egyedüli – nyelveként.

NAGYGÉRCE.

Gerche, Geerche, Alsógeercze, -Gerecze, -Gercze, -Gercye, Nagy Gércze.

Az Ugocsa megye déli sarkában, az Avas hegységből lefutó Turc patak völgyébe települt Nagy-, korábban Alsógérce története párhuzamos a szomszéd testvérfalu, Kisgérce történetével s így csupán utalunk a már ott elmondottakra.

BIRTOKOSOK.

1567.¹ Perényi János 2 ip. 8 pp. – 1775.² Br. Perényi Károly 11 e, 4 i; -Sándor 1 c, 1 i; -Ferenc Jakab 1 c, 1 i; -Imre 3 c; -Elek árvái 4 c; Patay József 2 c; Papp László 2 i.

HELYI KISNEMESSÉG.

1754–55.³ Armalisták. M: 3 Pap.

JOBBÁGYSÁG.

1450.⁴ B: Chwla, Hwn (e. n.-ek).

1475.⁵ B: Czwla.

1514.⁶ B: Chola (des).

²⁸ Az úrbérrendezés alkalmával készített tabella teljes névsora. UT.

¹ Dic.

² UT.

³ Nemesi összeírás. Helyt.

⁴ A Perényiék osztályozásában a Jánosnak (Imre fia) jutott negyedbirtokrészen. Per. 1450. F. 13. Ns 6 s Tört. Tár. 1908. 9.

⁵ Hatalmaskodásban. Zichy XI. 223.

⁶ Perényi Gábor által elcserélt jobbágyhely. Per. 1514. F. 30. Ns 1.

1567.⁷ 2 ip, 8 pp. *M*: Kados (? v. ö. 1574: Kardos): *Sz*: 2 Hotka (1584: Hotthka Per. 1584. Ns 31; 1604: Hogjka UC 89–8), Palocka (1604: Paluczka UC 89–8); *B*: Chola Kisseb (1584: Chol, Csolo Per. 1584. Ns 31; 1604: Cziola UC 89–8), Dan, Oroz, 2 Salamon (az egyik e. n.; 1574: Salamon alias Jakab Dia), relictæ Martna (e. n.; 1574: relictæ Martha Chola et Magdalena).

1567–1705. között új nevek. 1574.⁸ *M*: Kardos; *B*: Chyakan (1584: Chokan Per. 1584. Ns 31; 1604: Cziokan UC 89–8), Kis miclos alias Tupicha (1584: Toplycha Per. 1584. Ns 31; 1604: Tupiczia UC 89–8). Simon. – 1584.⁹ *B*: Bochor (1604: Boczor UC 89–8), Korda (?Kardos?), Kowach. – 1604.¹⁰ *M*: Deák, Koteles (des), Siketj; *B*: Karacson, Markos (vlg Markus), Pap („pastor Simon Pap”). – 1638.¹¹ *B*: Philep, Szépje (?), Tatár, Tolvaj. – 1647.¹² *B*: Batarczy. – 1656.¹³ *M*: Nagy. – 1657.¹⁴ *M*: Banjas; *B*: Puskas. – 1658.¹⁵ *M*: Fekete. – 1667.¹⁶ *M*: Furullyás. – 1671.¹⁷ *M*: Fejes. – 1675.¹⁸ *O*: Puczo.

1705.¹⁹ *M*: Berkes, Szücs; *Sz*: Jozzip, Lokuta, Paloska, 2 Tupicza; *B*: Bojta, Bozgo, 6 Czola, Dán, 2 Koczán, 3 Krácson (v. ö. 1604: Karacson), 2 Musigo (1720: Musko CR; 1743: Mozogó Per. 1743. Ns 6), Pap, Puskás, 2 Solomon, Tolvai.

1705–1775. között további új nevek. 1720.²⁰ *B*: Csonka, Rác. – 1743.²¹ *M*: Bak; *B*: Gorzó.

1775.²² 20 c, 10 i. – *M*: 2 Fekete, Seres, 2 Szarka; *Sz*: Bura, Dubó, Karaba, 3 Tupicza; *O*: Kondrucz; *B*: Bojta, 4 Czola, 3 Dán, 3 Gorzo, 3 Koczán, Kok, Mozogo (l. 1705: Musigo), Paska (Pascha), Puskás.

A falu lakosságának nyelve (usitata lingua) az úrbérrendezés folyamán 1772-ben felvett bevallások záradéka szerint *magyar*, a végrehajtásról 1775-ben kiadott bizonyáglevél szerint a lakosok

⁷ Az adó alá eső porták összeszámlálásakor készített jegyzék teljes névsora. Dic.

⁸ U. ott.

⁹ Leltárban. Per. 1584. Ns 31.

¹⁰ Túrterebesi urbáriumban 89–8.

¹¹ Néhai Perényi Imre birtokán. Per. 1638. Ns 101.

¹² Perényi Ferenc által testvéreinek, Imrének elzálogosított jobbágyok között. Per. 1647.

¹³ Jobbágykezeslevélben. U. ott. 1656. Ns 108.

¹⁴ U. az u. ott 1657. jún. 3.

¹⁵ U. az, u. ott 1658. szept. 20.

¹⁶ Perényi Gábor által Bánffy Gábornak elzálogosított jobbágyok között. Per. 1667. Ns. 46.

¹⁷ A földesúrtól gabonakölcsönben részesült jobbágyok között. Per. 1671. ápr. 9.

¹⁸ Perényi osztályozásban. Per. 1675. Ns 1132.

¹⁹ A megye rendeletére a megye déli részén fekvő falvakról 1705. okt. 8.-án tizedekre osztással készített névsorban. Nagyid. 1705. Ns 194.

²⁰ CR. Az extraneusok között: Boreas, Dubo, Farkas, Lengyel, Molnár, v. ö. Kisgércén.

²¹ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

²² Az úrbérrendezés alkalmával készített tabella teljes névsora. UT.

rendes nyelve (ordinaria lingua) – bár magyarul mindnyájan értenek – *oláh* (UT); az 1773. évi hivatalos helységösszeírás (Bpest 1920, 283) szerint a községben főként az *oláh* nyelv él, a falu jegyzőjének 1862. évből származó jelentése (Helyt. 20895 1862. eln.) szerint pedig a divatozó nyelv az *oláh* és kevés magyar.²³

NAGYSZÖLLŐS.

Zeulus, Zeuleus, Sceleuch, Sceleus, Sceuleus, Zeules, Szewlews, Zewlews, Zewles, Zaz Zeoleos, Zeles, Zeöleös, Zölös, Nagy Zewlews.

A helység a megye területét birtokbavevő királyi uradalom legkorábbi települései közé tartozik s a neve arra mutat, hogy már az első települők, valószínűleg királyi vincellérek, szőlőművelés alá fogták a helység fölött emelkedő, szőlőtermelésre kiválóan alkalmas déli napsütéses hegyoldalt.¹ A település, fontos kereskedelmi út mentén s egyébként is kedvező gazdasági lehetőségeket biztosító fekvéssel, gyors emelkedésnek indult s 1262-ben önkormányzati és gazdasági, részben kereskedői jogokkal királyi kiváltságlevelet kapott,² hospes lakosai számának növelése céljából pedig ugyanekkor hozzácsatoltatt a Daróc nevű föld és a királyi halászsok földjéből³ annyi, amennyi a halászsok megélhetéséhez szükséges nem volt. 1280-ban és 1307-ben rövidebb időre, 1399-ben pedig véglegesen földesúri hatóság alá került s a Perényiek szöllősi uradalmának központja lett.⁴ Az uradalom keretében mezőváros, a megye legjelentékenyebb helysége. A korán betelepülő szász vendégek néhány század alatt nyomtalanul felszívódtak a magyarságba s egyidejűleg megindult a ruténség beszivárgása, ez azonban számottevő méreteket csak a XVIII. században öltött.⁵

²² Oláh neve: *Giercza Máre* (Pesty 1865); *Gherca* (Petrov 31).

¹ A város 1262. évi kiváltságlevele szerint a hospesek szabadon ültethettek szőlőt, a hegyen azonban már korán a megyebeli nemesek és jobbágyaik is szőlőket szereztek, miként Erzsébet királyné 1355. aug. 29-én kiadott oklevele tanúsítja, melyben a királyné az ugocsai nemesek panaszára elrendelte, hogy a szöllősi hegyen általuk és jobbágyaik által bírt szőlők után szedett 1 forint tributum helyett a régi szokás szerint egy fertőt (12 garast) fizessenek. Dl. 38165.

² A kiváltságlevél 1319. és 1329. évi eredeti átiratokban: Per. 1319. F. 2. Ns 1 s 1329. F. 2. Ns 11. Az utóbbi alapján közölte: Wenzel VIII. 31–32.

³ L. külön Daróc és Halászföld alatt is.

⁴ Wenzel XII. 292; Anj. I. 131 s Dl. 1710.

⁵ Rutén neve: 1773. *Velikoj Söllyüs* (Loc. 284); *Sevljus Velikyj* (Petrov Mat. VI. 210).

BIRTOKOSOK

1574.⁶ Perényi István 1 j, 17 ip, 10 mp, 102 pp, 7 ss, 11 nd, 1 nobilis, 1 pastor, 9 des, 2 b; -János 1 j, 2 ip, 15 pp, 1 nd; -György 4 ip, 2 mp, 25 pp, 1 ss, 3 nd, 3 des, 2 b; Czobor Imre 1 j, 3 ip, 2 mp, 21 pp, 1 nd, 1 pastor, 3 des, 1 b; Forgách Imre 1 j, 3 ip, 2 mp, 19 pp, 1 ss, 2 nd, 6 des. – 1787.⁷ Br Perényi Ferenc Jakab 44 c, 9 i, 4 si; -Imre (id) 58 c, 6 i, 3 des; -József örökösei 29 c; -István 6 c, 2 des; -Sándor örökösei 18 c, 3 des; -Imre (ifj) 15 c, 1 des; -János 6 c, 1 des.

HELYI KISNEMESSÉG.

1670.⁸ Egytelkes nemesek. *M*: Borbely, Deak, Hatos, Szabo, Szintai; *B*: Ramnasztai. – 1754–55.⁹ Armalisták. *M*: Szarvadi.

POLGÁRSÁG-JOBBÁGYSÁG.

1342.¹⁰ *N*: Hannus filius Telmanni judex; *B*: Zumbur juratus.
 1351.¹¹ *B*: Nicolaus judex, Thomas filius Konch condam judex.
 1351.¹² *N*: Hannus filius Telmanny; *B*: Nicolaus judex, Michael gener Sabur, Blasius magnus.
 1390.¹³ *N*: Hannus filius ..., Hench dictus Zee ..., Ludveg; *B*: Mathias, Mathias filius Clementis, Petrus Sartor.
 1399.¹⁴ *N*: Henschlinus judex; *B*: Thomas officialis de Zeuleus.
 1408.¹⁵ *B*: Zaaz.
 1450.¹⁶ *M*: Fodor; *B*: Dwl, Rewden.
 1451.¹⁷ *M*: Bothos, Fondor (Fodor? v. ö. 1450), Lyzthes, Salank,¹⁸ *Sz*: Czernyk; *B*: Guboly, Polna (Polua?), Pellifex, 2 Rosa, Sasa, Thot.
 1458.¹⁹ *M*: 2 Dyak (Literatus), Feyer, 2 Faber (v. ö. 1574: Ko-

⁶ Dic.

⁷ UT.

⁸ Ug. jkv. 1670. szept. 22/23. f. 16.

⁹ Nemesi összeírás. Helyt.

¹⁰ A város képviselőjében. Per. 1342. F. 2. Ns 21.

¹¹ A város képviselőjében. Ujh. Dl. 38159.

¹² A város képviselőjében. U. ott 38163.

¹³ A város képviselőjében, Dl. 7619. Az oklevél foltossága miatt az írás nem olvasható ki teljesen.

¹⁴ A város és a földesúr, Perényi Péter képviselőjében. Per. 1399. F. 6. Ns 14.

¹⁵ Per. 1409. F. 8. Ns 26.

¹⁶ Házaik a városnak a Perényiek között történt felosztásában határpontok. U. ott 1450. F. 13. Ns 6. s Tört. Tár 1908. 7.

¹⁷ Hatalmaskodásban részt vett jobbágyok, 1479. évi átiratban. Ujh. DL 38301.

¹⁸ Salánk a német „schlank” lehetne, de az 1458. évi „Zalanky” arra mutat, hogy e személynév az ugoocsamegyei Salánk helység nevéből származik.

¹⁹ Hatalmaskodásban részt vett jobbágyok. Lel. Acta 1458. Ns 1.

wacz), Kwhazy, Lyztesh, Nyagh, Parvus (v. ö. 1571: Kys), Zalanky, 3 Zabo (Sartor), Zekel, Wythez; *N*: Henchy; *Sz*: 2 Bohan.

1470.²⁰ *M*: Kyrál, Magnus (v. ö. 1458: Nyagh s 1571: Nag) 3 Zabo, Zeke.

1512.²¹ *M*: Zabo; *B*: Kothyo.

1513.²² *B*: Toth.

1516.²³ *M*: 2 Badooch, Bodogh, Jobagh, 2 Rygo; *Sz*: Potraach.

1541.²⁴ *M*: Katha.

1544.²⁵ *M*: Bagosy, Biro, Doba, Gyakfalwy, Kowach, Liztes, Myhes, Porcos (l. 1563: Porchos s 1574: Porchios, stb.), Zabo Zazwegessy (l. a földrajzi nevek között 1512-ben: Zazweg utca), Zele, Zeph, Zywos, Thalás, Thar.

1563.²⁶ *M*: Bagossy, Porchos, Simon, Zenyes; *N*: Frank; *B*: Lengyel.

1574.²⁷ 4 j, 29 ip, 16 mp, 182 pp, 9 ss, 18 nd, 2 pastor, 21 des, 1 nobilis és 5 b. – *M*: 4 Acz (Alcz, 1 des), Adam, Adoni (des), Arady (vlg. Ar dai), Aranas, Aztalos, Badoch (1611: Badozs Per. 1611; 1668: Badozs Per. 1668. máj. 29), 9 Bagosi (Bagossy, 2 des), 2 Baktha, 3 Balog, Barat, Barta, 3 Battharj, Bencze, Biro, 2 Borbelj (Borbyel, 1 des), 2 Boregeteo (1 des), Borsovay, Bewlch, 2 Cece (Czechej, 1 des), 2 Czegenj (Cziegenj), Cziafordj, Cziethfalwy, Czyszar, Doka, Erzingiarto, 6 Fazakas (Faszakas, 1 des), 2 Fekete, Ferencz, Feyr, 2 Fias, 2 Finta (1 des, Fintha), Fodor, Feoldy, 2 Fwstws, 3 Gaal (Gaall), Gerecz, Gewre (1604: Geore UC 59–15), 4 Giakffalwy (Gjakdffalwy), Georgthamas, 2 Haran-

²⁰ Hatalmaskodásban részt vett jobbágyok. U. ott 1470. Ns 19.

²¹ Házaik a Perényiek osztályozásában határpontokként szerepelnek, Nicolaus Dolgos de Barylovyth (egregius) házával együtt. Az oklevél 1532. évi átiratban. Dl. 22.340, 24.869, NRA 220–28; Per. 1532. Ns 43 s 1599. Ns 167. s Tört. Tár 1903. 127.

²² Tóth néhai Albert Deák házában lakik, melyet Perényi István Sásváry Gergelynek adott. Csoma-levéltár, Kom. jz.

²³ Tanúként szerepelnek. Bodogh Ilona a lengyelek nagy pusztítását követő év alatt, Jobagh Mihály és Potraach György 6 évvel ezelőtt költöztek ide az ugocsai Mátyfalváról, ahol 25 évig laktak, a két Badooch a szintén ugocsa-megyei Karácsfalváról – az egyik hat évvel előbb – költözött Szöllőse s az egyik Rygo korábban az ugocsa-megyei Újhelyen lakott. Dl. 22792.

²⁴ Ujh. F. 14. Ns 17.

²⁵ Hatalmaskodásban részt vett jobbágyok. Per. 1546. F. 24. Ns 15.

²⁶ Tanúként szerepelnek. U. ott 1563.

²⁷ Az adózó porták megszámlálásakor készített jegyzék teljes névsora. Dic. Az első ilyen dicanévsor 1567-ből s továbbiak még 1570. és 1572-ből maradtak fenn, Nagyszöllősön azonban ezekkel szemben az 1574. évinek kellett az elsőséget nyújtanunk. Az 1567. évi névsor ugyanis az adózó népességnek név szerint csak alig egyhatodát tünteti fel, a többi (csupán combusta ház 216 volt) összegezve, nevek nélkül szerepel a jegyzékben, az 1570. évi jegyzékben pedig csak az egész- és féltelkes jobbágyok nevei találhatók s az 1572. évi névsornál is gazdagabb az 1574. évi. Az 1567. évi névsorban egyébként a következő nevek olyanok, melyek 1574-ben már nincsenek meg: Baraniay, Birge, Dalos, Diztopaztor, Kathalin, Kazdag, Kewmives, Litwa, Mikolay, Nagy-Kati, Somogy.

gozo, Hollo, Husty, Ijgiarto, Jobagy, Jozan, 2 Juhaz, Kadar, Kadas (des), 2 Kalmar, Kannagiarto, Kasos, Katha, 2 Katona, Kegie (1668: Kegye Per. 1668. máj. 29), 3 Kelemen, Kerekes, Kerekgiarto, Kiral (des), Kys, Kysbirta (1668: Kis Bertha Per. 1668. Ns 24.), 2 Koczis, Kolch, Kondor, 14 Kowacz (Kowach), (1 des), Kozma, Christoph, Kulchiar, Kwn, Kupas, Lakatos, Lantos, Lapdas (1572: Labodas Dic.), Laskaj, Lassu, 2 Lazar, 2 Liztes, 2 Literatus (l.: 1458: Dyak később is, 1633: Deák Per. 1633. F. 21. Ns 9), Lwkws, Mathe, Mattias, Mezaros, Mohaczy, 6 Molnar, 2 Nadhajz, 6 Nag (Nagi), Nagszakalu, Orban, 2 Orvos, 2 Paladj, Palfy, 2 Pap, Paztor, Petenie²⁸ (des), 2 Petw (Petew), 3 Porchios (Porchos, Pochyos), Porkolab, 4 Posa, Puskas, 3 Rigo, 5 Safar (Saffar), 2 Santa, 2 Simon, Syketh, 15 Szabo (Zabo, 2 des), Szaniszlo, Zapora, Zaraz, 2 Zege (Zegy), Szekeres (des), 2 Szennies, 2 Szep (Zyp), Szilvas, 5 Zius (l. 1544: Zyvos; 1633: Ziwos Per. 1633. F. 21. Ns 9.), 3 Zewcz (Zwcz), Tharko, Tharmihal, Teczy²⁹ (1604: Theczi UC 59–15; 1622: Techj Per. 1622. F. 31. Ns 8; 1633: Theychy Per. 1633. F. 21. Ns 9), Theriekes, 2 Trombitas, Tulkos, 3 Varga, 4 Vas, Vasar, Veres, Villas; *N*: Hanch (1591: Hantz Per. 1591. Ns 96; 1622: Hanczi Per. 1622. júl. 9), 3 Hencz (Henchy. 1 des), Gwncheöl,³⁰ Stencziei (1645: Estencziel Per. F. 1 Ns 35); *Sz*: Banchik, Hotia; *B*: Borczial (1638: Barchal Per. 1638. Ns 101.), Bordas, Czimzo (1604: Czinzo UC. 59–15); 2 Czucz³¹ (Cziucz; 1572: Czÿuch Dic.), Doctor, Dobrokaj, Gopfar, Kozma, Kuprosi, 2 Lengiel (Lengel), Maglin (1683: Maghle Per. 1633. F. 21. Ns 9; 1645: Maghline Per. 1645. F. 1. Ns 35.), Moldovay, 2 Oroz (1 des), Petin, Pyroska (1604: Proska UC 59–15), Poszta, Procator, Racz, Raim, 2 Sasar (1 des), 3 Seer (1625: Ser Per. 1625. máj. 27), 2 Sera, Sido, 2 Sigmund (1 des; 1582: Sigmond NRA 306–21.), Thako, Thariska, Thewrewk, 3 Thot (1 des), Turuczko, Wewthewr.

1574–1671. között új nevek. 1591.³² *M*: Csik, Domonkos, Törsök; *B*: Kovaszai. – 1604.³³ *M*: Barany (des), Barla (des), Disznopaztor (des), Hajdu (des), Kigiossi (des), Magiar, Nag Mate, Nyakas (des), Revez, Somodi (1670: Somogy, des, Per 1670. F. 1. Ns 41), Talas (des), Thar (des), Thimar, Vincze. – 1606.³⁴ *M*: Dobi; *B*: Bisir (1622: Biczer Per. 1622. F. 31, Ns 8. – 1609.³⁵ *B*: Soofalusi. – 1611.³⁶ *M*: Bertalan (1622: Birtalam Per. 1622. máj. 6.), Boldogh, Lukacs, Zilai. – 1619.³⁷ *B*: Kotor (des). – 1622.³⁸ *M*: Benedek, Czepei, Czontos, Ersek, Kys

²⁸ Ebben az alakban magyar, eredetére azonban lehet szláv: *Petyňa*. (Kniezsa).

²⁹ Valószínűleg a máramarosmegyei Técső után Técsői > Técsi.

³⁰ Megmagyarosodott német eredetű szó (Kunzl).

³¹ Esetleg Zucz = Szücs.

³² Birtokrészen. Per. 1591. F. 30. Ns 4.

³³ Urbáriumban. UC 59–15.

³⁴ Birtokperben. Per. 1606. Ns 19.

³⁵ Szomszédként szőlő átadásánál. U. ott 1609. No 25.

³⁶ Földesúri kilenced-jegyzékben. U. ott 1611.

³⁷ Osztályozásban. U. ott, 1619. Fasc. T. Ns 15.

³⁸ Urbáriumokban, u. ott, 1622. F. 31. Ns 8. és júl. 9.

Szabo (des), Köleseri; *B*: Erdeli, Goros (1645: Guros Per. 1645. F. 1. Ns 35), Hagi, Keovesdy (1666: Keves, des, Per. 1666). Chrisfalvi,³⁹ Poczia (des, Posa? l. 1574.). – 1628.⁴⁰ *M*: Komics,⁴¹ *B*: Bakita. Kereczky, Nemet, Pattogh (1645: Patt yok Per. 1645. F. 1. Ns 35; 1666: Batiok Per. 1666. nov. 22; 1671: Batyok, l. ott), Zerdaheli. – 1633.⁴² *M*: Abraham, Bekessy, Chatho, Kalmanj, Nylas, Nyry; *B*: Chichy 1668: Csehei Per. 1668. Ns 24.). – 1636.⁴³ *B*: Bindi (1657: Binde Per. 1657. ápr. 5; 1670: Pinthi u. ott 1670. F. 1. Ns 41). – 1638.⁴⁴ *M*: Dancs, Darocj, David, Dobosi, Kirei,⁴⁵ Konya, Marton, Ölyvös, Eötvös, Turj; *N*: Gros. – 1640.⁴⁶ *B*: Zamman. – 1645.⁴⁷ *M*: Balas, Cziökör (1668: Csökör Per. 1668. máj. 29), Gaspar, Szöke; *Sz*: Zaruba; *B*: Czintho (1666: Czonto, des Per. 1666. nov. 21; v. ö. 1574: Czimzo, 1622: (Czontos). – 1651.⁴⁸ *B*: Horvat. – 1653.⁴⁹ *M*: Szalma, Szakoly (1690: Sokoly UC 65–55). – 1666⁵⁰ *M*: Ghaczalj, Sipos. – 1668.⁵¹ *M*: Bekes (Bekessy? l. 1633), Boldisar, Deli, Hegedüs, Kása (des), Kolosvari, Kopasz, Lakatos, Lápi (des),⁵² Paal, Rege, Seres, Sonkolyos, Szalkai (des); *Sz*: Lesak, Liszicska (des), Mihalyko (des), Vernika (des); *B*: Burján, Filep, Kaliba, Orosz Szabo, Polya, Zohay (des). – 1670.⁵³ *M*: Bak, Csizmadia, Gombkötő, Kertész, Leány, Medgyessi, Szakács; *B*: Terebessi alias Kocsis

1671.⁵⁴ *M*: Bagossi, Barat, 2 Bekesi, Bencze, Bodok, Boldisar, Csöker, 2 Csik, 2 Deli, Doby, Doka, Fejer, Ferencz, Fias, Gal, Gere, Henyey, Konya, 4 Kovacs, Köndör (v. ö. 1574: Kondor), 2 Kupas, Lantos, Mohachy, Molnar, 2 Nagy, Piroska, Posa, Safar, Sipos, Sonkolyos, 4 Szabo, Szege, Szyjus (v. ö. 1574: Zius), Szöke, Thury,

³⁹ Kricsfalva Mármaros megyében.

⁴⁰ Urbáriumban u. ott 1628. F. 36. Ns 138.

⁴¹ Kőműves.

⁴² Birtokrész szomszédai u. ott 1633. F. 21. Ns 9.

⁴³ Szabó Ferenc szöllősi lakos végrendeletében, u. ott 1636. Ns 1120.

⁴⁴ Birtokrészek s tanúkihallgatásban. U. ott. 1638. F. 29. Ns 23; Ns 101 s F. 30. Ns 9.

⁴⁵ Kérő, elpusztult falu Ugocsa megyében. L. külön is.

⁴⁶ Jobbágykezeslevélben. Muz. Per. 1640.

⁴⁷ A Perényi Gábor kúriájához tartozó földek regestrumában, u. ott 1645. F. 1. Ns 35.

⁴⁸ Tanúk között, u. ott 1651. F. 41. Ns 44.

⁴⁹ Szakoly szőlőt ad el, Szalmát exequálják, u. ott 1653. Ns 120 s F. 53. Ns 35.

⁵⁰ Birtokrészen, u. ott 1666.

⁵¹ Urbáriumban s bizonyos földek jegyzékében. U. ott 1668. Ns 24. s máj. 29.

⁵² Láp, elpusztult falu Ugocsa megyében. L. külön is.

⁵³ Urbáriumban, u. ott 1670. F. 1. Ns 41.

⁵⁴ Perényi Gábor, mint a megye főispánja, perbe vonta Nagyszöllős lakosait (contra et adversus incolas oppidi), a fenti módon név szerint is megjelöltek, amiért idézésre a bíróság előtt nem jelentek meg. A szöveg arra mutat, hogy az egész „lakosság” a névsorban szerepel. Ennek ellenőrzésére nincs módunk, mégis azt hisszük, hogy csak a telkes, házas jobbágyok neveit kereshetjük itt. Ug. jkv. 1671. okt. 3. f. 94–95.

5 Varga, Vas, Zab, Zilay; *N*: Hancs; *Sz*: Lesak, Moloka; *B*: Battyok, Bilkei, Bindy, Bunyan, Erdelyi, Philep, Kozsma, 2 Kövesdi, Marko, 4 Orosz, Polya, 2 Tot

1671–1787. között további új nevek. 1673.⁵⁵ *Sz*: Bagyer. – 1687.⁵⁶ *M*: Béres, Csiko, Kajtor, Kereszturi (des), Kosa, Majos, Monas (des); *O*: Görban; *B*: Brévés (Béres?), Karaszlai, Szalvai.⁵⁷ – 1688.⁵⁸ *M*: Okos; *Sz*: Pasuska (1715: Pazocska CR; 1720: Paduska CR). – 1689.⁵⁹ *M*: Dienes, Kaita (v. ö. 1687: Kajtor); *B*: Baba, Kurta, Luday(?). – 1690.⁶⁰ *M*: Borcsa, Bonyupasztor, Falaitar, Lovas, Munkacsi (des), Panyolai, Pinczes (des), Rakos, Szamár, Szines; *Sz*: Lovicsko (1720: Laviczka CR), Molcsan, Monsak, Polyak, Sándor-Panyko; *B*: Barcsi, Bodnár, Brodi, Casimir, Danko, Rosa (des) Sokoly (v. ö. 1653: Szakoly, Szasz. – 1715.⁶¹ *M*: Csűr (1720: Csüre CR), Mády, Sáák, Szalay; *Sz*: Dudán, Gelata, Gliba, Sztankó; *B*: Czinbó (1720: Czimbo, CR), Fedő (1720: Födő CR), Szalishó, Szalishya (v. ö. 1574: Szaniszlo),⁶² Toszta. – 1720.⁶³ *B*: Dugas, Höröly (L. 1743: Hörő, 1775: Hőri s v. ö. Királyházán 1653: Horoly, 1675: Höröly), Oláh, Roszgonyi. – 1743.⁶⁴ *M*: Bocskor, Csüre (v. ö. 1715: Csür), Dudas, Heverő, Hoszu, Lovász (v. ö. 1690: Lovas), Szarka, Takács, Evegés, Vági, Varro, Virág; *Sz*: Anafre, Cornelicska, Cserepanyko, Demko, Kudre, Lagojda, Olezar, Pongyil, Skapotka, Tabáka; *B*: Bela, Belenyesy, Csidó (? v. ö. 1574: Sido), Czigány, Demeter, Fanta, Hörő (v. ö. 1720: Höröly), Jakab, Jud, Krajnai, Ohla (v. ö. 1720: Oláh), Rákoczy; *Ö*: Borkoczky, Pap, Rác; *C*: Csorba, Nagyszavú, Orban, Papinéc, Petka, Sama (Samu!), Samók.⁶⁵

1787.⁶⁶ 177 c, 15 i, 4 si, 11 des. *M*: 2 Bak, 2 Balinth, Bercsényi, Borbély, 2 Borsos, Botskor, Csépes, Cséplő, 3 Csik, Csökör, Csúry (v. ö. 1715: Csűr, 1743: Csüre), Deli, Dudás, Farkas, 2 Fazekas, Fekete, Gáll, Hoszszu, 3 Juhász, Kerekes, 3 Kiss, Kondás, Konya, Kosa, 2 Lakatos, Lepény, 3 Lovász, 6 Mádj, Magyar Madj, Majjas, Mezei, 2 Nagy, 2 Nyiry, Papay, Pohos, Pok, 2 Putton, Santa, 3 Süthő, Szabó, Szalma, 2 Szarvadi, 2 Szűts, Takáts, Timár, Tivadar, Vak, Vass, 2 Veress, Vincze, Zödy; *N*: Pajer; *Sz*: Balo, Bingya, 2 Danilás, Döcsünik, 2 Gabsila, Geczko, Gera, Handera, 2 Haszula, Hribor, Hudak, Hudik, 2 Huzicska, Kauka, Kavka, Kazuska, Khuda, Koblin, Kulina, Kurtyák, Lavicska, 4 Lemak, 2

⁵⁵ Perényi Ferenc elkobzott javairól készült leltárban. UC 57–75.

⁵⁶ Urbáriumban. Per. 1687. okt. 9.

⁵⁷ Szalvai valószínűleg Szolyva (Dereg m.) után.

⁵⁸ Tanúvallomásban, u. ott 1688. Ns 11.

⁵⁹ Perényi György elkobzott javairól készített leltárban. UC 34–39 s kezeslevélben. Per. 1689. júl. 7.

⁶⁰ Vay Mihály javairól készített leltárban. UC 65–55.

⁶¹ Az országos összeírás alkalmával készített kimutatásban. CR.

⁶² Az 1720. évi összeírásban is három „*Szaniszló*” szerepel.

⁶³ CR.

⁶⁴ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

⁶⁵ Az örmények és cigányok kifejezetten ezeknek jelöltetnek meg.

⁶⁶ Az úrbérrendezéskor készített tabella teljes névsora. UT.

Máhorita, Makarits, Manok, 2 Marinics, Markanits, Maruska, 3 Moskola, Murnik, 2 Olezár, 2 Oniszko (Oniska), 2 Pilovar, Pirda, Polyanszky, 2 Prodan, 2 Ragy, Scaszin, Sipa, Spitya, Sulyak, 4 Sztanko, Tarnocki, 2 Tobáka, Tonyák, Tupicza, Vasscinecz, Vüszik, Zsabka; B: 2 Bela, Bocsák, Bucsak, 2 Czigány, 2 Csorba, 3 Csorbány, Fanta, Egresy, Hóri, Jóni, Komjáti, Komlósi, Krasznay, Longa, Magocsy, Major, 3 Németh, Nester, Nigreny.⁶⁷ 2 Oláh, 2 Papp, Pataky, Patu, Rákoczi, Roman, 7 Szaniszló (Szanyiszló), 2 Tomas, Toth, 2 Tuba, Vajnaghi, Zékány;⁶⁸ Zs: Davidovits, Zelekovits.

A helység lakosságának nyelve (usitata lingua) az úrbérrendezés folyamán 1787-ben felvett bevallások záradéka s a végrehajtásról kiadott ugyanez évi bizonyosságlevél (lingua usitatissima UT) szerint: magyar; az 1773. évi hivatalos helységösszeírás (Bpest, 1920, 884) szerint: *magyar és rutén*; 1862-ben a helység jegyzőjének jelentése (Helyt. 20895/1882. eln.) szerint a „túlnyomó nyelv”: *magyar*.

FÖLDRAJZI NEVEK.

- 1262.⁶⁹ *Droch*,⁷⁰ terra; 1336: Darouch (1342. é. á. Per. 1342. F. 2 Ns 21). *Terra piscatorum*; 1336: Halasfelde, Halazfeld, Halazfelde; 1342: Halasfeld (U. ott); 1351: Halazfeuld, possessio (Ujh. DL. 38161), Halazfeld, -e (Per. 1351. F. 3. Ns 5 s 1385 és 1389. é. á. Ujh. DL 38159, 38160); l. még külön is Halászföld alatt.
- 1336.⁷¹ *Tyzawyze*, portus aquae. *Zumurdukwyze*, fluvius; 1351: Zemerdek-, Zemerdukvyze (Per. 1351. F. 3. Ns 5), Scemerdukvyze (1385 é. á. Ujh. DL. 38159), Zemerdekwyze (1389. é. á. u. ott 38160); 1390 (Per. 1390. F. 5. Ns 14), Zmerdek vise (1402. é. á. Per. 1402. F. 7. Ns 3); 1645: Szemerdek (Per. 1645. F. 1. Ns 35); 1887: Szemerdek p. (a 75.000-es kat. térképen); l. még Fancsika (1642), Isóteleke (1424), Karácsfalva (1522), Mátyfalva (1411), Szöllősvégárdó (1642), Tiszakeresztúr (1655), Tiszaújhely (1522) és Verbóc (1410–20) határában is.

⁶⁷ Talán a szatmármegyei Nyigrefalu után.

⁶⁸ Keresztneveik után (mindkettő Izsák) s a későbbi adatok összevetésével vesszük zsidóknak.

⁶⁹ A város 1262. évi kiváltságlevelének 1319. és 1329. évi átirataiban. Per. 1319. F. 2. Ns 1 és 1329. F. 2. Ns 11. Az 1329. évi átirat alapján közli a kiváltságlevelet Wenzel VIII. 31–32.

⁷⁰ L. Darócot külön is, a szó etymológiájáról u. ott.

⁷¹ A Szöllőshöz tartozó Daróc és Halászföld határainak megjárásában, 1342. é. á. Per. 1342. F. 2. Ns 21. Ez a határ a további fejlődés során újabb községek rátelepülésével lényegesen összébbszorult. Különösen észrevehető ez az északi részen, ahol a határ a Borsova völgyébe és a völgy felé néző hegyoldalra települt új faluk területfoglalásai következtében jóval délebbre esett le. Ezután a Borsova–Beberke folyók vidéke Szöllős részeként már nem szerepel. Ugyanez áll a következő 1357. évi oklevélben leírt határra is.

- Egerforrasa*, locus paludosus; 1351: Egerfurrasa (Per. 1351. F. 3. Ns 5), Egerfarsaa (1385 é. á. Ujh. Dl. 38159), Egrefarsaa (1389 é. á. u. ott 38160). L. az Eger patakot még Dob (1372), Egres (1356), Mátyfalva (1580. k.), Tiszakeresztúr (1651 Nagyéger), Tiszaújhely (1516) és Tiszaújlak (1648) határában is.
- Kuthenegre*,⁷² silva; 1351 (Per. 1351. F. 3, Ns 5 s 1385. és 1389. é. á. Ujh. Dl. 38159, 38160).
- Werbeuchpataka*, fluvius; 1351 (Per. 1351. F. 3. Ns 5 s 1385, 1389 é. á. Ujh. DL 38159, 38160); 1357 (U. ott 38170); 1359: Werwechpathak U. ott 38584); 1390: Verbouchpataka (Per. 1390. F: 5. Ns 14). L. még Egres (1356), Feketepatak (1295), Isóteleke (1424) és Verbóc (1410–20) határában is.
- Chakanzegh*, terra; 1351 (Per. 1351. F. 3. Ns 5 s 1385. és 1389. é. á. Ujh. Dl. 38159, 38160); 1780: Csákányfok, Csákány folyamja (Per. 1780. F. 12. Ns 7 s Nagyszöllős v. lt.-a, Kom. jz.). Ugyanez Feketepatakon 1925: Chakanefoka, 1551: Chakanefoka
- Hasbukur*, dumus tiliae; 1351 (Per. F. 3. Ns 5 s 1385. é. á. Ujh. Dl. 38159), Hasbokor (1389. é. á. u. ott 38160).
- Zalvawyze*, fluvius; 1351 (Per. 1351. F. 3. Ns 5 s 1385. és 1389. é. á. Ujh. Dl. 38159, 38160); 1357: Zalvapataka, rivulus s Zalva fluvius (Ujh. Dl. 38170 s 1389. é. á., u. ott 38160); 1359 (U. ott 38584); 1390 (Per. 1390. F. 5. Ns 14); 1780: Szálva vize (Per. 1780. F. 12. Ns 7); 1865: Szalvapatak (Pesty); 1887: Szalva p. (a 75.000-es katonai térképen); 1925: Salba (Petrov 35). L. még Feketepatak (1925), Rakasz (1657) és Salánk (1669) határában is.
- Honuk.....-sa*, terra paludosa; 1351: Ilonuk-, Ilunuk-rumlasa (Per. 1351. F. 3. Ns 5 s 1385. és 1389. é. á., Ujh. Dl. 38159, 38160); Honokmlasa (? Lel. Prot. F. 196., Kom. jz.). L. az Ilonok folyói: később 1357-ben, továbbá Feketepatak (1295: Ilonukeurene) határában is.
- Berch*; 1357 (Ujh. Dl. 38170 s 1389. é. á., u. ott 38160).
- Beberkewyze*, fluvius; 1351: Buburkewyze (Per. 1351. F. 3. Ns 5); Buburkavyze (1385. és 1389. é. á. Ujh. Dl. 38159, 38160); 1359 (U. ott 38584); 1390: Buberke (Per. 1390. F. 5. Ns 14), Buberkes (Dl. 7619); l. még Feketepatak (1295), Komját (1434) és Rákóc (1570) határában is.
- Puztinchawyze*,⁷³ fluvius; 1351: Pustincha-, Pustinchevize (Per. 1351. F. 3. Ns 5 s 1385. és 1389. é. á. Ujh. Dl. 38159, 38160). V. 8. Feketepatakon: Pasuncha (1295), Komját: Pasnycha (1434).
- Borsvawyze*, Burzva, fluvius; 1351: Bursvavize (Per. 1351. F. 3. Ns 5), Bursvyze (1385. é. á. Ujh. Dl. 38159), Borsvize,

⁷² Kuthenegre = Kötöny égerje (égererdő). Kötöny árpádkori török személynév. MNy. X. 241, 461 s XI. 247.

⁷³ *Pustincha* < szl. *pustinica* < *pusta* „puszta”. A névre v. ö. 1319. Pustinitze, ma Püssenitz tó Keletnémetországban (Kniezsa). V. ö. a Feketepataknál és Komjátnál a *Pasuncha* – *Pasnycha* kapcsán elmondottakkal.

- Borsva (1389). é. á. u. ott 38160); 1357: Borsva, Borsova, (U. ott 38170). L. még Feketepatak (1295), Komját (1434), Rákóc (1570), Salánk (1414) határában is.
- Boranka*,⁷⁴ destructum castrum; 1351: Baranka (Per. 1351. F. 3. Ns 5 s 1385. és 1389. é. á. Ujh. Dl. 38159, 38160).
- Izawyze*,⁷⁵ fluvius; 1351: Izavyze (Per. 1351. F. 3. Ns 5), Izarvyze (1385. és 1389. é. á. Ujh. DL 38159, 38160).
- 1357.⁷⁶ *Hurhag*,⁷⁷ locus seu vallis.
- Halm*,⁷⁸ monticulus.
- Karikad*,⁷⁹ mons.
- Zalvapataka*, vallis; v. ö. 1336: Zalvawyze fluvius.
- Ilulnukpataka* s magnus Ilulnukpataka, rivuli; 1509: Ilonok (Per. 1509. F. 22. Ns 23); 1780: Ilonokpatak (Nagyszöllős v. lt.-a, Kom. jz.); 1887: Ilonok víz (a 75.000-es katonai térképen). L. 1336: Ilonuk .... -sa.
- Kyssebylulnuk*.
- Ilulnukbyky*, vallis.
- Hullospataka*, Holspataka.
- Sydomezeu*, locus.
- Macharerdey*, Macharerdee, silva; 1551: Mochar erdeu (Lel. Met. Ugocsa Ns 20); 1887: Mocsár erdő (a 75.000-es kat. térképen). L. még Salánk határában is (1551).
- Gabruchfeu*,⁸⁰ Gabruchfee, locus.
- Meheszomoga*, rivulus.
- Meheszomugathwe*, Meheszamugathew, aqua.
- Rakattypatak* alio nomine *Kunchulpataka*,⁸¹ locus viminosis; 1782: Rekettyés patak (Per. 1782. Ns 39).
- Woynafeu*, Vonyafee.⁸²
- Nyárfa*, arbores populi.

⁷⁴ *Boranka*, *Baranka* várát Tagányi az ugoc sai határhoz közelfekvő máramosmegyei *Bronyka*, *Boronica*, a mai *Szuha-Bronyka* határába helyezi s nevét a szl. *brana* 'kapu' szóból származtatja, ami ez esetben a Borsova völgyének bejáratát jelenti. Tagányi: Gyepű és gyepűelve. MNy. IX. 259. A várra vonatkozó egyéb adatok: Wenzel IX. 13, 71; Fejér III. 2. 458, VI. 1. 201, VI. 2. 23. (1265, 1273, 1296: Baranka, Borynka).

⁷⁵ Etymológiája ismeretlen.

⁷⁶ Egyrészről Szöllős, más részről Rakasz és Ardó (Szöllősvég-) között tartott határjárásban. Ujh. Dl. 38170. (eredeti) és 1380. évi eredeti átiratban u. ott 38160. A név első helyen álló változata az 1357. évi eredeti oklevélből, a második helyen álló az átiratból.

⁷⁷ A magyar *horhagy* 'völgyszoros', NyTsz. I. 1490; Oklsz. 391 és *horho*, *horhó*, MTsz. I. 888. V. ö. még: MNy. XXIII. 51.

⁷⁸ Halm a magyar *halom*.

⁷⁹ Magyar *karika* + *d* helynévképző. (Kniezsa).

⁸⁰ A szl. „*gabrovьсь*” 'gyertyánfa' és a magyar 'fő' összetétele. (Kniezsa).

⁸¹ *Kunchul* a német *Kunzel*-ből.

⁸² A szl. *Vojьna* < *Vojь* szn. V. ö. cseh *Vojen*, *Vojna*, *Vojata*, Cernij a Vaša: Moravská jména místní, Brno 1907. 139; tót *Vojnatina*, m. *Vajnatina* 1284. HO. VI. 313. Ung m., Smilauer, *Vodopis starého Slovenska*. 1932. 494 (Kniezsa).

- 1359.⁸³ *Hanthkutha*,⁸⁴ strata: 1359: Hantzkwth (Dl. 24804); 1656: Hankutya (Per. 1656. Ns 37); Hank uttya (Per. 1666. F. 20. Ns 5); 1667: Hankuta (Ujh. 1667. F. 27. Ns 48); v. ö. 1782: Hantz vápája.
Sardpataka, rivulus; 1390: Saarpatak (Per. 1390. F. 5. Ns 14); l. még Alsósárad (1657) és Rákócz (1570) határában is.
- 1378.³⁵ *Zewlews rev*, portus Ticie; 1405 (Per. 1405. F. 27. Ns 27); 1498 (Per. 1498. F. 18. Ns 11).
- 1390.⁸⁶ *Keveches rev*, v. ö. 1622: Köviches kert, 1645: Köviches ut. A Kövecses révet l. még Egres (1356) és Mátyfalva (1570. k.) határában is.
- 1450.⁸⁷ *Thyzawcza*, platea; 1512: Tyzaucza (Dl. 22340); 1513: platea Tycie (Csoma József lt.-a, Kom. jz.).
Rakazwca, platea; 1512: Rakazwchaya (Dl. 22340); 1604: Rakaz uczia (UC 59–15).
- 1465.⁸⁸ *Raro*, insula; 1865 (Pesty); 1923. Szöllősvégardó határában: Rarov (Petrov 30); l. még Hetény (1465). és Szirma (1692) határában is.
- 1509.⁸⁹ *Zalwa mochara, silva*, v. ö. 1336: Zalvawyze.
Ilonok laza, Ilonok ozlassa; v. ö. 1357: Ilulnukpataka.
- 1512.⁹⁰ *Aranyas hegy*.
Zaaz wegh, platea; 1604: Zaz Vegh uczia (UC 59–15).
Magyar wegh, platea; 1604: Magyar Vegh (UC 59–15).
Zazwegardo, platea.

⁸³ Szöllős és Rakasz határjárásában. Ujh. Dl. 38584. (1371. évi eredeti átirat), Dl 24804 (egysz. másolat). A határjárásban szerepel még Sebespatak is, de a patakot nem itt, hanem Rakasznál vettük fel, mert a további adatok inkább odaesőnek sejtetik. Különben is a szöllősi határ a Sebespatak és Sárdpataka vonaláról Veresmart és a két Sárad közbetelepülése után visszazorult s ezután Rakasszal már nem érintkezett. A Sárdpatakára vonatkozó többi adatot Rakasznál és Alsósáradnál soroltuk fel.

⁸⁴ Bár az út Veresmart és a két Sárad vonalán többé nem szerepel, az említett faluk és Rakasz határvitáiban ezután is többször előfordul. Indokolt azonban e további adatokat is itt Nagyszöllősnél felsorolni, mivel az út kétségtelenül a város hospeseinek egyikétől nyerte nevét s az is valószínű, hogy az út egyes szakaszai az említett közbetelepülések után is a szöllősi határban maradtak.

⁸⁵ Dl. 26566.

⁸⁶ Nagyszöllős és Ardó, (Szöllőség) határjárásában. Per. 1390. F. 5. Ns 14 s u. ez 1402. é. á.-ban u. ott 1402. F. 7. Ns 3.

⁸⁷ A város belterületén birtokosztályozásban. Per. 1450. F. 13. Ns 6 s Tört. Tár 1908. 7.

⁸⁸ *Lel. Acta* 1465. Ns 37. A szöllősiek panaszt emeltek a szomszédos Hetény lakosai ellen a sziget elfoglalása miatt. A további, Heténynél felsorolt adatok arra mutatnak, hogy a sziget a hetényiek kezén maradt, bár a név Nagyszálláson 1865-ben ismét felbukkan.

⁸⁹ Per. 1509. F. 22. Ns 23 és *Lel. Prot.* F. 196, Kom. jz.

⁹⁰ Kom. jz. és a város belterületén birtokosztályozásban. Az osztályozásról szóló oklevél 1532. évi s későbbi átiratokban: Dl. 22340, 24869; NRA 220–28; Per. 1532. Ns 43, 1599. Ns 197; Tört. Tár 1903. 127.

- 1513.⁹¹ *Mocyarzeer*, terra.
- 1541.⁹² *Solyomkew*, vinea in promontorio subtus lapidem –; 1673: Syotom kő (Per. 1673. F. 1. Ns 40); 1688 (Per. 1688. Ns 11); 1735 (P. 4–3574); 1802 (Per. 1805. szept. 18. 23); 1805 (Per. 1805. dec. 8); 1865: Solomkő alatt, Solomkő (Pesty).
- 1573.⁹³ Kanko,⁹⁴ claustrum; 1666: Kankoy hegy (Per. F. 23. Ns 4); 1698: Kankó vár (Nagyszöllős v. lt.-a. Kom. jz.); 1755: Kanko, possessio (Jászói lt., Kom. iz.); 1802 (Per. 1805. szept. 18); 1805 (Per. 1805. dec. 8.); 1865 (Pesty).
- 1591.⁹⁵ *Andrasy szigeth*; 1596 (Lel. Stat, Kom. jz.); 1604: Andreas zigete (UC 59–15); 1622 (Per. 1622. F. 31. Ns 8. és F. 53. Ns 41); 1633 (Per. 1633. F. 21. Ns 9); 1636 (Per. 1636. Ns 1120); 1645 (Per. 1645. F. 1. Ns 45); 1668 (Per. 1668. Ns 24); 1673 (Per. F. 1. Ns 40); 1679: Andras sziget uta (Per. 1679). F. 53. Ns 89); 1690: Andreas szigeti (UC 65–55); Középső sziget, mely András szigettyének is hivatik (Per. 1770. Ns 41); 1802: Középső sziget (Per. 1805. szept. 18); 1865 (Pesty), 1923: Syrdynij sygyt (Petrov 35).
- Szekel Domb*, vinea; 1596 (Lel. Stat., Kom. jz.); 1622 (Per. 1622. F. 31. Ns 8); 1673: Szekely domb (Per. F. 1. Ns 40); 1865 (Pesty).
- Balog Reth*, fenetum; 1596 (Lel. Stat. Kom. jz.).
- Gerlath*,⁹⁶ fenetum; 1596 (Lel. Stat, Kom. jz.); 1604: Gerlat retti (UC 59–15); 1633: Ghellat, locus (Per. 1633. F. 21. Ns 9); 1645 (Per. 1645. F. 1. Ns 35); 1770: Gellát (Per. 1770. Ns 41).
- 1593.⁹⁷ *Gyümölcsös* nevű szőlő; 1625 (Per. 1625. máj. 7); 1629 (NRA 818–27); 1668: Gyümölcs kert (Per. 1668. Ns 24); 1690: Gyümölcs kert szőlő (UC 65–55).
- 1604.⁹⁸ *Kis Kolczi zőlő*. – *Lasnakos*⁹⁹ zőlő. – *Santa Marton zőlő*. – *Nag Jambor zőlő*; 1668 (Per. 1668. Ns 24); 1690: Jambor zőlő (UC 65–55). – *Kis Jambor zőlő*; 1640 (Per. 1640).
- Bakakeo zőlő*; 1608: Babakw (Per. 1608. mára 18); 1622: Baba keő (Per. 1622. F. 31. Ns 8); 1636 (Per. 1636. Ns 1120); 1782 (Per. 1782. Ns 39); 1865: Bábakő alatt (Pesty).
- Kapoztas zeőlő*.
- Agiagas zeőlő*; 1639 (Per. 1639. F. 12. Ns 27); 1642 (Per. 1642. F. 13. Ns 16); 1650 (NBA 818–34); 1668 (Per. 1668. Ns 24).

⁹¹ Csoma József lt.-a, Kom. jz.

⁹² Ujh. 1541. F. 14. Ns 17.

⁹³ Per. 1573.

⁹⁴ A szó eredetéről Szirmay (2) két mende-mondát is feljegyzett. A klostrom barátainak szőrcsuhájával (kankó) kapcsolatos inkább elfogadható.

⁹⁵ Per. 1591. F. 30. Ns 4.

⁹⁶ Minden bizonnyal a német *Gerlach* szóból.

⁹⁷ Lel., Kom. Jz.

⁹⁸ UC 59–15.

⁹⁹ *Laznak*, *lazsnak* ‚giz-gaz‘ lucskos ‚giz-gaz‘. NyTsz. II; 547; MTsz. I. 1302; Oklsz. 578.

Első niomas, kit Egres fele zantnak. V. ö. 1622: Egres felől való nyomas.

Fanczika fele vala niomas; 1622 (Per. 1622. F. 31. Ns 8); 1636 (Per. 1636. Ns 1120); 1645: Fanczikai mezeő (Per. 1645. F. 1. Ns 35); 1668 (Per. 1668. Ns 24); 1688 (Per. 1688. Ns 10); 1690 (UC 65–55); 1782: Fancsikai forduló (Per. 1782. Ns 39); 1865 (Pesty).

Tiza fele valo niomas; 1673: Tisza felől való mező (Per. 1673. F. 1. Ns 40); 1690: Tisza felől való forduló (UC 65–56).

Keoleseri rett.

*Ablaz*¹⁰⁰-ban rétek; 1645: Also Ablasz, Ablacz (Per. 1645. F. 1. Ns 35); 1688: Ablas neveo ret (Per. 1668. Ns 24); 1673 (Per. F. 1. Ns 40); 1690 Oblaz (UC 65–55); 1770 (Per. 1770. Ns 41); 1802 (Per. 1805. szept. 18. 22); 1805 (Per. 1805. dec. 8); 1865: Abláz (Pesty).

Hordas árok.

1606.¹⁰¹ *Kolompocz zeoleo aliter Sayto zeoleo*; 1638: Kolompocz alias Saito nevő zölő, akit most Tarnóczy zölőnek hívnak (Per. 1638. F. 27. Ns 26).

1608.¹⁰² *Czato-ban szőlő*; (Per. 1667. febr. 26); 1693: Csato oldalon szőlő (Per. 1693. Ns 230); 1865: Csató (Pesty). V. ö. 1673: Csato völgye.

1616¹⁰³ *Tizzaszedő, szőlő.*

1619.¹⁰⁴ *Oroz Hegy, szőlő*; 1651 (Per. 1651. III. es.); 1673 (Per. 1673. máj. 3); 1865 (Pesty).

1622.¹⁰⁵ *Sas Szeőleő.*

Fölső niomas; 1645 (Per. 1645. F. 1. Ns 35); 1668: Felseő mezeő (Per. 1668. Ns 24); 1673 (Per. F. 1. Ns 40); 1782: Felső forduló, -mező (Per. 1782. Ns 39).

Egres felől valo niomas; 1636 (Per. 1636. Ns 1120); 1645 (Per. 1645. F. 1. Ns 35); 1667: Egres felől való mező (Per. 1667. febr. 26); 1668 (Per. 1668. Ns 24) s Egresi mező (Per. 1668. máj. 29); 1688 (Per. 1688. Ns 10); 1690 (UC 65–55); 1782: Egresi út felől való forduló, Egres felől való tilalmas mező, Egresi forduló, Egresi tilalmas forduló (Per. 1782. Ns 39); 1802 (Per. 1805. szept. 18. 18.); 1865: Egresi forduló (Pesty).

Halvanj hat; 1636, 1645: Halvany oldal (Per. 1636. Ns 1120 s 1645. F. 1. Ns 35); 1888: Halvány (a 75.000-es kat. térképen).

Belső Zigett.

Köviches kert; 1633: in loco Keowechies keoszeoth (Per. 1633. F. 21. Ns 9); 1638: Köviczes (Per. 1638. F. 12. Ns 43); 1645: -kert s Köviczies vápája (Per. 1645. F. 1. Ns 35); 1668 (Per.

¹⁰⁰ A német *Ablasz, Ablaz* 'vízleeresztő, kifolyás, árok'.

¹⁰¹ Per. 1606. Ns 19.

¹⁰² Per. 1608. márc. 18.

¹⁰³ Per. 1616. F. 13. Ns 3.

¹⁰⁴ Per. 1619. Fasc. T. Ns 15.

¹⁰⁵ Per. 1622. F. 31. Ns 8 s F. 53. Ns 41.

1668. Ns 24); 1679 (Per. 1679. F. 53. Ns 89); 1688 (Per. 1688. Ns 10). V. ö. 1390: Keveches rev, 1645: Köviczes út.
- Kollatos*, szőlő; 1865: Korlátos (Pesty).
- 1633.¹⁰⁶ *Felseő Szigeth*; 1636 (Per. 1636. Ns 1120); 1645 (Per. 1645. F. 1. Ns 35); 1667 (Per. 1667. febr. 26); 1668 (Per. 1668. Ns 24); 1679 (Per. 1679. F. 53. Ns 89); 1865 (Pesty).
- Kis Szeömine*,¹⁰⁷ locus; 1645: Kis Szemeny (Per. 1645. F. 1. Ns 35); 1668: Kis Szeömeöne (Per. 1668. Ns 24); 1770: Kis Szemenü (Per. 1770. Ns 40).
- Also Szigeth*; 1645 (Per. 1645. F. 1. Ns 35); 1667 (Per. 1667. febr. 26); 1668 (Per. 1668. Ns 24); 1679 (Per. 1679); 1688 (Per. 1688. Ns 10); 1690 (UC 65–55); 1770 (Per. 1770 Ns 41); 1782 (Per. 1782. Ns 39); 1805 (Per. 1805. dec. 8).
- Erghe*¹⁰⁸ locus.
- Kis Thyza*; locus; 1638 (Per. 1638. F. 12. Ns 43); 1645 (Per. 1645. F. 1. Ns 35); 1668 (Per. 1668. Ns 24); 1688 (Per. 1688. Ns 10); 1770 (Per. 1770. Ns 41); 1782 (Per. 1782. Ns 39); 1802 (Per. 1805. dec. 8); 1887 (a 75.000-es kat. térképen).
- Kanya veölgye*; 1638: Kania völge (Per. 1638. F. 12. Ns 43); 1645 (Per. 1645. F. 1. Ns 35); 1667 (Per. 1667. márc. 17); 1688: Kis Kányavölgy, Nagy Kánya völgy (Per. 1688 Ns 10); V. ö. 1645: Kánya ut, Kanya allya.
- Ongoro*,¹⁰⁹ locus; 1645: Ungoro (Per. 1645. F. 1. Ns 35); 1679 (Per. 1679. F. 53. Ns 89); 1688: Ungaro (Per. 1688. Ns 10); 1788 (Per. 1788. júl 26); (Per. 1805. dec. 8); 1865: Unguro (Pesty).
- Hevkw uttja*,¹¹⁰ 1645: Hevegh ut szurdokja (Per. 1645. F. 1. Ns 35); 1668: Hevik ut (Per. 1668. máj. 29) s ugyanez évben nyilván hibás másolás következtében más helyen: Héne kat (Per. 1668. Ns 24).
- Kákás tho*; 1667 (Per. 1667. febr. 26); 1668 (Per. 1668. máj. 29); 1770 (Per. 1770. Ns 40); 1782 (Per. 1782. Ns 39); 1802 (Per. 1805. szept. 18.); 1805 (Per. 1805. dec. 8.).
- Szakallas barázda*.
- 1636.¹¹¹ *Tövises közt*; 1667 (Per. 1667. febr. 26); 1770: Tövis mellett (Per. 1770. Ns 40); 1782 (Per. 1782. Ns 39); 1805 (Per. 1805. dec. 8). V. ö. 1668: Töviskert.
- Kert allat*; 1668: Ket kert allya (Per. 1668. Ns 24); 1679 (Per. 1679. F. 53. Ns 89); 1688: Ket kert alá való földek (Per. 1688. Ns 10); 1690 (UC 65–55); 1802: Két kert alatt való

¹⁰⁶ Per. 1633. F. 21. Ns 9.

¹⁰⁷ V. ö. a magyar *Szemeny* személynévvel. MNy. XVII. 161.

¹⁰⁸ *Erge* alatt Szatmár megyében lapályos helyet értenek (MTsz. I. 502; Oklsz. 198; MNy. XI. 456, XIV. 84; FE. 1924, 121; 1925. 59.). Eredete bizonytalan. Megfigyelésünk szerint olyan helyeken fordul elő, ahol megtalálható az *éger*, a mocsárvidék növénye s ahol az *éger* helynevekben is él, ami arra a feltevésre indít, hogy az *éger* és *erge* kapcsolatban vannak.

¹⁰⁹ *Ongoró*, *ungoró*? Eredete bizonytalan.

¹¹⁰ *Hevik*, *Hevök*? Eredete ismeretlen, nyilván személynév.

¹¹¹ Per. 1636. Ns 1120.

- forduló (Per. 1805. szept. 18. 21); 1865: Kert alatt (Pesty).
- Egresi ut*; 1645 (Per. 1645. F. 1, Ns 35; 1668 (Per. 1668. Ns 24 s máj. 29); 1688 (Per. 1688. Ns 10); 1770 (Per. 1770. Ns 40); 1782 (Per. 1782. Ns 39); 1802 (Per. 1805. szept. 18. 18.).
- 1638.¹¹² *Vapa mellett*. V. ö. 1688: Kövicses vápája (1622: Köviches kert).
- Ugar előtt s azon alol*; 1688: Ugar oldal (Per. 1688. Ns 10); 1690 (UC 65–55); 1770: Ugar, Ugar oldal, Kis ugar (Per. 1770. Ns 41); 1782 (Per. 1882. Ns 39).
- 1645.¹¹³ *Czürüs kert allyan*; 1688: Csüröskert mellett (Per. 1688. Ns 10); 1782 (Per. 1782. Ns 39); 1802 (Per. 1805. szept. 18. 14.).
- Felseő-, Alsó Irotvány*; 1688: Kozma irtványa (Per. 1688. Ns 10).
- Cziere*; 1645 (Per. 1645. Ns 24); 1667: Czere (Per. 1667. febr. 26); 1668: Csere (Per. 1668. Ns 24 s 1668. máj. 29); 1679: Czere alatt (Per. 1679. F. 53. Ns 89); 1770 (Per. 1770. Ns 40); 1782 (Per. 1782. Ns 39); 1805 (Per. 1805. dec. 8).
- Paly eösvény*; 1673: Palai ösvény (Per. 1673. F. 1. Ns 40); 1679 (Per. 1679. F. 53. Ns 89).
- Rhe ut*; 1668: Reh útja (Per. 1668. Ns 24); 1782: Rév uttya (Per. 1782. Ns 39). L. alább ugyanezen évről: Tekeházy Rhe féle rét.
- Laskai tövisse*.
- Szilvas*; 1761: Szilvás uttya (Nagyszöllős v. lt.-a, Kom. jz.); 1782: Szilvás (Per. 1782. Ns 39).
- Titczie*¹¹⁴-ben, Titczie teövisse; 1668: Ticze tövisse (Per. 1668. Ns 24). V. ö. 1673: Ticze vápája, Ticze útja.
- Temeteő*; 1668 (Per. 1668. Ns 24); 1679 (Per. 1679. F. 53 Ns 89); 1688: Temetón kívül (Per. 1688. Ns 10); 1782 (Per. 1782. Ns 39). V. ö. 1668: Temeteő ucza.
- Ispotályföld*.
- Ardai ut*; 1668 (Per. 1668. N 24 s máj. 29); 1679 (Per. 1679. F. 53. Ns 89); 1770 (Per. 1770 Ns 40); 1782 (Per. 1782. Ns 39); 1802 (Per. 1805. szept. 18. 19.); 1805 (Per. 1805. dec. 8). V. ö. lentebb: Ar dai ösvény.
- Palok*¹¹⁵ vápája, Palok-ban levő föld; 1668: Pallok (Per. 1668. máj. 29); 1770 (Per. 1770. Ns 40). V. ö. 1667: Palok ut.
- Ardai eösvény*; 1668 (Per. 1668. Ns 24 s máj. 29); 1688 (Per. 1688. Ns 10); 1770 (Per. 1770. Ns 40); 1782: Ar dai gyalog-ösvény (Per. 1782. Ns 39); 1802 (Per. 1805. szept. 18. 19); 1805 (Per. 1805. dec. 8). V. ö. fentebb: Ar dai ut.

¹¹² Per. 1636. F. 12. Ns 43.

¹¹³ Per. 1645. F. 1. Ns 35.

¹¹⁴ *Ticie, Tice*, nyilván patakot, vizet jelöl (talán az egykori Tisza-medert, a halványakon futó kis Tiszát; földrajzi helyéből erre lehet következtetni). Valószínűleg a *Tisza* nevéből származik: *Tice* < *Tisze* < *Tisza* (MNy. V. 370, XIX. 38). A Tisza északi partján más helyen is szerepel Ugocsában s a Bodroghközben is van *Tice*. (FE. 1925. 78).

¹¹⁵ *Palok* a magyar *Pál* név kicsinyítése.

- Vaszok*¹¹⁶
Rövid szer; 1668 (Per. 1668. Ns 24); 1679 (Per. 1679. F. 53. Ns 89); 1770 (Per. 1770. Ns 40).
Kormányos neveő föld.
Kanya ut; 1668: Kanya veölgy uttja (Per. 1668. Ns 24); 1679: Kanya utya velge (Per. 1679. F. 53. Ns 89). V. ö. 1633: Kanya veolgye s lentebb: Kanya allya.
Köviczes ut; 1668: Keöviczes uttja (Per. 1668. Ns 24). V. ö. 1622: Köviches kert.
Külseő Szighet.
Kanya allya. V. ö. 1633: Kanya veolgye s fentebb: Kanya út.
Fanczika út; 1667 Fanczikai út (Per. 1667. márc. 17); 1668 (Per. 1668. Ns 24); 1679 (Per. 1679. F. 53. Ns 89); 1688 (Per. 1688. Ns 10); 1782 (Per. 1782. Ns 39); 1802 (Per. 1805. szept. 18. 19.); 1805 (Per. 1805. dec. 8).
Kü kepe. – Cziorda eösvénye.
Thekeházy Rhe-féle rét. V. ö. fentebb: Rhe (Rév) út.
Somody előtt; 1770: Somodi-ban, Somodi uttja (Per. 1770. Ns 41); 1782: Somodi ut (Per. 1782. Ns 39); 1802: Somogyi ut (Per. 1805. szept. 18. 19); 1805 (Per. 1805. dec. 8); 1865 (Pesthy).
Also jaro. – Almas; 1668 (Per. 1668. Ns 24) – *Cziba reth.* V. ö. 1638: Csiba szőlő. – *Racz Fizesse.*
 1651.¹¹⁷ *Temeteő ucza*; 1668 (Per. 1668. Ns 24).
 1653.¹¹⁸ *Szekercze szőlő*; 1668 (Per. 1668. Ns 24); 1688 (Per. 1688. Ns 10); 1690 (UC 65–55 s Per. 1690. F. 20. Ns 6); 1782 (Per. 1782. Ns 39); 1802 (Per. 1805. szept. 18. 23.); 1805: Kis Szekertze, Nagy Szekertze (Per. 1805. dec. 8); 1865 Pesty).
 1667.¹¹⁹ *Tisza felől valo kert.*
Hegy fele való ösvény.
Palok ut; 1679 (Per. 1679. F. 53. Ns 89); 1770: Pallók uttja (Per. 1770. Ns 40); 1782 (Per. 1782. Ns 39); 1802. nyilván hibás leírás következtében: Pallo kutya (Per. 1805. szept. 18. 19.); 1805 (Per. 1805. dec. 8). Vö. 1645: Palok vápája.
Akaszto fa; 1668 (Per. 1668. Ns 24); 1679 (Per. 1679. F. 53. Ns 89).
 1668.¹²⁰ *Hagczo szeöleő*; 1688: Hagsó szőlő (Per. 1688. Ns 10); 1690 (UC 65–55); 1805: Diósnál vagy Hagtso-nál (Per. 1805. dec. 8).
*Csuklya szeöleő. – Cserneökeő*¹²¹ *szeöleő.*
Lapos szeöleő; 1688 (Per. 1688. Ns 10); 1690 (UC 65–55); 1865 (Pesty).
Szep szeöleő. – Orvos szeöleő. – Szaporodot szeöleő. – Alsó mező.

¹¹⁶ A Tiszántúl egyes részein *vaszók* alatt aszalt gyümölcsöt, *vaszóka*, alatt aszalt körtét értenek. MTsz. II. 935.

¹¹⁷ Per. 1651. III. es.

¹¹⁸ Per. 1653. F. 53. Ns 35.

¹¹⁹ Per. 1667. febr. 26. és márc. 17.

¹²⁰ Per. 1668. Ns 24 és máj. 29.

¹²¹ *Cserneökeő* < szl. *černь* > *fekete kő*. (Kniezsa).

- Hegy ala valo mezeő*; 1782: Hegy felől való nyomás forduló (Per. 1782. Ns 39); 1865: Hegyallyai forduló (Pesty).
Pap rete; 1770: *Pap rét* (Per. 1770. Ns 41).
Szirmai jaro. – Keörtvely fánál valo rét. – Sziget szeleö. – Töviskert. V. ö. 1636: Tövises közt – *Szugoly*.
 1672.¹²² *Villongó erdő*; 1715, 1760, 1780: Felső erdő alias villongo (Nagyszöllös v. lt.-a; Kom. jz. és Per. 1780. F. 12. Ns 7).
 1673.¹²³ *Várhegy*.
Ticze vápája, Ticze utja; 1802: Kittcze vápája (Per. 1805. szept. 18. 21.); 1807 (Per. XVIII. sz. v. A. 2). V. ö. 1645: Titczie teövisse.
Csato völgye. V. ö. 1608: Czato.
 1679.¹²⁴ *Lagias*¹²⁵-on földek; 1788: Lagyas mező (Per. 1788. júl. 26).
*Mar*¹²⁶-ban földek; 1788 (U. ott); 1802 (Per. 1805. szept. 18. 20); 1805 (Per. 1805. dec. 8).
 1688.¹²⁷ *Sazar*¹²⁸ szőlő; 1689: Sasar (UC 34–39).
Balyok fizessi; 1690: Boliok füzesi (UC 65–55).
Közfizes; 1690 (UC 65–55); 1770: Fizes (Per. 1770. Ns 41).
Tőke forrása uttya; 1782 (Per. 1782. Ns 39); 1802 (Per. 1805. szept. 18, 19.); 1805 (Per. 1805. dec. 8).
Vajda dombja; 1782 (Per. 1782. Ns 39); 1788 (Per. 1788. júl. 26); 1802 (Per. 1805. szept. 18, 19); 1805 (Per. 1805 dec. 8); 1865 (Pesty).
Csonka ut; 1782: Csonkás régi rév ut (Per. 1782. Ns 39). V. ö. 1645: Rhe ut.
Nyomas szeli; 1770: Mezőszél (Per. 1770. Ns 40 és 41); 1782 (Per. 1782. Ns 39); 1796 (Per. 1796. Ns 8).
Hideg viz mellett; 1690: Hidegviz mező (UC 65–55); 1782: Hideg viznél (Per. 1782. Ns 39). L. még Egres (1356) és Sásvár (1660) határában is.
Kis csorgo szőlőcske; 1690 (UC 65–55); 1865: Csorgó (Pesty).
Felső Fizes; 1690 (UC 65–55).
 1689.¹²⁹ *Szelyes szőlő*; 1690: Széles szőlő (Per. 1690. F. 20. Ns 6).
Dobi szőlő. – Csegődi szőlő.
 1735.¹³⁰ *Borbely szőlő. – Kankocz*¹³¹ szőlő.

¹²² Ug. jkv. 1672. márc. 29. f. 148. A vitás erdő Nagyszöllös, Salánk, Feketepatak, Nagy- és Magyarkomját, Felső- és Alsókaraszló között terült el.

¹²³ Per. 1673. F. 1. Ns 40.

¹²⁴ Per. 1679. F. 53. Ns 89.

¹²⁵ *Lágyas* bizonyára *alj*-földet jelent, amely a talajvíztől lágy. (Tájszóként más értelemben is használatos: silány fű. Baranya m. MTsz. I. 1279). Ugo-csa megyében más helyen is előfordul (Verbőcön Nyíri lágyasa).

¹²⁶ Vlg. a *mart* (part) szóból.

¹²⁷ Per. 1688. F. 1. Ns 21. és 1688. Ns 10.

¹²⁸ Minden bizonnyal a *Sasar* személynévből. L. az 1574. évi jobbágynévsort.

¹²⁹ UC 34–39.

¹³⁰ P. 4–3574. más.

¹³¹ *Kankocz* < ? a szl. *Kankovъсь* < *Kanko* szn. (Kniezsa).

- 1770.¹³² *Kényeszes mező utja*; 1782: Kentses (Per. 1782. Ns 39); 1788: Kintses mező (Per. 1788. júl. 26; 1802 Per. 1805. szept. 18, 18); 1805 (Por. 1805. dec. 8).
Újfalusi út; 1782 (Per. 1782. Ns 39); 1802: Ilonakújfalusi út (Per. 1805. szept. 18, 18.); 1805 (Per. 1805. dec. 8).
Szirmai ut; 1782 (Per. 1782. Ns 39); 1802 (Per. 1805. szept. 18, 20.); 1805 (Per. 1805. dec. 8).
Kerekdét sór; 1788 (Per. 1788. júl. 26).
Táborhely; 1782 (Per. 1782. Ns 39); 1865 (Pesty); 1923: Taboryšče (Petrov 35).
Kócs Füzesse; 1865 (Pesty).
Fejér Mihály tava; 1782 (Per. 1782. Ns 39).
Sovány-ban rét; 1788: Soványos kaszáló (Per. 1788. júl. 26.).
- 1782.¹³³ *Kőpalló*. – *Nagy Forras*.
Déli sor, utca a belterületen; 1802 (Per. 1805. szept. 18, 20.); 1805 (Per. 1805. dec. 8).
Tisza ut, -uttya. – *Kutyu*¹³⁴ *szőlő*.
Hosszu tó; 1805 (Per. 1805. dec. 8).
Hancz vápája; 1802: Honts vápája (Per. 1805. szept. 18, 23.); 1805 (Per. 1805. dec. 8). V. ö. 1358: Hanthkuta.
Vajás mellett; 1788: Vajas (Per. 1788. júl. 26); 1805 (Per. 1805. dec. 8); 1865 (Pesty).
Nyiri Páll füzesse; 1805 (Per. 1805. dec. 8); 1865: Nyiri füzes (Pesty).
- 1787.¹³⁵ *Feketehegy*, promontorium; 1865 (Pesty); 1925: Čorna hora (Petrov 35).
- 1788.¹³⁶ *Kotsojas*¹³⁷ *mező*; 1802: Kosolyás (Per. 1805. szept. 18, 19.)
Ördögösben szántóföld.
Gyepüallya-n szántóföld; 1802: Gyepű (Per. 1805. szept. 18, 22.); 1805 (Per. 1805. dec. 8.).
Roszgonyi Füzés; 1865 (Pesty).
- 1802.¹³⁸ *Fejér bárán* nevű vendégfogadó; 1807 (Per. XVIII. sz. v. A. 2).
Északi sor, utca a belterületen.
Rósás nevű korcsma; 1807 (U. ott).
Szalva nevű korcsma; 1807 (U. ott). V. ö. 1336: Zalvawyze.
Kosárhely-en szántóföldek; 1805 (Per. 1805, dec. 8).
Dió forrás; 1807 (Per. XVIII. sz. v. A. 2); 1865 (Pesty).

¹³² Per. 1770. Ns 40 és 41.

¹³³ Per. 1782. Ns 39.

¹³⁴ Talán a *kutya*, *kutyó*, *kutyu*, „kunyó”, „tugurium” szó kapcsán. NyTsz. II. 477; MTsz. I. 1264; Oklsz. 561.

¹³⁵ UT.

¹³⁶ Per. 1788. júl. 26.

¹³⁷ Jelentése bizonytalan. V. ö. *kosoly* „megtörő pinty”, *kosolya* „mezei bölcső”, *kosolyó* egy madárfaj. MTsz. I. 1185; *kosolya* „kosár” (székely tájszó) MNy. XXII. 68. Szöllősvégárdón is van *Kosolyás* nevű hely (L. ott).

¹³⁸ Per. 1805. szept. 18.

Porkoláb kapu;¹³⁰ 1807 (Per. XVIII. sz. v. A. 2).
Nádas; 1805 (Per. 1805. dec. 8); 1865 (Pesty).
Czifra rét; 1807 és 1865 (Per. XVIII. sz. v. A. 2. és u. ott).
Páji mocsár; 1805 (Per. 1805. dec. 8).
Halastó; 1805 (U. ott).
Arany Gerézd nevű vendégfogadó; 1830 (NRA 1830–2).
 1830.¹⁴⁰ *Lavicska*¹⁴¹ *laza*, másképp Mocsár nevű rét; 1865 (Pesty).
Sonkolyos, rét 1865 (Pest).

NAGYTARNA. (*Torna, Tharna*).

Az ugoicsai Avas hegység északi lejtőjén megtelepült „oláh” (valachalis) faluk között, melyekről a Drág és János vajdáknek adományozott nyalábi királyi uradalom beiktatásáról szóló jelentés ad először hírt 1378-ból,¹ Tarna még nem szerepel. E lejtővonalon ekkor még éppúgy, mint az uradalomnak Perényi Péter birtokába történt beiktatásakor is, 1405-ben,² csupán Batarcs, Komlós, Csarnató s a később elpusztult Széphegy állanak, de 1430-ban a Perényiek két ágának kölcsönös, öröklési szerződésében³ már az uradalom tartozékainak sorában szerepel a Komlós és Csarnató között elhelyezkedő Tarna és szomszédságában Szárazpatak is. Tarna tehát az avasi lejtőkön megszállott „oláh” faluk között éppen nem az első volt s így arra a kiemelkedő szerepre, melyet e faluk között később elfoglalt, bizonyára központi fekvése alapján tett szert. A XVI. századból származó dicajegyzékben⁴ már Tarna a legnépesebb köztük s ugyanekkor e faluk a „*Tarnavidék*” közös neve alatt szerepelnek. A XVI. sz. első felében külön községgé vált le határából a vele csaknem összefüggően települt Kistarna s ettől fogva az anyaközség a Nagytarna nevet viselte. Neve és az alább közölt névsorok arra mutatnak, hogy megtelepülésében és további életében a szláv elemnek jutott döntő szerep s csak legújabbban kerekedett felül az oláhság. Arról az ellentmondásról, mely e megállapítás s e faluk közös „*oláh*” s a vidék „*oláhság*” megjelölése között mutatkozik, más helyen már

¹³⁹ Vlg. az e vidéken használatos *porgolat* (kerítés) eltorzítása, a bemon-dás félreértése következtében.

¹⁴⁰ NRA 1830–2.

¹⁴¹ Személynév (szl.), v. ö. az 1787. évi jobbágynévsort.

¹ Dl. 26566.

² Dl. 9019; Per. 1405. F. 7. N. 27.

³ Per. 1430. F. 11. Ns 19 s Fejér X. 7. 229–233, 235–236, 320–325.

⁴ Dic.

szóltunk s arra is csupán röviden mutatunk rá, hogy az itt húzódó rutén-oláh települési vonal más helyeken már szintén tárgyalt jellegzetességei s a tiszavölgyi magyarság kisugárzó hatása Tarnán is megfigyelhető. A lakosok által viselt nevek nyelvi vizsgálata alapján számottevőnek mutakozó magyar réteg a környezet természetes hatása alatt a kevert szláv-oláhsághoz idomult s a XVIII. sz. második felében, legalább is nyelvi tekintetben már nem volt tényező.

BIRTOKOSOK.

1574.⁵ Perényi István 2 ip (az egyiken két jobbágy név), 1 mp, 5 pp; -János 1 pp; -György 1 vajda, 2 ip, 1 mp, 1 pp; Czobor Imre 1 ip (vajda), 1 pp, 1 des; Forgách Imre 1 ip (vajda), 1 pp. – 1775.⁶ ld. br. Perényi Imre 13 c, 3 i, 3 si; -Ferenc Jakab 16 c, 1 i, 1 si; -Sándor 2 c, 1 i; -Elek utódai 2 e, 1 i; gr. Teleky 8 c, 2 i, 1 si.

JOBBÁGYSÁG.⁷

1450.⁸ Sz: Kaynyk, Makzem; B: Gregorius (utóbbi kettő egyes név).

1574.⁹ 3 vajda (2 egész portás), 4 ip, 2 mp, 9 pp, 1 des. M: Magiar, 7 Nierges, Sándor; Sz: Vrasa (1641. körül: Varasa Per. 1641); B: Bakdan, Czigan (des), 2 Dan, 2 Karachion, Kirvaj, 2 Kolchian, Oroz.¹⁰

1574–1705. között új nevek. 1614.¹¹ M: Kadar, Kis, Kis Simon; O: Babucz, Sorban; B: Hetes, Pap. – 1638.¹² M: Kopasz, Molnár, Pokol; B: Kövesligeti. – 1641. körül.¹³ 3I: Halasz, Santa, Teörsök; B: Erdely, Turczi. – 1668.¹⁴ B: Bereczk (keresztneve Dan), Lengjel. – 1672.¹⁵ M: Banyasz. – 1673.¹⁶ B: Tanor. – 1690.¹⁷ M: Pal, Varga; Sz: Bobolics; B: Boroz.

⁵ Dic.

⁶ UT.

⁷ Minthogy Kistarnának a XVII. sz. első felében történt megtelepítéséig, illetve leválásáig csupán egy Tarna van, az alább közölt adatok is ezideig erre vonatkoznak.

⁸ A Perényiek osztályozásakor Jánosnak (Imre fia) jutott negyedrészbirtok jobbágyságai. Per. 1450. F. 13. Ns 6 s Tört. Tár. 1908. 10.

⁹ Az adó alá eső porták összeszámlálásakor készített jegyzék teljes névsora. Dic. Az általában alapul vett 1567. és a további 1570. és 1572. évi dica-jegyzéket, minthogy ezekben Tarna közösen elválasztatlanul vétetett fel „Tarna-vidék” neve alatt, figyelmen kívül hagytuk.

¹⁰ 1584-ben a tarnai Oroz Simont „volachus”-nak jelölik. NRA 812–42.

¹¹ Per. 1641. éviak között.

¹² Néhai Perényi Imre jószágán levő jobbágyságok között. Per. 1638. Ns 101.

¹³ Csonka urbárium. Per. 1641.

¹⁴ Urbárium Vay Péterné jószágáról. Per. 1668. Ns 24.

¹⁵ Tanúk között. Per. 1672. márc. 11.

¹⁶ A Perényi Ferencről elkobzott birtokon. UC 57–75.

¹⁷ Vay Mihály jobbágyságai között. UC 65–55.

1705.¹⁸ *M*: Banjas, Bodo, 2 Halasz, Kadar, 3 Kis, Kissimon, Njergyes, Siket, Szamosi, 2 Törszök (1743: Thursuk Per. 1743. Ns 6); *Sz*: 2 Ivaczko, 5 Varasza; *O*: Babucz, Pankucza; *B*: Avasi, 4 Dan, Kirvaji, 2 Kocan, 2 Kövesligyeti (1715: Kösligethy; 1710: Kösligethi CR), Medve, Pap.

1705–1775. között további új nevek. 1715.¹⁹ *M*: Fazekas; *Sz*: Bukrich; *B*: Kis Dán, Komorzányi. – 1720.²⁰ *Sz*: Puczko. – 1743.²¹ *M*: Farkas, Fejer; *Sz*: Buhaj, Padelinka; *B*: Felizan.

1775.²² 41 c, 8 i, 5 si. – *M*: Armányos, Farkas, 2 Fejér, 2 Kiss, 3 Molnár, 2 Nyergess, 2 Siket, Szücs; *Sz*: Bani, 3 Barniska, 4 Buhai, 5 Iváskó, Krása, Puczko, 3 Vrása, Vuszanic; *O*: 2 Pankucza; *B*: Avassy, Bozgo, 8 Dán, 2 Karácson, Katalina, Kis Dán, 2 Koczán, Lengyel, Sinka, Török, Turza.

A falu lakosságának szokásos nyelve (usitata lingua) az úrbérendezés folyamán 1773-ban felvett bevallások záradéka szerint *magyar*, anyanyelve (lingua vernacula) a végrehajtásról 1775-ben kiadott bizonyoságlevél (UT) szerint *rutén*, míg az 1773. évi hivatalos helységösszeírás (Bpest, 1920, 283), valamint a falu jegyzőjének 1862. évi jelentése (Helyt. 20895/1862. eln.) a fentiekkel ellentétben az *oláh* nyelvet tünteti fel a faluban elsősorban divatozónak.

FÖLDRAJZI NEVEK.

1802.²³ *Alsó forduló.*

Nagy Láp.

Tarna p.

NEVETLENFALU. (*Gyakfalva*).

Gyakhaza, Gyakfalva, Dyakfalva, Diakfalva, Gakfalva.

A falu maga csak 1380-ban tűnik fel okleveleinkben,¹ de a falu nevet viselő Gyakfalvy család már a század derekán (1360) is szerepel, mikor a Sásváryak a Gyakfalvyaknak engedik át a Gyakfalvával szomszédos s a család által hamar elvesztett Szénamezőt.² A Batár mocsaras környékére települt

¹⁸ A megye rendeletére 1705. okt. 8-án a megye déli részén fekvő községek lakosairól tizedekre osztással készített összeírás teljes névsora. Nagyid. 1705. Ns 194.

¹⁶ Az országos összeírás alkalmával készített kimutatásban. CR.

²⁰ Perényi Pál jobbágysai. Per. 1720. Ns. 4.

²¹ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

²² Az úrbérendezéskor készített tabella teljes névsora. UT.

²³ Per. 1805. szept. 18.

¹ Lel. Stat, Kom. jz.

² Lel., Kom. jz. L. Szénamezőt külön is.

falu ugyan kétségtelenül nem ismerhető fel a vele szomszédos kisnemesi vidék eredeti magjához tartozónak s ettől mindvégig el is választja az a körülmény, hogy itt nem alakult ki a kisnemesi vidékre jellemző kúriális község, számos ok mégis arra késztet, hogy Gyakfalvát is az idők folyamán elszélesedő kisnemesi vidékhez sorozzuk. Első birtokosai a Gyakfalvyak szintén egyszerű nemesek voltak, akiknek máshol tudunkkal birtokaik nem voltak s akik a szomszédos ősi kisnemesi vidék családjaival korán rokoni kapcsolatokba jutottak. Így a XV–XVI. században a Gyakfalvyak már rokonságban állanak az Akli, Csepei Zoltán, Dabolcy, Ar dai Vecsey, Almási Nagy, Gődényházi Csobod, Sásvári Veres, Tivadarfalvi Tusér, Hetényi Fejes családokkal s ugyanez időben Gyakfalván még birtokosok a Büdi, Csapy, Csathó, Lévy és Mihályfalvi családok is, melyek talán szintén rokonság, de esetleg vásárlás vagy zálog útján jutottak itteni birtokaikhoz. A falu itt lakó birtokosai és szegény, egytelkes nemesei éppúgy magyarok voltak, mint a falu jobbágysága, mely a rendszerint máshol is felismerhető jövő-menő rétegtől eltekintve, főleg a XVI–XVII. sz.-okban eléggé állandónak látszik. A törzsökös jobbágyságban mutatkozó, inkább csak a XVIII. sz. második felében szembe-tűnő kicserélődés³ ugyanis már meghaladja a természetes ütemet, de ez a lakosság összetételében nemzetiségileg és nyelvileg nem idézett elő változást. A falut 1619-ben⁴ találjuk először Nevetlenfalu néven, mely véglegesen csak a XVIII. sz. második felében gyökeresedik meg, eddig a falut felváltva vagy éppen gyakorlatosan nevezik eredeti és új nevén.⁵

BIRTOKOSOK.

1567.⁶ Büdy Farkas 1 j, 3 ip, 1 mp, 8 pp, 5 des; Gyakfalvy Mátyás 1 pp, 1 des; Ákos György 1 ip, 2 des; Csoma György 2 ip, 1 pp; özv. Vecsey Istvánné 1 ip, 3 pp; Gyakfalvy György 1 pp. – 1601.⁷ Futamoth György 2 d; Literátus Simon 2 d; Melith Pál 4 d; Ákos János 2 d; Vecsey István 1 d; -Pál 1 d. – 1775⁸ Özv. Bornemissza Ferencné 1 c; Kovács György 1 c; Roli örökösök 1 c;

³ Ezt meggyorsíthatta a református templom 1755-ben történt elvétele (Kom. jz.; Szirmay: Not. Ug.) is.

⁴ Dec. Ug.

⁵ A név kicserélődésnek eredetéről Szirmay (164) eléggé valószínűtlenül hangzó mende-mondát ad elő. Az időpontban is egy század az eltérés. Nincs bizonyítva az sem, hogy a falu neve először *Diák*falu lett volna s csak a környező oláhság nyelvében hasonult volna *Gyakra*. Szirmaynak az a további fejtegetése, hogy a Szapolyaiak e Gyakfalvy (Diákfalvy) családból származtak volna, eddig sem talált hitelre.

^{6–7} Dic.

⁸ UT.

Budaházy György 1 c, 1 si; Özv. Szicsiné 1 c; Özv. Köncsi Istvánné 1 c; Morvay András 1 c; Domahidy Borbála 1 c.

HELYI KISNEMESSÉG.

1670.⁹ Egytelkesek. *M*: 2 Vadászi. – 1743.¹⁰ *M*: Lakóczy, 2 Szabó, Szűcs; *B*: Török. – 1754/55.¹¹ *M*: Szűcs; *B*: Lipcei. – 1772.¹² *M*: Ács, Kis.

JOBBÁGYSÁG.¹³

1567¹⁴ 1 j, 7 ip, 1 mp, 14 pp s név nélkül 8 des. *M*: Ardo, Bekew (1573: Beke Dec), 2 Chewkeür (1570: Ciökör Dic; 1583: Cheo-geor Dec. Ug.), 8 Filep, Gewde, Helek (1570: Elek Dic), 2 Inodi (1572: Inoy; 1601. hibásan: Thinodi Dec. Ug.), Rosa (1570: Rusa Dic; 1585: Rosza; 1608. hibásan: Prusa Dec. Ug.), Sitew, Vinche; *T*: Dorman; *B*: Dych (1572: Dicz Dic), Erdeli, Muska.

1567–1631. között új nevek.¹⁵ 1572.¹⁶ *M*: Cyontos, Kiss, Kovacz, Nagy, Ongy (1578: Unghy Dec. Ug.), Wegh, Virag; *B*: Bernard (1575: Bernat Dec. Ug.), Dog (1573: Dook Dec. Ug.). – 1573.¹⁷ *M*: Kalman, Marthon. – 1575. *M*: Farkas. – 1577. *M*: Kozma. – 1578. *M*: Kelemen. – 1579. *M*: Biro, Geczic (1580: Geche; 1583. hibásan: Desa; 1584: Dechye; 1608. hibásan: Gercze; 1609: Gecze; 1616: Kecze). – 1580. *M*: Varga (1583: Sutor); *B*: Sarmos. – 1582. *M*: Boczkor (1584. hibásan: Bokor; 1587: Buczikor). – 1584. *M*: Angial, Matias. – 1585. *M*: Szantto. – 1587. *M*: Barat, Leorinch. – 1588. *M*: Baniai. – 1589. *M*: Damonkos, Pal. – 1595. *M*: Zanio. – 1596. *B*: Beczkereky. – 1597. *M*: Arus, Zeoke. – 1598. *M*: Pethe. – 1599. *M*: Adam. – 1602. *M*: Geore (1617: Gieöreh), Szabo. – 1607. *M*: Egry; *B*: Pogarasi, Moror (1609: Moroli; 1611: Moroly; 1612: Moraj; 1615: Moreh; 1626. hibásan: Molor). – 1608. *M*: Zilahi (helyesen: Szilagyí, 1609: Zilagy). – 1609. *M*: Jakab. – 1611. *M*: Juhaz. – 1615. *M*: Vary. – 1621. *M*: Heteny. – 1625. *B*: Thot. – 1626. *M*: Uzka; *B*: Orosz.

⁹ Ug. jkv. 1670. szept. 22/23. f. 20.

¹⁰ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

¹¹ Nemesi összeírás. Helyt.

¹² Per. 1772. júl. 2.

¹³ Gyakfálva református egyháza a szomszédos Batár ref. egyházának filiája volt. A batári ref. papok névsorát az 1578–1648. évekből a dézsman nyugták alapján közzétette Zoványi MPrEA. XIII. 110.

¹⁴ Az adó alá eső porták összeszámlálásakor készített jegyzék teljes névsora. Dic.

¹⁵ A következő nevek csak egy ízben fordulnak elő: Angial, Arus, Barat, Heteny, Pal, Pethe, Szantto, Uzka, Vary.

¹⁶ Dec. Ug., Dic. és Per. 1572.

¹⁷ Az 1573–1626. évi nevek: Dec. Ug.

1631.¹⁸ 1 j, 19 fr. 2 chr. *M*: Boczkor, 2 Csyekör (1653: Czüger Dec. Ug.), 2 Elek (1632: Elexe Dec. Ug). Filep, Geöre, Jakab, 2 Nagy, Pongor, Rosa, Sajtar, Sanyo (l. 1595: Zanio), Ungh, Varga, 3 Viragh; *B*: Moroli (1632: More; 1638: Maroly Dec. Ug.), Muska; *T*: 2 Dormany. –

1631–1689. között további új nevek.¹⁹ 1632. *B*: Szikszo (1679. hibásan: Sekfü). – 1647. *B*: Török. – 1651. *M*: Meszaros; *B*: Teb. – 1664. *M*: Czeke. – 1668. *M*: Sovago. – 1673. *M*: Levay, Ronto. 1679. *B*: Kozak(?). – 1685. *M*: Bator, Konch. – 1686. *B*: Doctor.

1689.²⁰ 1 c, 15 incola (8 fr, 7 chr), 3 i (chr). *M*: Biro, Bocskor, 2 Csökör, Gyarmaty, Györe, Kis, 2 Kovacs, Levay, Santa, Szilagyi, 2 Wirag; *B*: 3 Muszka, 2 Orosz.

1689–1775. között további új nevek. 1693.²¹ *M*: Paladi. 1715.²² *M*: Balog. – 1743.²³ *M*: Ács; *C*:²⁴ Csorba.

1775.²⁵ 9 c, 1 si. *M*: Dudas, Göre, Nagy, Szilagyi; *Sz*: Hamarik; *B*: 2 Muszka, Sustaj, 2 Tóth.

A falu lakosságának nyelve az úrbérrendezés során 1772-ben felvett bevallások záradéka s a végrehajtásról 1775-ben kiadott bizonyosságlevél (UT), valamint az 1773. évi hivatalos helység összeírás (Bpest, 1920. 283) s a falu jegyzőjének 1862. évi jelentése (Helyt. 20895/1862. eln.) szerint: *magyar*.

FÖLDRAJZI NEVEK.

1757.²⁶ *Alsó mező*.

Ujj Láz; 1782: Uj Láz (Per. 1782. szept. 12. E); 1793 (Per. 1793. aug. 18); 1865 (Pesty).

Szomoga hát; 1775. Tsomoga hát mező, calcatura (UT. Test); 1782: Szomoga háti mező (Per. 1782. szept. 12. E); 1793 (Per. 1793. aug. 18); 1865 (Pesty); 1887 (a 75000-es kat. térképen).

Szomoga palló.

Fiatalos; 1782 (Per. 1782. szept. 12. E).

Rét alya; 1800 körül (Per. XVIII. sz. v. Ns 4); 1865 (Pesty).

¹⁸ A dézsmajegyzék teljes névsora. Dec. Ug. A jegyzékben ugyan nem szerepelnek, de a következő jegyzékekben ismét előfordulnak a következő, korábbról már ismert nevek: Ardo, Domokos, Erdely, Gechie, Kovacz, Mathias, Orosz, Sütő, Szabo, Szilagyi.

¹⁹ Dézsmajegyzékekben. Dec. Ug. Csupán egy ízben szerepelnek a következő nevek: Bator, Czeke, Doctor Konch, Kozak, Meszaros, Ronto, Sovago, Teb, Török.

²⁰ A dézsmajegyzék teljes névsora. Dec. Ug. A jegyzékben ugyan nem szerepelnek, de a következő jegyzékekben ismét előfordulnak a következő, korábbról már ismert nevek: Erdelyi, Nagy, Szabo, Szikszo, Varga

²¹ Dec. Ug.

²² Az országos összeírás alkalmával készített kimutatásban. CR.

²³ Conscriptio. Per. 1743: Ns 6.

²⁴ Kifejezetten cigánynak jelölve.

²⁵ Az úrbérrendezés alkalmával készített tabella teljes névsora. UT.

²⁶ Per. 1757. júl. 30.

Kert alya. – Kerék sás.

Liget nevű mező; 1775 (UT. Test); 1782 (Per. 1782. szept. 12. E).

Szurdok; 1782 (Per. 1782. szept. 12. E és P.); 1793 (Per. 1793. aug. 18); 1865 (Pesty).

Kökényesdi ut; 1782 (Per. 1781. szept. 12. E. és P.); 1793 (Per. 1793. aug. 18).

Szopányos oldala, -palló; 1800. körül: Szopányos (Per. XVIII. sz. v. Ns 4); 1865: Szappanyos (Pesty). L. még Bábonny (1319), Batár, Halmi és Kökényesd (1865) határában is.

Törvény fánál; 1865: Akasztófánál (Pesty).

Rudós nyáros alias Var Berke; 1865: Várberke (Pesty).

Akli palló.

Éger; 1800. körül (Per. XVIII. sz. Ns 4); 1865 (Pesty); 1887: Nagy Eger (a 75000-es kat. térképen). L. még Dabolc (1772), Fertősalmás (1319) és Gődényháza (1262) határában is.

Vadászi²⁷ sor; 1782 (Per. 1782. szept. 12. E. és P.); 1793 (Per. 1793. aug. 18).

Tökés-en föld; 1781 (Per. 1781. szept. 12. E. és P.); 1793 (Per. 1793. aug. 18); 1800. körül: Tökös (Per. XVIII. sz. v. Ns 4); 1865: Tökös düllő (Pesty).

Korjos-on²⁸ föld; 1782: Kornyos allyan (Per. 1782. szept. 12. E); 1800. körül: Korolyós (Per. XVIII. sz. v. Ns 4); 1865: Korjos allja (Pesty).

Láz kapun kívül; 1782 (Per. 1782. szept. 12. E). 1865: Láz fenéke (Pesty).

Tálagy²⁹ alya nevű forduló; 1775: Talok mező (UT, Test.); 1782: Tálagy mezei (Per. 1782. szept. 12. E. és P.); 1865 (Pesty).

Komló kert; 1782 (Per. 1782. szept. 12. E. és P.); 1793 (Per. 1793. aug. 18).

Alsó falu végi; 1782 és 1793 (U. ott). – *Felső falu végi.*

Szöllő ut; 1782: Szöllő palló utya (Per. 1782. szept. 12. E).

Békélő domb; 1782 (U. ott).

Gyertyános; 1800. körül (Per. XVIII. sz. v. Ns 4).

Hangyás.

Széles átalýba; 1782: Széles átalýban (Per. 1782. szept. 12. P); 1793 (Per. 1793. aug. 18); 1865: Széles által (Pesty).

Halasto, Halasto pallója; 1782 (Per. 1782. szept. 12. E. és P.); 1793 (Per. 1793. aug. 18); 1865: Halastósor (Pesty); 1887 (a 75000-es kat. térképen).

Hosszu-ban föld; Hosszu sor; 1865 (Pesty).

Malom ut; 1782 (Per. 1782. szept. 12. E).

Oltoványos; 1782 (Per. 1782. szept. 12. E.).

²⁷ A Vadásziak itt birtokos, később egytelkes nemesek voltak.

²⁸ *Korjos, Kornyos, Korolyós?*, eredete ismeretlen. V. ö. a szomszédos Kökényesden: Kerelyós (1786). Valószínűleg egy ugyanazon terület nevééről van szó.

²⁹ *Tálagy?*, v. 8. *Talug* ‚piscatura‘? Ny Tsz. III. 405.

- 1782.³⁰ *Keskeny állalyban*; 1793 (Per. aug. 18); 1865 (Pesty).
Gát fark; 1793 (U. ott).
Fejér tőke mellett; 1793 (U. ott).
Gyepü; 1793 (U. ott).
Varjas; 1793 (U. ott); 1865 (Pesty).
Göde rekesze; 1793 (Per. 1793. aug. 18).
Hidegre lapossa, -alya; 1793 (U. ott). V. ö. a szomszédos Kö-
 kényesden Hidegér (1319).
Pap nyára; 1800. körül (Per. XVIII. sz. v. Ns 4).
Új temető.
*Virág*³¹ *várában*; 1865: Virághegy (Pesty); 1900. körül: Vi-
 rág vára, földvár (Kom. jz.).
Kert szeg; 1800. körül (Per. XVIII. sz. v. Ns 4); 1865: Nagy-
 szeg (Pesty).
*Szikszó*³² *kutya*; 1865 (Pesty).

NYÍR. (*Nyírtelek*).

III. Endre király 1300-ban a Hontpázmány nemzetség ugocsai ágából származó Mikónak és Csépánnak Viskért cse-
 rébe adta Ardót és Rakaszt, valamint a lakosaitól elhagyott
 pusztát Nyírteleket. A nyíri pusztát a Tisza jobbpartján, Nagy-
 szöllős nyugati szomszédságában feküdt s érte a XIV. század
 folyamán a nemzetség éles harcot vívott a szöllősiekkel, akik
 a pusztát az V. István által 1262-ben nekik adományozott Halász-
 föld címén erőszakosan elfoglalták. Utoljára 1397-ben említik,
 amikor a nemzetség tagjai még mindig tiltakoztak elfoglalása
 miatt. Az elpusztult egykori település a királyi uradalom tarto-
 zéka, így nyilvánvalóan annak alapítása is volt s valószínűleg
 a tatárjárásban veszítette el népességét, mely helységének
 neve s általában a királyi uradalom telepítéseinek magyar jel-
 lege alapján is gyaníthatólag magyar volt. Határa eredetileg
 túlterjedt a később e név alatt vitásként ismeretes terület ha-
 tárain s valószínűleg a Tisza egész jobbpartját magában egye-
 sítette Szöllős és a beregi határszél között. E terület nyugati
 nagyobb fele azonban a pusztából hamar leszakadt és benépe-
 sült, legalább is erre következtethetünk abból, hogy e vidéken
 néhány év múlva a pusztát megszerzése után a nemzetség bir-
 tokán új települések tűntek fel (Újhely, Újlak, stb.), melyek a
 nemzetség birtokszerezéseiről szóló oklevelekben még nem szere-

³⁰ Per. 1782. szept. 12. E. és P.

³¹ Személynév, I. 1572.-től. A Virágvárról: Arch. Ért. Új. F. 1891. 410.

³² Személynév, I. 1632.

pelnek. Ezek tehát bizonyára a nemzetség alapításai voltak a betelepítésre kínálkozó pusztai területen.¹

ÖLYVÖS. (*Ewlvös.*)

A XVI. sz. közepe táján¹ települt a Nagyszöllősi hegység borsovavölgyi lejtőjére, szoros közelségben és egy vonalban Nagycsongóval és Alsósáráddal. A hegyvidék rutén települési vidékéhez tartozik s új települői – miként a helységnevekből képzett családnevekből (Polyánkay, Ilosvay, Dobrokai, Dolhai, Ökörmezey, Árdánházi, Kereczkei) következtetni lehet –, főleg a közeli beregi és mármarosai rutén hegyvidékről származtak. A falu magyar neve,² a számottevő arányt képviselő magyar nevű jobbágyság s a valószínűleg nem magyar eredetű jobbágyok neveinek magyar alakú képződése (pl. a fentiek) arra mutatnak, hogy a faluban a ruténség magyar elemekkel keveredett össze. Az utóbbiak eredetére a közeli magyar települési vidék elfogadható magyarázatot nyújt. A falu a Perényi-uradalom tartozéka volt.

BIRTOKOSOK.

1574.³ Ozobor Imre 1 pp, 1 nd; Forgach Imre 1 batykó, 1 pp; Perényi György 1 ip, 2 pp; -István 1 ip, 4 pp; -János 1 pp. – 1775.⁴ Perényi Antalné 2 c, 1 i; -Elek árvái 4 i; -Imre 2 c; -Sándor 2 i; Teleky grófné 6 e, 3 i.

JOBBÁGYSÁG.

1574.⁵ 2 ip, 9 pp, 1 nd, 1 b. – *M*: Fazakas, Kun, Thelvezteu; *Sz*: Batko (e. n., minden bizonnyal a pap), Clebaba, Maskola, Maxincha, Zarwba; *B*: Duchnay, Ilosvay, 2 Ozlaz, Poliankay.

¹ L. idevonatkozólag a Tiszaújhelynél, Tiszaújlaknál, Karácsfalvánál, Dobnál és Kérónél elmondottakat.

¹ Az 1567. évi adójegyzékben (Dic.) találkozunk először nevével.

² A falu neve szlávul az 1773. évi hivatalos helységösszeírás (Bpest, 1920. 284) szerint: *Olejahowa*, a 75000-os kat. térképen: *Vláhowo*, Petrovnál *Vlahovo*, (Petrov 38, Petrov Mat. 211). Forrásainkban mindig magyar nyelven fordul elő az utóbbiak nyilván a magyar szóból képeztettek.

³ Dic.

⁴ UT.

⁵ Az adó alá eső porták összeszámlálásakor készített jegyzék teljes névsora. Dic. Az általában alapul szolgáló 1567. évi s a további 1570. és 1572. évi dicajegyzékeket itt figyelmen kívül kellett hagynunk, mivel Ölyves ezekben részben vagy teljesen más szomszédos községekkel együtt vétetett fel.

1574–1715. között új nevek. 1600. körül.⁶ Sz: Szirinko. – 1622.⁷ B: Kovacz, Suba. – 1638.⁸ M: Andras, Siket, Sipos; B: Dobrokai, Dolhai, Eökörmey. – 1641. körül.⁹ M: Farkas; B: Szmozay. – 1651.¹⁰ B: Szaczka. – 1664.¹¹ B: Kenez. – 1666.¹² B: Ardánhazi, Fedő, Kereczkei. – 1668.¹³ M: Mate, Szabo, Szekernye, Szeőcz; B: Kalyba, Komjáti, Pap, Toot – 1687.¹⁴ Sz: Babina, Velliczko. – 1689.¹⁵ M: Bokor, Daras; Sz: Coste, Pazuska; B: Kozma. – 1690.¹⁶ B: Kulya (des).

1715.¹⁷ 7 c, 3 i. M: Fejér, Föcske, Kormos; Sz: Maskula, Szojcska (1720: Szocska CR; v. ö. 1651: Szaczka); B: Duda, 2 Hosvay, Komjáthy, Suba.

1715–1775. között új nevek. 1720.¹⁸ Sz: Koszucska, Terminka; B: Simon. – 1743.¹⁹ M: Kadar, Mezes; Sz: Biléj, Dubanics.

1775.²⁰ 10 c, 10 i. – M: 3 Borsos, Deák, Fejér, 2 Kormos; Sz: Geczko, Golyák, 2 Klyáp, Lyák, Lemák, Moskola, Oszik, Szoczka, Terminka; B: Bereznai, Bodnár, Orosz.

A falu lakosainak nyelve (usitata lingua) az úrbérrendezés során 1772-ben felvett bevallások záradéka szerint *magyar*, a végrehajtásról 1775-ben kiadott bizonyságlevél szerint a lakosok anyanyelve (vernacula lingua) *rutén* (UT); az 1773. évi hivatalos helységösszeírás (Bpest, 1920. 284) a *rutén* nyelvet jelöli meg a faluban főképpen divatozónak; hasonlóképpen a falu jegyzőjének 1862. évi jelentése is (Helyt. 20895/1862. eln.), azzal a megjegyzéssel, hogy „a pórnép” közül többen beszélnek magyarul.

⁶ Per. XVI. sz. v. Ns 173.

⁷ Perényi György jobbágjai, u. ott 1622. F. 31. Ns 8.

⁸ Néhai Perényi Imre jobbágjai között s a Perényi Györgyné Bornemissza Katalin birtokrészén. U. ott 1638. Ns 101 s F. 29. Ns 23.

⁹ Urbárium, u. ott 1641.

¹⁰ Perényi-osztályozásban, u. ott 1651. jún. 22.

¹¹ Jobbágykezeslevélben, u. ott 1664. dec. 8. Kenéz nevű jobbágy már 1570-ben is szerepelt Ölyvösön. (Per. 1570.)

¹² U. abban, u. ott 1666. márc. 14.

¹³ A Vay Péterné javairól készített urbáriumban, u. ott 1668. Ns 24.

¹⁴ U. ott 1687. okt. 29.

¹⁵ Jobbágykezeslevélben s a rebellióban elhalt Perényi György javairól készített összeírásban. U. ott 1689. ápr. 12. s UC 34–39.

¹⁶ A Vay Mihály javairól készített összeírásban. UC 65–55.

¹⁷ Országos összeírás alkalmával készített kimutatás teljes névsora. CR.

¹⁸ U. abban, ott.

¹⁹ Conscriptio. Per. 1743. Ns 6.

²⁰ Az úrbérrendezés alkalmával készített tabella teljes névsora. UT.